VIER BLIJSPELEN VAN MENANDER

(HET SCHEIDSGERECHT, GLYCERA, HET MEISJE UIT SAMOS, DE BESCHERMGEEST)

DOOR

DR. J. VAN LEEUWEN JR.

1922

DRUKKERIJ D.E.G.E.L. VAN DE WERELDBIBLIOTHEEK

VOORWOORD

Driemaal heeft de schrijver Menander's fragmenten bewerkt en van kritische en verklarende noten in het latijn voorzien, naar de wijze der vaderen. Thans heeft hij de proef genomen, of hij óók in staat was er een kort boekje over te schrijven in zijn moedertaal.

Mochten degenen, wien dit simpele schoteltje wordt opgedischt, niets bemerken van keukenlucht, — het kon daar achter nog al eens rooken; er is wel eens een potje overgekookt, en meer dan eens is de vlam in de pan geslagen; — mocht het niet verzouten, of flauw, of aangebrand smaken, maar met genoegen worden verorberd, dan zou het doel, waarmee het is klaar gemaakt, bereikt zijn.

Grieksche namen, omtrent wier uitspraak twijfel mogelijk is, hebben den nadruk op de derde lettergreep van achteren.

v. L.

INLEIDING

> Geen blijspel kan eeuwen leven, wanneer het niet in den grond van het treurspel wortelt.
> L. SIMONS.

Athene's bloeitijd behoorde tot het verleden. Op eeuwen van kalm geleidelijke ontwikkeling, was een eeuw van snellen vooruitgang gevolgd, waarin het heldhaftige en ondernemende volk, dat den Perzischen geweldenaar uit Griekenland en van de klein-aziatische kusten had teruggejaagd naar het binnenland, en door den vrijheidskrijg tot besef van eigen kracht en eigen gaven was gekomen, Athene verhief tot meesteres van den archipel. Straks zou het heel de Middellandsche zee hebben beheerscht, ware niet door de onderlinge twisten der Grieksche staten en, veel erger nog, door de partijtwisten in Athene zelf, telkens en telkens weder verijdeld, wat moed en schranderheid hadden beraamd. Athene werd een tweeden-, weldra derden-rangs macht, en zonk terug tot het peil der talrijke Grieksche staatjes, die elkander het leven misgunden en verbitterden; een Grieksch rijk met Athene tot hoofdstad zou er niet ontstaan. Er was nog wel een zelfstandig en al spoedig weder tamelijk welvarend Athene, maar het was niet langer geducht in het buitenland.

Toen kwam een nieuwe vijand Griekenland's vrijheid belagen. Niet uit het oosten dreigde thans het gevaar, als in de dagen van Daríus en Xerxes, maar uit het ruwe bergland in het noorden, het stroomgebied van Axius en Strymon*), waar

---

*) Thans de Vardar en de Stroema.

sinds lang een weinig beduidend koninkrijkje bestond; waar een schijn van Grieksche beschaving het barbaarsch woeste karakter van heerschers en landsbevolking kwalijk bedekte. De schrandere, onverzettelijke en door geen gewetensbezwaren weerhouden Philippus van Macedonië wist zijn nietige vorstendom uit te breiden in omvang en macht en invloed, ver buiten zijn grenzen, tot hij door een beslissende overwinning*) de meester werd van Griekenland en zich tot aanvoerder liet benoemen in een tegen het Perzische wereldrijk te ondernemen krijgstocht. Het zou een tocht zijn ter bevrijding van Griekenland, een tocht van weerwraak voor de — twee eeuwen tevoren gepleegde — daden van Daríus en Xerxes. Dat was de leus; en wanneer was een welklinkende leus der diplomaten, hoe ongerijmd ook, niet goed genoeg om de menigte in geestdrift mee te slepen! Maar op een tocht voor Griekenland's vrijheid zou de onderneming al bitter weinig gelijken. Veeleer zouden de Grieken als gedweeë vazallen den nieuwen, niets ontziend　meester hebben te volgen in den oorlog tegen een rijk, dat hen sinds menschengeheugenis niet had gehinderd of bedreigd.

Eer het zoover kwam, viel Philippus door sluipmoord, en zijn twintigjarige zoon Alexander erfde zijn krijgsmacht en zijn plannen. Hoe deze dacht over Griekschen vrijheidszin, bleek weldra, toen hij het ongehoorzame Thebe — na Athene en Sparta Griekenland's meest beteekenenden staat — met den grond gelijk maakte.

Dan volgen die twaalf jaren van ongelooflijke krijgsdaden,**) die den vorst van het kleine bergvolk zegevierend voerden van den Nijl tot den Indus,

---

*) Bij Chaeronéa in Boeotië, 338 v. Chr.
**) 334—323.

en den naam van Alexander met wonderglans omgaven, tot hij, in echten cesarswaan bevangen, zich voor een zoon van den oppergod hield. En als dan dat bloedroode, onheilbrengende gesternte even plotseling is verdoofd als opgevlamd, en ginds in het verre Babylon het lijk ligt van den ruim dertigjarige, dan valt zijn reusachtige rijk, reusachtiger nog dan dat van Cyrus of een zijner opvolgers ooit was geweest, aanstonds uiteen, en eenige vorstinnen en eerzuchtige krijgsbevelhebbers bekampen elkaar met doodelijken haat en onmenschelijke wreedheid.

De dagen van Athene's bloei en van Athene's macht waren voorbij, — maar het heette althans nog onafhankelijk. Volle onafhankelijkheid te herwinnen, scheen nu weder mogelijk, en hij, die weleer de schrandere tegenstander van Philippus was geweest, die zijn plannen had doorzien en er tijdig tegen had gewaarschuwd, Demosthenes, de groote vaderlander, genoot nog eenmaal de voldoening, dat Athene kwam te staan aan het hoofd van een bondgenootschap, om Griekenland van de Macedonische overheersching te bevrijden. Een tijd lang scheen men het zoo vurig nagestreefde doel nabij; maar op de aanvankelijke zege volgde weldra een verpletterende nederlaag in Thessalië, en toen de voor het vaderland gevallenen te Athene naar landsgebruik in een openbare redevoering werden herdacht, mocht het wel de uitvaart van Athene's vrijheid heeten, die de redenaar Hyperídes in zijn kloeke mannentaal verheerlijkte. Ook zijn eigen uitvaart; want kort daarna stond het Macedonische leger vóór, straks binnen de poorten, en werd Hyperídes met eenige andere staatkundige leiders op last van den bevelhebber der vijanden ter dood gebracht. Demosthenes onttrok zich

aan de terechtstelling door vergif in te nemen.

En daarmede is de geschiedenis van Athene als onafhankelijken staat ten einde. In de havenstad werd een Macedonische bezetting gelegd, en de onvermogende burgers werden naar de noordsche berglanden weggevoerd. Alleen wie althans ongeveer duizend gulden bezaten, — de kleinste helft der burgerij, — mochten blijven wonen waar zij waren en onder hun oude wetgeving, — wel te verstaan, behoudens de goedkeuring van den kommandant der bezettingstroepen. Dat heette zeer genadig recht: men had verwacht, dat Athene het lot van Thebe zou hebben gedeeld. Alexander zelf zou het ongetwijfeld niet hebben gespaard.

Een half jaar nadat Athene haar havenvesting door vreemde krijgslieden had zien bezetten, werd het eerste blijspel van den twintigjarigen Menander opgevoerd*); en toen deze dertig jaar later stierf, lag wéder Macedonische bezetting in de stad zelf zoowel als in den Piraeus. Slechts gedurende een zevental jaren van het tusschenliggende tijdvak bezat Athene wat meer — trouwens kwalijk gebruikte — zelfstandigheid**). Het kon de vrijheid niet meer dragen.

En toch... wonderbare kracht van het Atheensche volk, ook in zijn vernedering; — wonderbare kracht van de instellingen der vrijheid, ook in de dagen der knechtschap: in den lam geslagen en nauwlijks der verdelging ontkomen staat, onder den druk der zware vuist van den geweldenaar uit het noorden, werden nog dichters gevonden, met opgewektheid genoeg om deel te nemen aan den jaarlijkschen wedstrijd op de Dionysusfeesten;

---

*) In het voorjaar van 321.
**) 307—300.

treur- en blijspelen werden aangeboden om te worden ten tooneele gebracht, evenals in vorige jaren; er waren spelers en koorzangers om ze op te voeren; er waren kunstrechters om de prijzen toe te kennen; er was een publiek om toe te juichen. Een kleiner publiek, weliswaar, dan voorheen; want de vele naar Thracië en Illyrië verbannen duizenden waren niet onder de toeschouwers. Maar een theaterpubliek dan toch, om het aloude landsfeest te vieren naar de wijze der vaderen.

Doch hoe geheel anders te moede, hoe geheel anders gezind, dan zij die in de gulden dagen van Athene's opkomst naar de komedies van Cratínus en Hermippus, van Eupolis en Aristophanes en zooveel anderen hadden geluisterd! Toen kwam men in den schouwburg met de verwachting, dat de blijspeldichter de vragen van den dag zou aanroeren. Luimig of vinnig, schertsend of met bijtenden spot, lachend of met grove schimpwoorden, zou daar de waarheid — zooals de dichters die dan inzagen — worden gezegd aan de partijhoofden van het oogenblik; de gebeurtenissen van gister en de krijgskansen van morgen, onlangs genomen of nog te nemen maatregelen der overheid, stads-schandalen en nieuwtjes uit de letterkunde, zouden worden besproken, in teugellooze vroolijkheid. Thans vallen er geen staatkundige vragen meer te behandelen: die er zijn, heeft de burgerij niet te beantwoorden, in den schouwburg zoo min als daarbuiten; ànderen zullen er over beslissen. En wie zou er nog in uitgelaten feeststemming zijn! Bovendien, — stoute scherts ware gevaarlijk in tegenwoordigheid van de vreemde krijgslieden, die mede zitten in de rijen der toeschouwers. Het oude blijspel, de komedie van Aristophanes, is dood, — dood als Athene's macht en Athene's onafhankelijkheid.

Wat is dan dat tooneelstuk van den jongen dichter, dat daar wordt gespeeld en toegejuicht?

Oppervlakkig beschouwd, lijkt het veel op de werken van zijn groote voorgangers. Als inleidend tooneel een gesprek tusschen een paar bedienden, waarin allerlei wordt vermeld, dat de toehoorders dienen te weten, nader aangevuld in een tot het publiek gerichte alleenspraak. Dan verschijnt het koor, dat de tusschenpoozen tusschen de verschillende bedrijven zal vullen met vroolijke liederen en dansen. Zoo wordt het blijspel opgebouwd volgens de lijnen, die ons uit de stukken van Aristophanes welbekend zijn.

Maar voor wie nader toeziet, valt er toch niet minder verschil dan overeenkomst met de blijspelen der vorige eeuw op te merken. De gelijkenis betreft het uitwendige: innerlijk is alles ànders geworden.

Dat geldt inzonderheid van het koor. Wat heeft die zwerm pretmakers, die aan het eind van het eerste bedrijf de dansplaats vóór het tooneel*) komt binnensnellen, hier te zoeken? Nu ja, er wordt een reden aangegeven voor hun verschijnen, maar waartoe en waarom zijn zij eigenlijk hier? Zij konden ook wegblijven en de samenhang van het vertoonde zou er niet onder lijden. Maar het antwoord op de vraag, wat zij hier dan komen doen, is te vinden in den ontwikkelingsgang der komedie. Uit vroolijke optochten, ter eere van den wijngod gehouden in de dartele stemming van het oogstfeest, is deze ontstaan. De spottende uitroepen der elkander en de voorbijgangers plagende feestgenooten, hadden in zich de kiem van eenvoudige en vrij kunstelooze vertooningen. Twee groepen, elkander bekrijgende met woorden

---

*) De orchestra.

van jokkernij, waarbij naar betamelijkheid niet werd gevraagd en van euvel duiden niet inkwam, straks samenstemmend of elkaar afwisselend in zangen ter eere van de landsgoden, — uit die eenvoudige beginselen heeft zich het blijspel ontwikkeld. Na eenigen tijd werd het opgenomen in den openbaren eeredienst: jaarlijksche dichterwedstrijden, zooals zij voor de tragedie reeds lang bestonden, werden ook voor de komedie van staatswege ingesteld. De schertsende gesprekken sloten zich gaandeweg aaneen rondom een of ander onderwerp; er ontstond een handeling met verwikkeling en afloop, waarbij het koor zich steeds te midden der gebeurtenissen bevond en er levendig aandeel aan nam. De spottende opmerkingen van dat koor, hetzij dan gezongen of bij monde van zijn aanvoerder gesproken, werden meer en meer gericht op de feiten van den dag en de personen die in aanzien stonden, en de partijzucht maakte ruimschoots gebruik van die gelegenheid tot onbelemmerde uiting van grieven voor een talrijk gehoor. Zoo werd het blijspel een macht in de staatkunde, en Hermippus en Eupolis, Cratínus en hun aller meerdere Aristophanes, vierden vrij den teugel aan hun spot tegenover de leiders, wier streven zij bekampten. De komedie, vooral het koor der komedie, was gedurende vele jaren het werktuig van het verzet, van de reactie... Tot er geen oppositie meer viel te voeren tegen Athene's doodgedrukte, doodgebloede volksregeering, en de reactie geen woordvoerders meer behoefde, omdat zij geen bestrijders meer had.

Wat had het koor dan in den schouwburg nog te doen? Eigenlijk weinig of niets, maar toch... het was er onmisbaar. Zònder koor zou aan een attisch blijspel de reden van bestaan, immers de mogelijkheid van openbare opvoering te Athene,

hebben ontbroken. „De wedstrijd der komische koren", dien naam droegen de blijspelopvoeringen in de taal der staatsstukken. De dichter die een stuk aanbood, verzocht de overheid om „een koor"; werd het stuk aanvaard, dan werd hem van staatswege „een koor toegewezen." Voor dat drie-, later vijftal koren werden aanzienlijke kosten gemaakt, en naar officieele opvatting waren het blijspel zelf — en de dichter van minder beteekenis. Bekroond werden het koor en de koorleider van het stuk, dat het best had bevallen; in de oorkonde, die den uitslag van den wedstrijd vermeldde, werden de afdeeling der burgerij, die dat koor uit haar midden had geleverd*), en de burger die het had bekostigd**), als overwinnaars genoemd.

Aristophanes heeft Athene's bloei overleefd, en zijn met hartstochtelijke vaderlandsliefde nagestreefde droombeelden in het niet zien vervliegen. Met bitteren tegenzin wendde hij in later jaren zijn blikken af van de staatkunde, en zijn koor, dat der burgerij niets meer had te zeggen, werd voor zijn kunst meer en meer overtollig, naar mate zijn stukken wonnen aan samenhang. In zijn „Vrouwenregeering", zijn „Rijkdom", zeker ook in de overige — thans verloren — stukken van zijn ouderdom, heeft het niets wezenlijks meer te doen; alleen zijn optreden wordt nog, tamelijk zwakjes, gemotiveerd. De meeste van de liederen, die het tusschen de bedrijven ten beste gaf, zijn dan ook in de tot ons gekomen exemplaren van „Vrouwenregeering" en „Rijkdom" eenvoudig weggelaten, en alleen aangeduid door het woord „koor". Het deed er voor het verloop

*) De phyle (tribus).
**) De choreeg of koorleider, wel te onderscheiden van den aanvoerder van het koor, den koryphaeus.

van het stuk niet toe, wat het koor had gezongen, en later levenden stelden er geen belang in. Wellicht werden die zangnummers voor verder opvoeringen af en toe door andere vervangen, naar den smaak van het oogenblik. Zij beduidden dus niet meer dan de muziekstukken, die in het moderne theater veelal tusschen de bedrijven worden ten beste gegeven. Slechts vulsel: fraai, voortreffelijk vulsel misschien, maar niet samenhangend met het drama zelf, en dus overbodig, zoo niet storend.

Toen Menander, meer dan een halve eeuw na den dood van Aristophanes, zijn kunstenaarsloopbaan aanving, was er in een blijspel eerst recht geen taak meer aan te wijzen aan een zangkoor. Toch heeft ook hij zich geschikt naar de omstandigheden, en aan die oude instelling niet getornd; maar wat zijn koren hebben gezongen, is voor het nageslacht niet bewaard. Dat die liederen voor de handeling van geen belang waren, blijkt duidelijk uit de blijspelen van romeinsche dichters, waarin Menander is nagevolgd. Daarin is van een koor zelfs geen sprake. Er zou dan ook geen aanleiding zijn geweest, dat onnoodige bijvoegsel uit het grieksche voorbeeld over te nemen, gesteld al dat die liederen in de toenmalige exemplaren van Menander's blijspelen en die zijner tijdgenooten nog waren uitgeschreven. Dat is intusschen niet aan te nemen: „toen het koor der attische komedie niet meer naar goeddunken kon schimpen, is het smadelijk verstomd", zegt Horatius; voor hem bestònd er dus bij Menander geen koor. Bovendien, te Rome vonden geen dichterwedstrijden plaats; alleen aankoop van tooneelstukken door de overheid voor een of ander romeinsch feest, dat met Dionysus of oudgrieksche godsdienstplechtigheden niets uitstaande had, en waarbij van bekroning geen sprake was. Bij de eerste opvoering der

„Schoonmoeder" van Terentius liep het publiek weg, om naar een koorddanser te gaan kijken; bij de tweede vond een troep zwaardvechters meer belangstelling dan het werk van den dichter: wat plaats zou er in die omgeving zijn geweest voor een koor in griekschen trant!

Wat het koor van Aristophanes en zijn vakgenooten aan terrein verloor, kwam aan den bouw van het drama zelf ten goede. Aanvankelijk was de handeling niet veel meer dan een — tamelijk losse — rijgdraad, waardoor de feestliederen werden bijeengehouden. Gaandeweg werd uit het rijgdraadje een weefsel, straffer en vaster naar mate aan de samenstelling hooger eischen werden gesteld; het werd een afgesloten geheel, met een regelmatig en streng uitgewerkt patroon. In de kunst van Menander worden geen onwaarschijnlijkheden, geen onnauwkeurigheden meer geduld, die een goedlachsch publiek wel oogluikend zou hebben voorbijgezien; alles sluit zuiver aaneen; de handeling ontwikkelt zich geleidelijk, en zonder onnoodige uitweidingen; alles heeft reden en doel. Op de grondslagen der schepping van Cratínus en Aristophanes is een nieuw gebouw opgetrokken, eenvoudiger van lijnen en soberder versierd, maar innerlijk steviger, — hecht en wel doortimmerd, gelijk de makelaars zeggen.

En wie bewonen dat gebouw?

Niet de wondergestalten en gedrochten der oude komedie, geen pratende vogels en geiten en kikvorschen, geen keverhengsten en wespjuristen, geen kabouters en reuzenmieren, geen scheepsnimfen en nevelvrouwen, als waarmee de fantaisie van Aristophanes en zijn voorgangers de dansplaats had bevolkt; maar doodgewone menschen, in

kleeding en voorkomen niet verschillend van wie in de toeschouwersruimte zitten. De sprookjeswereld, waarbinnen niets onmogelijk en niets verboden was, is uit het theater verzwonden. Een stuk menschenleven wordt er vertoond, niet uit de kringen van wie in hoogheid zijn gezeten, maar uit den middenstand der burgerij. Der attische burgerij? Misschien, maar dat doet er weinig of niets toe. Eertijds placht — behoudens uitzonderingen — de handeling te Athene plaats te vinden, en het koor richtte, aan het einde van of halverwege het stuk, als attische burgers, bij monde van zijn aanvoerder een toespraak tot het publiek, waarin attische staatkunde en attische medeburgers werden geprezen of gelaakt. Van een dergelijk tusschenspel is nu geen sprake meer, en er is geen reden om als plaats der handeling liefst Athene te kiezen. Het is nu veelal een of ander dorp in Attica, of een buitenlandsche stad, bijvoorbeeld Korinthe of Ephesus. Wat er op de planken geschiedt, kan overal geschieden. Geen wonderbaarlijke gebeurtenissen vallen er voor; geen wijnbouwer gaat voor den troon van Zeus zijn beklag doen over het onverstand en de boosheid der menschen; geen teleurgestelde vaderlanders gaan in het vogelrijk der wolken een beter staat stichten, dan op aarde nog mogelijk is; geen Dionysus gaat in de onderwereld een dichter zoeken, omdat het levende geslacht er geen meer bezit; geen twistgesprekken worden er gehouden over het vraagstuk van vrede en oorlog, over het vraagstuk der staatsinkomsten, over het vraagstuk der opvoeding, over het vraagstuk van armoede en rijkdom, over het vraagstuk van recht en onrecht, over de plaats der vrouw in de maatschappij, over idealisme en realisme in de dichtkunst, en wat daar al meer aan vragen van den rusteloozen

menschengeest door Aristophanes waren aan de orde gesteld en half schertsend, half ernstig beantwoord. Op Menander's tooneel wordt door alledaagsche menschen een alledaagsch leven met alledaagsche verwikkelingen geleid. Hun lief en leed zal de groote maatschappij niet veranderen; hun streven en lotgevallen zullen geen invloed oefenen in ruimen kring: een klein stukje gewoon menschenleven wordt er geleefd, in zichzelf afgesloten en om zijnszelfs wil belangwekkend.

Is dat dan nog de navolger van Aristophanes? — „Ja", luidde daarstraks het antwoord, en ook bleek, in hoeverre. Maar er kan ook met „neen" op die vraag worden geantwoord. Niet minder dan Aristophanes, heeft Euripides aanspraak op den naam van Menander's geestlijken vader, — de tragicus niet minder dan de comicus. Streng gescheiden waren beide kunstvormen aanvankelijk, en in de dagen van Aeschylus en Sophocles liepen de wegen van treur- en blijspel steeds verder uiteen. Maar als in Plato's meesterwerk de wijsgeer Socrates tezamen met Aristophanes aanzit aan den feestdisch van den tragediedichter Agathon, dan tracht hij, als vervolg op het diepzinnige gesprek over „liefde het hoogste", aan die beiden duidelijk te maken, dat tragedie en komedie twee schakeeringen zijn van eenzelfde kunst, die het menschenleven tracht af te beelden in woord en handeling; onderscheiden naar toon en inhoud, maar eenzelfde stof behandelende: het spel der hartstochten, — beschouwd onder verschillende belichting, en in verschillende stemming besproken, maar één in wezen, als het leven en de menschheid zelf.

„Aristophanes zat onder dat betoog te dutten", laat Plato den verslaggever van dat festijn zeggen;

en wij gelooven het gaarne van den schalk. Kwam het van den velen wijn en den doorwaakten nacht? Allicht wel; maar zeker was het toch óók omdat theorieën over de kunst — of over iets anders — geen belangstelling vonden bij het ongebreidelde genie, dat Aristophanes heet. Wat vroeg hij naar regels of stelsels, als zijn eigen muze hem uit de bange werkelijkheid ontvoerde naar het wonderland der poëzie! Eigen meester was hij daar en eigen wetgever.

Anders Euripides, de oudere vriend en geestverwant van Socrates. Levenslang heeft hij gezocht en nagedacht over het leven en zijn raadselen, over zijn eigen kunst en haar grondslagen. Veranderd heeft hij haar, verrijkt in menig opzicht, en verdiept door zorgvuldige karakterontleding, nader gebracht tot waarheid en werkelijkheid, tot het leven der menschen, zooals zij zijn, zooals hij ze kende en waarnam...

— „Juist!" riep Aristophanes telkens en telkens weer, reeds in de eerste jaren van zijn optreden, en nog, twintig jaar later, na den dood van den meer dan zeventigjarigen tragicus: „ziedaar uw fout. Gij hebt uw kunst verlaagd! De heroën en vorstinnen der overlevering, die met de hemellingen verkeerden en bovenmenschelijke daden verrichtten, hebt gij verlaagd tot het peil van jan en alleman. Uw helden en heldinnen redeneeren evenzoo als uw kapper en uw bakker", — en wat daar verder volgt in de geniale smaadredenen, waarvoor Aristophanes de nagedachtenis van den pas gestorvene niet te goed vond, omdat die doode voortleefde in zijn werken, en bij het opkomende geslacht dagelijks meer waardeering vond. Socrates en Euripides, — wat heeft hij over die beiden al niet gezegd!

En Euripides zou de geestelijke vader zijn van

den dichter, die de kunst van Aristophanes heeft voortgezet?

Ongetwijfeld is hij dat geweest. De grootste opvolger van Aristophanes zou tevens de grootste opvolger van Euripides worden. Door diens kunst van het tragische tooneel op het komische over te brengen, heeft Menander het bezwaar — het zeer wezenlijke bezwaar — van Aristophanes ondervangen. De helden en heldinnen van Euripides spraken veelal als behoorden zij thuis in de kringen der gewone stervelingen; als waren zij burgers en burgeressen van jong-Athene: — welnu, noem hen dan ook zoo! Belast hen niet met namen uit de gewijde sagen, plaats hen niet voor een paleis uit den voortijd en hul hen niet in ouderwetsch prachtigen vorstentooi, maar trek hun alledagskleeding aan, en laat ze zich bewegen op den bodem van het gewone leven.

Neem bijvoorbeeld den Ion, waarin de stamvader der Ioniërs of Atheners als jongeling zijn ouders vindt, die hem tot dusverre onbekend waren: zijn moeder Creúsa, de dochter van koning Erechtheus den aardgeborene, en zijn vader Apollo den lichtgod; — noem dien jongeling Moschion, de moeder Pamphila of Myrrhina, den vader Laches of Pataecus, — en gij hebt het gegeven van een burgerlijk drama, „den Vondeling", volkomen geschikt voor een comedie-opvoering; want het loopt, na spannende en ontroerende verwikkeling, goed af. Alleen de stijl dient wat te worden vereenvoudigd, om niet te veel af te wijken van de gewone omgangstaal. Uit de geheimzinnige wereld der sagen in het heden overgebracht, blijken de helden en heldinnen van Euripides dáár volkomen op hun plaats te zijn; en aan kunstverlaging denkt niemand meer, nu zij zich bewegen op het terrein eener kunst, die er geen aanspraak op

maakt, zich boven het peil der werkelijkheid te verheffen.

Zoo heeft Menander de proef geleverd op de juistheid der inzichten van Socrates en Plato. Maar duidelijk blijkt tevens dat Aristophanes, hoe vinnig en ruw ook zijn spot, de zaak aan het rechte einde had, wanneer men ziet, hoe goed die aan Euripides ontleende gestalten passen in de afmetingen van het blijspel. Thans was hun het terrein aangewezen, waar zij thuis hoorden, en wat ginds terecht onkruid was genoemd, vond hier welverdiende verpleging, en kwam er tot rijken bloei.

Vaal is alle theorie. Voor een kunstwerk is een kunstenaar noodig: niet minder dan dat, maar ook niet meer; — voor een dichtwerk een dichter, met of zonder bewust inzicht in de eischen zijner kunst, — te beter dichter allicht, hoe minder hij er over heeft nagedacht en hoe minder hij er naar vraagt. Zeker, de muze van Menander geleek in gestalte op die van Aristophanes, in gelaatstrekken op die van Euripides; maar niet omdat zij op die beiden geleek, neen, omdat zij een àndere, omdat zij zichzelf was, heeft zij haar gunsteling kunnen bezielen tot het scheppen van meer dan honderd meesterstukken, als het ware spelend en zonder inspanning voortgebracht. Het burgerlijke drama was geboren, en het leeft voort tot heden.

Het leven der kleine burgerij is in zijn stukken weergegeven, maar... beschouwd door een die er boven stond; beschouwd met een glimlach: schaterlach en grappen zijn aan zijn wezen vreemd. Het is een hoog ontwikkelde, door wiens kunstenaarstemperament heen dat leven is gezien. Niet uit den kring der geringe lieden was hij afkomstig,

maar van aanzienlijken huize, bekend en bevriend met wat er fijnst beschaafd was onder zijn tijdgenooten, en onafhankelijk genoeg om zich niet te laten lokken door de uitnoodigingen, die van buitenlandsche hoven tot hem kwamen; — zoo wordt ons althans bericht, en waarom zou het niet waar zijn? Had niet eertijds Euripides zijn leven geëindigd in de hoofdstad van Macedonië, Agathon insgelijks, Aeschylus op Sicilië, en hoeveel anderen was het evenzoo gegaan! — Menander bleef in dat Athene, tot welks uitnemendste zonen hij behoorde. In hem leefde nog de geest van dat rijk begaafde ras, dat grootendeels was uitgestorven in de oorlogen der vorige eeuw en voor minderwaardige elementen had plaats gemaakt. Achter de feiten van den dag, de wisselende en geen duurzaam bestaan waardige tijdvormen, nam hij datgene waar wat blijft: de menschelijke natuur zelve in haar zwakte en haar kracht, met haar nooden en haar voorrechten, haar gaven en gebreken, duizendvoudig afwisselend en toch steeds zichzelf. Achter het toevallige zocht hij het algemeene, achter de personen de persoonlijkheid, achter het uiterlijke het wezen, achter het exemplaar de soort, de type, en die typen beeldde hij af in scheppingen van eigen geest. Toen Aristophanes, in hetgeen hij zelf zijn beste stuk heeft genoemd*), het opvoedingsvraagstuk ter hand nam, en met genialen spot een slechten leermeester belachlijk maakte, gaf hij aan dien dwazen geleerde, zooals er nooit een geweest is, den naam van Socrates; en niet zijn naam alleen, maar hij bootste ook zijn, aan alle Atheners welbekende wijze van optreden meesterlijk na. Met den lastigen vraagal werd allervermakelijkst de spot gedreven, maar...

---

*) De „Wolken".

allerboosaardigst tevens, en volkomen onverdiend; want de gelijkenis betrof alleen het uiterlijk. Op den rug van dien, door en door onechten, tooneel-Socrates werd alle verkeerdheid geladen — of wat Aristophanes daarvoor hield — van alle leeraren die den wrevel van den weinig wetenschappelijk aangelegden dichter hadden opgewekt. Zoo ontstond een karikatuur van pakkende kracht en blijvende waarde, — maar Socrates werd er niet door voorgesteld, al heette dat malle wezen dan als hij. Had Menander ooit een vraagstuk van zóó verre strekking aan een blijspel ten grondslag gelegd, hij zou wel geen zotten wijsgeer-geleerde hebben ten tooneele gebracht; want zijn leermeester en oudere vriend was de vermaarde wijsgeer Theophrastus, zijn vriend en tijdgenoot de nog vermaarder wijsgeer Epicúrus, zijn vriend en begunstiger de wijsgeerig aangelegde staatsman Demetrius van Phaléron, die tien jaar lang Athene heeft bestuurd; — maar had hij het tòch gedaan, dan zou hij aan die door hem geschapen type van den slechten onderwijzer zeker geen naam uit de werkelijkheid hebben gegeven. De hoogere waarheid, die Aristophanes slechts ten koste van de lagere kon benaderen, wist híj langs anderen en beteren weg te bereiken. Dat Socrates aan Aristophanes zijn fellen aanval niet kwalijk heeft genomen, is tamelijk zeker; maar op de planken van Menander's tooneel kan men zich een filosoof van dergelijk allooi als den quasi-Socrates van den ouderen dichter niet denken.

Evenmin spottende opmerkingen over bekende personen uit staatkunde of krijgswezen. De meest alledaagsche voorzichtigheid zou ze hebben verboden, ook al was er binnen het bestek van Menander's stukken plaats voor geweest. Alexander kan het wereldrijk der Perzen overheeren, zijn opvolgers

kunnen Azië en Europa met ellende vervullen in hun eindelooze twisten, — van al dien roem en al dat leed wordt in Menander's drama's geen weergalm vernomen. Hoogstens wordt op de tijdsomstandigheden af en toe een zinspeling gemaakt, niet om zichzelf, maar omdat de samenhang van het gesprokene dat zoo meebrengt. Bijvoorbeeld in dezen trant: „zoo'n ongelukkige stakker als ik op het oogenblik, is er zeker geen tweede in Griekenland; en dat heeft toch zijn portie wèl tegenwoordig, om wat reden dan ook." Of zóó: „die oude herder is toen uitgeteerd en dood gegaan; destijds was er namelijk hongersnood", — hongersnood in Attica, dat zoolang de graanmarkt had beheerscht! Slechts een grappenmaker, een tafelschuimer, en andere even weinig belangrijke personen worden soms schertsend met name vermeld: overigens zorgt de dichter wel, geen aanstoot te geven. Als hij een officier als hoofdpersoon ten tooneele gaat brengen*), verlegt hij de handeling naar Korinthe. Om de officieren, die daar ginds zijn of kunnen zijn, durft men wel te lachen; maar de attische laat men liever ongemoeid; want attisch wil nu zeggen: macedonisch. Er zitten daar onder het publiek genoeg hoofdlieden, die het vrije woord misschien op zich zouden betrekken, en in den onbesuisden driftkop daar op het tooneel wellicht hun eigen beeld zouden meenen te herkennen.

Voor de waardeering van Menander's blijspelen is het dus niet noodig te weten, in welk jaar elk is opgevoerd. Dat is ook alleen van het eerste — niet tot ons gekomene — bekend. De tijdsgeschiedenis hier in bijzonderheden aan te geven zou tot niets dienen, want de inhoud der stukken heeft er geen

*) In „Glycera".

betrekking op; elk stuk kan, om zoo te zeggen, altijd gespeeld zijn; zou nòg kunnen worden gespeeld, en zou dan frisch en waar lijken als eertijds, omdat de menschelijke natuur nu is als voor tweeduizend jaar, en de menschen thans streven naar geluk langs dezelfde wegen als toen en immer. Aristophanes navolgen, is nauwelijks ooit iemand in den zin gekomen; en indien al, dan was het navolgen op zóó verren afstand, dat het voorbeeld schier niet meer was te herkennen: Menander heeft tallooze volgelingen gehad, tot den dag van heden toe.

Zullen wij nu trachten zijn kunst te beschrijven, — zijn stijl en versbouw, zijn onderwerpen en de wijze, waarop hij die behandelde; hoe hij zijn stukken bouwde; hoe hij den knoop placht te leggen en hoe te ontwarren; welke personen hij placht te laten optreden; hoe hij het leven beschouwde, hoe hij dacht over menschenplicht en menschenrechten, over het wereldbestuur, over de vrouw en de liefde?...

Wij kunnen beter doen dan dat. Toen de redenaar Aeschines eens zijn leerlingen in bewondering had meegesleept door hun een vermaarde rede van den overleden Demosthenes voor te dragen, riep hij, half lachend, half wrevelig over den roem van wie vele jaren zijn tegenstander was geweest: „hoe zoudt ge dan wel juichen als gij den rakker zelf hadt gehoord!"— Dien wenk willen wij ons ten nutte maken, en niet verder óver Menander spreken, maar naar hem zelf luisteren.

Tot weinig jaren geleden was dat onmogelijk. Menander was toen een dier beroemde namen uit het verleden, waarvan men niet veel meer kan zeggen dan dat zij een onbekende grootheid vertegenwoordigen. Men kende uit zijn werken, wel een menigte gezegden, spreuken, korte beschrijvingen en dergelijke, die in oude bloemlezingen

waren bewaard gebleven; ook werden bij allerlei schrijvers versregels uit Menander aangehaald gevonden; — maar van den samenhang, waarin dat alles was gezegd, wist men niets. Hoe een tooneelstuk van Menander er eigenlijk had uitgezien, was onbekend. Schoone gelegenheid derhalve voor vernuftige gissingen en uitvoerige betoogen van vakgeleerden. Het ergste was, dat men hem eigenlijk vrijwel meende te kennen uit zijn nabootser, den romeinschen blijspeldichter Terentius. Hoeveel er bij die nabootsing van het oorspronkelijk was verloren gegaan kon men echter wel ongeveer opmaken uit de mededeeling van Terentius zelf, dat hij verschillende stukken van Menander placht dooreen te werken, „omdat zij zooveel van elkander hadden, al waren taal en stijl van het eene niet gelijk aan die van het andere", en uit een gezegde van niemand minder dan Julius Caesar, die Terentius een „gehalveerden Menander" noemde, in zuivere en beschaafde taal zijn voorbeeld niet onwaardig, maar in geestigheid — in „virtus comica" — daar beneden staande. Menander ontdaan van zijn virtus comica, — wat kon dat veel beters zijn dan een bloem uit een herbarium, zonder haar sap en haar geur, zonder haar lenigheid en haar kleurengloed; plat gedrukt tusschen stug karton. Wij gevoelden ook best wat, twee eeuwen na Caesar, de geleerde Aulus Gellius moest hebben bedoeld, toen hij schreef: „wie een romeinsche navolging van een grieksch blijspel leest, denkt telkens: wat is dat aardig; dat kon niet beter! Maar legt men het oorspronkelijk er naast, dan blijkt, dat de vertolker daaraan toch eigenlijk geen recht heeft gedaan".... en hij geeft een voorbeeld van een smakeloos verknoeid tooneel. — Wie niet bereid was zich wat te laten diets maken, zei dus tot zichzelf dat een „halve" Menander was:

Menander zonder zijn kunst; op zijn mooist: Menander voor het schellinkje, en dat hem kennen uit Terentius of Plautus, was: hem niet kennen, neen, erger: hem miskennen.

Thans hebben wij met geen onzuiveren namaak meer te doen: wij kunnen den rakker zelf hooren. De karper komt de collegekamer binnenzwemmen, — om met Multatuli te spreken.

Hoe is dat mogelijk geworden?

Het antwoord op die vraag klinkt als een sprookje. Evenals alle sprookjes, begint het met de woorden: „er was ereis"...

Er was ereis een jonge en wakkere ambtenaar aan het Museum van Oudheden te Caïro, die ontdekt had, dat een der armelijke dorpjes aan den linker nijloever op de plaats van een grieksch-aegyptische stad was gebouwd, en dat daar af en toe, als er een woning werd hersteld of afgebroken, uit de fundeeringen allerlei ouds te voorschijn kwam. Voor geld en goede woorden wist hij toen van den dorpsschout de belofte te verkrijgen, dat als er weer eens wat viel te verbouwen, hem daarvan bij tijds zou worden kennis gegeven, eer de werklui aan den gang gingen. Al spoedig — het was omstreeks het einde van 1905 — kwam er aan het Museum een boodschap van den schout. Fluks er heen gespoord, — een spade genomen, — een aanval gedaan op de grondslagen van het tot afbraak veroordeelde huisje, — en al spoedig stiet de spade op hol klinkend metselwerk. Er moest daar beneden een gewelf zijn. Vlug er in doorgebroken: daar kwam bloot... een sinds vele eeuwen ongerept gebleven keldertje, een brandkluis, en daarin — gelijkt het niet op de sprookjes van de Duizend en één nacht, of op dat van Gyges en zijn wonderring? — stond een groot aarden vat, niet ongelijk aan dat, waarin Diogenes een tijd

lang heeft gewoond. Die reusachtige pot was tot den rand gevuld met schrifturen.

Hier houdt het sprookje op, echt te zijn. In een werkelijk sprookje zou het vat louter verloren meesterwerken der letterkunde hebben bevat. Feitelijk waren het... ambtsstukken van een notaris uit de zesde eeuw na Christus: contracten, testamenten en dergelijke. Die had hij zorgvuldig in zijn kluis bewaard, en gedurende veertien eeuwen, lang nadat hij en zijn stad tot stof waren vergaan, bleven zij daar ongestoord, door den drogen zandbodem beveiligd tegen paddenstoelen en schimmel. Voor pakpapier en voor omslagen had hij gebruik gemaakt van een oud, gehavend boek; reeds voor drie vierden of meer was het verbruikt, maar er lagen nog een kleine twintig bladen op en naast den pot met al die kostelijke documenten...

Dat boek was een deel eener één of twee eeuwen vroeger geschreven uitgave van Menander, — zeggen wij liever: dat was het geweest. De oude blijspelen had de man der wet of zijn klerk nog juist goed genoeg gevonden voor dekbladen.

De gelukkige vinder, Dr. Gustave Lefebre, snelde met zijn schat naar Caïro terug, en twee jaar later schonk hij door een statige uitgave de geleerde wereld gelegenheid er kennis van te nemen. Het waren helaas geen volledige blijspelen, en er viel ook na dien eersten druk nog heel wat aan te pluizen; maar het waren dan toch zóó groote fragmenten, sedert door vondsten van elders nog belangrijk aangevuld, dat men thans drie blijspelen in hun geheel kan overzien, en van een vierde bleven althans een inhoudsopgave en lijst van personen, alsmede de aanhef en nog een fragment bewaard.

HET SCHEIDSGERECHT

Personen:

SMICRINES, vader van Pamphila.
CHAERESTRATUS, vader van Charisius.
CHARISIUS, man van Pamphila, zoon van Chaerestratus.
PAMPHILA, vrouw van Charisius, dochter van Smicrines.
DAVUS, geitenhoeder.
SYRISCUS, kolenbrander, slaaf van Chaerestratus.
ONESIMUS, vertrouwde huisslaaf van Charisius.
ABROTONON, citherspeelster.
SOPHRONE, voedster van Pamphila.
Een kok. De vrouw van Syriscus. Een zuigeling.

Het blijspel, dat bovenstaanden titel draagt, heeft in den kelder van den notaris het minst te lijden gehad. Menander had het ook „den Vondeling" of „den Ring" kunnen noemen, maar koos een minder alledaagschen, pakkender titel, ontleend niet aan het onderwerp, maar aan een bijzaak, waardoor de ontknooping wordt voorbereid. Zoo had Aristophanes weleer de belangstelling der Onkel Bräsig's gevangen, door het tooneelstuk waarin Dionysus bij de dooden een dichter gaat zoeken, niet „Dionysus in de Onderwereld" te noemen of, naar het koor, „de Ingewijden", maar: „de Kikvorschen", naar een vermakelijk doch voor het onderwerp overbodig kikkerlied. — „Het Scheidsgerecht": in het pleitlustige Athene was de dichter zeker, dat die ongewone titel nieuwsgierigheid zou wekken.

EERSTE BEDRIJF

Wij zijn op een dorp, niet ver van Athene. Het tooneel heeft een tweetal landhuizen tot ach-

tergrond. Het eene behoort aan den ouden heer Smicrines, die meestentijds in de stad woont; het andere aan zijn schoonzoon Charisius. Een half jaar geleden heeft hij zijn dochter Pamphila aan Charisius uitgehuwelijkt. Het echtpaar heeft een poosje recht gelukkig saamgeleefd; toen moest de jonge man voor zaken op reis naar het buitenland. Dezer dagen is hij teruggekeerd, maar sedert zijn vrede en geluk uit het aardige landhuis verdwenen. In de haven werd hij opgewacht door zijn trouwen slaaf Onesimus, en wat die hem vertelde, heeft hem razend gemaakt. Zijn jonge vrouw was in zijn afwezigheid... heimelijk bevallen! Niet zóó heimelijk toch, of Onesimus is er achter gekomen; en zijn jongen meester er in laten loopen door te zwijgen, neen, dat wilde hij niet. Achteraf heeft hij er spijt van, nu hij ziet wat zijn mededeelingen hebben uitgewerkt. Charisius is verschrikkelijk tegen Glycera te keer gegaan, heeft haar het huis uitgejaagd, en wil niets meer van haar weten. Zij heeft toevlucht gezocht in het leegstaande landhuis van haar vader, en is nu doodongelukkig. Jammer toch; zoo'n lief en zacht vrouwtje !...

De bedrogen echtgenoot tracht zijn verdriet in den wijn te verdrinken. Om aan het bedriegelijke schepsel goed te laten gevoelen, dat hij haar uit zijn hart heeft gerukt, viert hij feest met de brooddronken vrienden van zijn jonggezellentijd, — het koor. Als daar in het huis van haar vader gezang en gejoel tot haar doordringt uit de woning die niet langer de hare is, dan zal zij weten, dat Charisius niets meer om haar geeft. Hij heeft verder in de stad een citherspeelstertje gehuurd van haar eigenaar, en bij zich in huis genomen als Pamphila's opvolgster... Hoe meer verdriet hij die huichelaarster kan aandoen, die hem gekrenkt heeft in het beste wat hij had, hoe beter! Hij heeft haar liefgehad, en

geloofd dat zij hem liefhad, en inmiddels... Maar vergeten kan hij haar niet...

Daar komt Smicrines uit de stad, gehaast en vol ergernis. Wat er hier precies aan de hand is weet hij niet, maar men heeft hem te Athene een boekje opengedaan van zijn schoonzoon, met wien hij zoo ingenomen was. Wat die Charisius aan het rinkelrooien is geweest dezer dagen ! Als de eerste de beste aan wal gestapte matroos. Moet de bruidschat van zijn dochter dáár dan aan worden besteed, zijn goede geld !... Hij komt zelf eens poolshoogte nemen. Onder de pretmakers daar ginds waagt hij zich niet, maar hij zal zijn dochter eens uithooren.

Doch Glycera blijkt gesloten. Zij klaagt niet over haar man. Vader moet hun beiden maar wat tijd laten;... het is zoo erg niet en zal wel terecht komen...

TWEEDE BEDRIJF

Ontstemd verlaat Smicrines zijn landhuis, waar hij niet veel wijzer is geworden. Hij zal dan maar naar Athene teruggaan, doch neemt zich voor, wat nader inlichtingen in te winnen omtrent dien verkwister.

In zijn deur blijft hij staan luisteren; een paar geringe lieden komt in opgewonden gesprek de dorpstraat door. Het zijn twee mannen, en een vrouw met een zuigeling op den arm.

SMICRINES, SYRISCUS, DAVUS, de vrouw van Syriscus en een zuigeling.

SYRISCUS. Ik zeg je dat het gemeen is !

DAVUS. Och je bent een ruziemaker. Je blijft van het mijne af, hoor !

SYR. Laten we dan een scheidsrechter zoeken.

DAVUS. Mij best ! Ga maar pleiten.

SYR. Nu, wie dan ?

DAVUS. Mij is iedereen even goed ! Ik heb mijn

verdiende loon: waarom heb ik jou er ook ingehaald!

SYR. (*Smicrines bemerkende*). Willen we hèm dan uitspraak laten doen?

DAVUS. Met alle plezier.

SYR. Och mijnheer, wilt u als het u belieft even naar ons luisteren?

SMICRINES. Luisteren? Waar hebt jelui het over?

SYR. Wij hebben twist.

SMICR. Wat kan míj dat schelen?

SYR. Ja, ziet u, wij zoeken een onpartijdigen rechter. Als u nu even tijd hebt, zoudt u dan tusschen ons willen beslissen?

SMICR. Wel wel, zulke galgevogels! Dat loopt me daar in een schaapspels over procedeeren te praten!

SYR. Toe, mijnheer! De zaak is doodeenvoudig, en gauw genoeg uitgelegd. Och toe, doe ons dat plezier! Versmaad ons in 's hemels naam niet. Het recht moet toch altijd en overal zegevieren, en wie daartoe meewerkt, bevordert een levensbelang van de maatschappij.

DAVUS (*ter zijde*). Kijk, kijk, wat een redenaar!... Waarom heb ik hem er ook ingehaald!

SMICR. Nu, belooft jelui dat je je aan mijn uitspraak zult houden?

SYR. Stellig.

SMICR. Ik zal je aanhooren; waarom eigenlijk niet? — (*Tot Davus*:) Zeg jij nu eens wat, jij die tot dusver je mond hebt gehouden.

DAVUS. Dan een beetje hooger ophalen, — niet maar alleen wat ik met hèm uitstaande heb; dan kunt u alles beter begrijpen. Hier dicht bij in het kreupelhout was ik... laat eens zien: het zal zoowat een maand geleden zijn, toen was ik daar met mijn geiten, mijnheer; heelemaal alleen. Daar zag ik me in het hout een onnoozel kindje te vondeling liggen. Het had een halskettinkje om, en dergelijke snorrepijperijen meer.

SYR. Daar gaat het om!

DAVUS. Hij laat me niet aan het woord.

SMICR. (*tot Syriscus*). Als je er tusschen in praat, zal ik je met mijn stok op je lichaam komen.

DAVUS. Net goed.

SMICR. Ga verder.

DAVUS. Dat doe ik al. Ik neem het wicht op; ik ga er 's avonds mee naar huis; ik wou het groot brengen. Zoo dacht ik er toen over. Maar 's nachts lag ik er over na te denken, zooals dat gaat, en toen zei ik tot mij zelf: wil'je kinderen gaan opvoeden? Moet je je allerlei last op je hals halen? En waar wil'je dat allemaal van betalen? Steek je toch niet in zorgen! — In die stemming ging ik 's morgens weer mijn beesten hoeden. Toen komt híj daar ook, om hout te kappen; hij is namelijk kolenbrander. Ik kende hem al van vroeger. We maken een praatje. Toen hij merkte, dat ik wat had, zei hij: „wel Davus, waarom kijk je zoo zuinig?" — „Och", zeg ik, „vraag liever waarom ik zoo'n bemoeial ben", — en ik vertel hem er alles van: hoe ik het gevonden had; hoe ik het had meegenomen. Hij liet me niet uitspreken en begon me dadelijk te smeeken; om het andere woord zei hij: lieve Davus, en: bij alles wat je dierbaar is. Hij wou het kindje hebben, dol en dolgraag. „Zie je", zei hij: „ik ben getrouwd, en nu is mijn vrouw bevallen, maar ons kindje is doodgegaan". — Daar hèbt u zijn vrouw; daar staat ze, met het kind op haar arm.

SMICR. Heb'je om het kind gevraagd?

SYR. Dat heb ik.

DAVUS. Nu, dien heelen dag bleef hij daar bij me in het bosch. En toen hij me nu zoo aan mijn hoofd maalde, zei ik: goed dan. Ik gaf het hem; hij nam het mee. „Duizendmaal dank," riep hij nog; hij zoende mijn handen toen hij het kreeg.

SMICR. Heb'je dat gedaan?

SYR. Dat heb ik.

DAVUS. Ik was dus van hem af. Maar daar net komt hij me tegen met zijn vrouw, en gaat me daar vragen om hetgeen de vondeling bij zich had, — nesterijen, geleuter eigenlijk, niemendal! — en nu doet hij erg verongelijkt, omdat ik hem die dingetjes niet wil afstaan, maar ze zelf verkies te houden. Laat hij blij toe zijn met wat hij op zijn verzoek gekregen heeft! Als ik hem niet alles wil geven, dan ben ik daarover toch geen verantwoording schuldig? Had hij dat kind samen met mij op den weg gevonden, dan was het nog pas halfje-mijn geweest. Híj had dan wat gekregen en ìk wat. Maar nu ik alleen het heb gevonden, zou jij nu alles moeten hebben, jij die er niet eens bij bent geweest, en ik heelemaal niets? Nu nog mooier! — Kort en goed: ik heb je vrijwillig iets afgestaan van het mijne: ben je daar tevree mee, dan mag je het wel houden; maar als je er niet tevree mee bent, geef het dan maar gauw terug, zonder verdere praatjes en zonder geknoei. Alles hebben, deels goedschiks gekregen, deels afgedwongen, — neen, mannetje, daar komt niets van in. — Ik heb gezegd wat ik te zeggen had.

SYR. Heeft hij uitgesproken?

SMICR. Dat hoor'je wel.

SYR. Best; dan is het nu míjn beurt. — Dat kindje heeft hij in zijn eentje gevonden: dat is zoo. Alles wat hij daar gezegd heeft is juist; het is precies zoo gebeurd, mijnheer; ik zeg er geen woord tegen. Op mijn verzoek, op mijn bidden en smeeken, heb ik het van hem gekregen; daar heeft hij gelijk in. Dat hij bij het jongetje ook eenige sieraden had gevonden, heb ik eerst onlangs gehoord; dat ben ik van een anderen herder te weten gekomen, een van zijn kameraden, wien hij het verteld had. Om die dingen op te eischen, mijnheer, is de klager zelf

hier aanwezig. — Vrouw, geef me het kind eens aan. — (*Verder met den zuigeling in zijn armen:*) Die halssieraden eischt dit kind van je terug, Davus. Dat zijn herkenningsteekenen. Om míj te tooien — zoo spreekt het — heb ik dit alles meegekregen, niet om Davus aan den kost te helpen. En ìk eisch die dingen mèt het kind op, ik, die zijn aangewezen vertegenwoordiger ben. Dat heb'je me zelf gemaakt, Davus, door hem aan mij te geven. — Nu hebt u dus, voor zoo ver ik er verstand van heb, hierover uitspraak te doen, mijnheer: of die gouden dingetjes, of wat het wezen mag, dat hij bij het jongetje heeft gevonden, overeenkomstig de bedoeling van de onbekende moeder voor haar kind zullen worden bewaard tot het groot zal zijn, dan wel, of degeen die ze als een zakkenroller heeft ontvreemd, ze mag houden, omdat hij dat andermans eigendom het eerst heeft gevonden. — En waarom heb ik er dan toen niet dadelijk naar gevraagd, toen ik het kind in ontvangst nam? — Het stond toen nog niet aan mij, namens dezen het woord te doen. Voor mijzelf kom ik nu evenmin iets vragen als toen. — „Halfje-mijn" wou'je zeggen? Er valt niets te vinden of te deelen, als iemand anders daar schade door zou lijden. Dat ìs geen vinden: dat is stelen! — Kijk ook eens wat verder, mijnheer. Misschien is dit jongetje van hooger afkomst dan wij. Nú wordt hij als een slavenkind groot gebracht; maar wie weet of hij zich niet boven ons verheven zal achten, als hij tot besef komt van zijn aanleg. Dan wil hij misschien doen als de zoons van de groote lui: op de leeuwenjacht gaan; met speer en schild ten oorlog trekken; aan een openbaren wedloop deelnemen. U hebt zeker dikwijls genoeg een tragedie-opvoering bijgewoond, en zult u dat alles wel herinneren. Neleus en Peleus, die tweelingen, werden gevonden door een ouden

man, een geitenhoeder met een pels om, zooals ik; en toen die later begreep dat die beiden van beter stand waren, toen vertelde hij hun wat er gebeurd was: hoe hij ze gevonden had; hoe hij ze had opgenomen; en hij gaf hun een zakje met de herkenningsteekenen, die zij bij zich hadden gehad. En nadat zij daardoor hun afkomst waren te weten gekomen, werden die herdersjongens vorsten. Had Davus dat alles in handen gekregen, en had hij het te gelde gemaakt, om er een gulden of wat aan te verdienen, dan waren zij hun leven lang onbekend gebleven, zoo aanzienlijk van afkomst als zij waren. Zeg u zelf, mijnheer, komt het te pas, terwijl ik dat kind opkweek, dat Davus het onderwijl van zijn kans op levensgeluk berooft? Menigeen is door herkenningsteekenen weerhouden met zijn eigen zuster te trouwen; menigeen heeft er zijn moeder door gevonden en uit slavernij bevrijd, of er zijn broeder door gered. Er is zooveel onzekers in het leven, mijnheer: een mensch kan niet te voorzichtig zijn. — En nu zegt hij: „wel, geef het kind dan maar terug, als je niet tevree bent", en verbeeldt zich, dat zijn zaak zóó heel sterk komt te staan. Maar dat is niet eerlijk. Als je het eigendom van het kind moet uitleveren, dan te zeggen: „geef mij het kind er nu óók nog bij", om verder veilig te kunnen knoeien met wat het lot hem van het zijne heeft laten behouden, dat lijkt nu toch naar niets. — Ik heb niets meer te zeggen. Beslis u nu maar zooals u billijk acht. (*Geeft het kind aan zijn vrouw terug*).

SMICR. Dat is gemakkelijk genoeg. Mijn uitspraak luidt: alles wat bij den vondeling lag, is van hem.

DAVUS. Mooi zoo... En de vondeling zelf?

SMICR. Dacht je dat ik dien aan jou zou toekennen? Neen, die behoort aan wie voor zijn recht is opgekomen,—niet aan jou, die hem tracht te benadeelen.

SYR. Duizendmaal dank, mijnheer.

DAVUS. Neen maar dat is een gemeen vonnis, voor den dit en dat! Alles heb ik alleen gevonden, en alles is mij afgegrist. Wie het niet heeft gevonden, die mag het houden. — Moet ik het nu heusch teruggeven?

SMICR. Zeker.

DAVUS. Een gemeen vonnis, of ik mag geen gezond oogenblik meer hebben.

SMICR. Geef op; gauw wat.

SYR. Maak je rugzak open en laat kijken wat er in zit; daarin draag'je het bij je. — (*Tot Smicrines*:) Wacht u als het u belieft nog eventjes, tot hij het heeft afgegeven.

DAVUS. Waarom heb ik hem er ook ingehaald!

SMICR. Geef op toch, spitsboef!

DAVUS. Het is een schandaal, zooals ik behandeld ben. (*Haalt een en ander uit zijn rugzak en geeft het aan Syriscus*).

SMICR. Heb'je alles?

SYR. Ik denk van wel, of hij moest er wat van hebben opgeslokt, terwijl ik aan het woord was. — Wat kreeg ik hem te pakken! Ik had het nooit gedacht. — Wel bedankt, mijnheer, en gezondheid. (*Smicrines af*). — Zulke menschen moesten allemaal rechters zijn.

DAVUS. Een oneerlijk ding! Waarachtig, er bestaat geen gemeener vonnis.

SYR. Waarom heb je ook valsch gedaan!

DAVUS. Valsch? Jij bent valsch. — Zorg nu maar dat je alles zelf voor het kind bewaart tot het groot is. Weet wèl dat ik je voortdurend in het oog zal houden. (*Af*.)

SYR. Stik en loop rond. — Neem jij nu deze dingen, vrouw, en breng ze hier bij den jongen mijnheer in huis. Vandaag blijven we hier op den ouden heer Chaerestratus wachten; dan gaan we morgen weer

aan ons werk, na het pachtgeld te hebben betaald. Maar eerst moeten we deze dingen een voor een nagaan. Heb' je een doos?... Doe ze maar in je voorschoot. (*De vrouw houdt haar kleed op, terwijl Syriscus haar stuk voor stuk aangeeft. — Onesimus komt uit het huis van Charisius*).

SYRISCUS, ONESIMUS

ONESIMUS (*ter zijde*). Een luier kok heb je nog nooit gezien! Gisteren om dezen tijd waren wij al lang aan het nagerecht.

SYR. Dat lijkt wel een haan; echt stevig spul. Daar, vrouw. — En hier hebben we iets met een steentje er in: het is een bijl.*)

ON. (*als voren*). Wat is dat?

SYR. Daar heb je een gouden ring met een ijzeren plaatje**); er is een stier op gegraveerd; of een bok: ik kan het niet onderscheiden. Een zekere Cleostratus is de maker; dat staat er onder.

ON. (*nader komende*). Laat eens kijken.

SYR. Daar. Maar wie ben' je?

ON. Dat is 'm!

SYR. Wie?

ON. De ring!

SYR. Wat ring? Ik begrijp je niet.

ON. Die van mijn meester, van Charisius.

SYR. Je bent gek.

ON. Dien hij verloren had.

SYR. Malle vent, leg dien ring neer.

ON. Onzen ring neerleggen? Voor jou? — Waar heb je hem vandaan?

SYR. Groote goden, wat een verschrikkelijke last!

---

*) Een haantje en een bijltje, beiden van goud, het eerste symbool van de ziel (het leven), het tweede van den bliksem; door kinderen gedragen als amuletten.

**) Een eeuwen oud familiestuk uit den tijd toen ijzer nog een kostbaar metaal was.

Het is me een dingetje, op het goed van een weeskind te passen! Wie er bij komt, kijkt dadelijk of er ook wat te stelen valt. — Leg den ring neer, zeg ik.

ON. Neem je een loopje met me? Hij is van mijn meester, zoo zeker als ik hier vóór je sta.

SYR. Mijn kop af als ik voor dien kerel uit den weg ga! Ik sta op mijn stuk; pleiten zal ik, tegen wie maar wil. — Het is van een kind, niet van mij. — (*Tot zijn vrouw*:) Daar heb je een kettingkje; pak aan. Hier een purperen belegstuk. Ga er nu maar mee naar binnen. (*De vrouw met het kind het huis in. — Tot Onesimus*:) En wat heb jíj me nu te zeggen?

ON. Ik? Wel, die ring is van Charisius; hij heeft hem indertijd verloren, — toen hij dronken was, zei hij.

SYR. Ik ben een knecht van Chaerestratus; bewaar dezen zorgvuldig, of geef hem aan mij, dan zal ik hem je weer gaaf ter hand stellen.

ON. Ik wil hem liever zelf bewaren.

SYR. Dat is mij hetzelfde; want als ik wèl begrijp, overnachten we hier beiden.

ON. Op het oogenblik worden de lui aan tafel geroepen; misschien is het nu geen geschikte tijd om er iets van aan mijnheer te zeggen; maar morgen.

SYR. Morgen dan. Ik zal op je wachten, bereid om wien jelui maar wilt te laten uitspraak doen. — (*Ter zijde*:) Daar ben ik de eerste keer niet slecht bij gevaren. Een mensch moet alles in den steek laten, dunkt me, om te leeren pleiten. Daarmee kom'je tegenwoordig het verste. (*Beiden het huis van Charisius in.*)

DERDE BEDRIJF

(*Eén dag later. — Onesimus komt naar buiten.*)

ONESIMUS alleen.

ONESIMUS. Die ring! Minstens vijfmaal ben ik naar mijn meester gegaan om hem te laten zien;

maar als ik er nagenoeg aan toe ben, en vlak bij hem sta, dan krabbel ik terug. Ik heb al berouw genoeg van mijn vorige mededeelingen. Hij zegt zoo nog al een enkel keertje: „ik wou dat de ellendeling, die me dat heeft aangebracht, een ongeluk kreeg!" — Als hij zich maar niet met zijn vrouw verzoent en dan mij, die het verteld heb en er van afweet, in mijn nek pakt en uit den weg ruimt! Ik heb er mijn bekomst van. Nog een tweede potje te vuur zetten, daar bedank ik hartelijk voor. Er is al genoeg aan de hand.

(*Abrotonon loopt het huis uit.*)

ONESIMUS, ABROTONON.

ABROTONON. Laat me met rust!... Plaag me niet, bid ik je... Ik heb verdriet... Ik heb me voor den gek laten houden. Heet dat een minnaar? De vent heeft razend het land aan me. Hij geeft me aan tafel niet eens meer een plaats naast zich; het is zonde, ik moet afzonderlijk aanliggen!

ON. (*ter zijde*). Moet ik hem nu teruggeven aan wie hem me pas heeft ter hand gesteld? Dat is toch te gek!

ABR. Die nare kerel! Waarvoor geeft hij al dat geld uit? Wat hem betreft, kan ik wel in de processie van de stedemaagd gaan: ik zit hier nu al drie dagen lang als de heilige onschuld.

ON. (*als voren*). Wat moet ik er toch in 's hemels naam mee aan! Hoe kan ik...

(*Syriscus komt op.*)

De vorigen, SYRISCUS.

SYRISCUS. Waar is die vent? Ik loop hem overal te zoeken. — O, daar staat hij; hij is thuis. — Beste vriend, geef me dien ring terug, of toon hem einde-

lijk aan wien je van plan bent. Laten we tot een besluit komen; ik moet aan mijn werk.

ON. De zaak zit zóó in mekaar, kerel. Van mijn meester is hij: dat weet ik zeker. Het is de ring van Charisius. Maar ik zie er tegen op hem te laten zien. Want ik maak hem vrijwel tot den vader van dat kind, als ik hem dien ring breng, die bij het kind is gevonden.

SYR. Hoe dat, sukkel?

ON. Op het Artemisfeest heeft hij hem indertijd verloren. Dan is er een nachtelijke feestviering, ook voor de vrouwen. Er is toen zeker een burgerdochter aangerand; die heeft dat kind gekregen, en natuurlijk te vondeling gelegd. Weet iemand nu dat meisje te vinden, en brengt hij dezen ring dan aan mijnheer, dan heeft hij een bewijsstuk te vertoonen; maar zóó geeft het maar verdenking en verwarring.

SYR. Dat moet jij weten; maar als je me wat op mijn mouw wilt spelden, en denkt, dat ik jou een kleinigheid zal geven, als ik den ring terug krijg, dan heb'je het mis. Van deelen komt niemendal bij me in.

ON. Dat verlang ik ook niet.

SYR. Nu, goed: ik ga eerst naar de stad; maar straks, als ik boodschappen heb gedaan, kom ik terug, en verneem dan wel wat er verder moet gebeuren. (*Af.*)

ABR. Dat kindje, dat die vrouw binnen de borst geeft, is dat door dien kolenbrander gevonden, Onesimus?

ON. Ja, dat zegt hij.

ABR. Wat een aardig kindje; 't is zonde!

ON. En deze ring er bij, — de ring van mijn meester.

ABR. Mensch, wat zeg je daar? Als het werkelijk je jonge meester is, zul'je dan kalm toezien,

dat zijn kind als slaaf opgroeit? Dan verdien'je immers dat hij je dood slaat.

ON. Ja maar, zooals ik al zeg, — niemand kent de moeder....

ABR. En hij heeft hem verloren op het Artemisfeest, zeg'je?

ON. Ja, en de jongen die hem begeleid had, zei, dat hij dronken was geweest.

ABR. Blijkbaar is hij in zijn eentje bij de feestvierende vrouwen binnengedrongen. Iets dergelijks is gebeurd, waar ik bij was.

ON. Waar je bij was?

ABR. Ja, op het laatste Artemisfeest. Ik maakte toen muziek voor eenige jonge meisjes, en danste ook zelf mee. Ik was toen nog... ik wist nog niet wat een man was.

ON. Morgen brengen!

ABR. Gerust waar.

ON. Nu maar, wie dat meisje was, weet je dat ten minste?

ABR. Ik kan het te weten komen. De vrouwen met wie ik samen was, daar was het een vriendin van.

ON. Heb'je gehoord wie haar vader was?

ABR. Ik weet niets; behalve, als ik haar zie, dan zal ik haar wel kennen. O, zoo'n mooi meisje! En rijk ook, zeiden ze.

ON. Die is het misschien.

ABR. Wie weet. Zij was eerst bij ons, maar raakte toen van het gezelschap af, en toen komt ze plotseling huilend terugloopen in haar eentje. Zij trok zich aan de haren, en haar mooie fijne kleedje was heelemaal bedorven, — kompleet een vod geworden.

ON. En had ze den ring?

ABR. Misschien wel, maar mij heeft zij hem niet laten zien; ik wil er niet om liegen.

ON. Wat moet ik nu doen?

ABR. Dat moet je zelf weten; maar als je het mij vraagt, en zelf je verstand gebruikt, dan ga je het aan je meester meedeelen. Als het een vrij meisje is, die dat kind heeft gekregen, wat behoeft het dan voor hem te worden stil gehouden, wat er gebeurd is?

ON. Laten we eerst uitvinden wie dat meisje is, Abrotonon. Daarbij moet je me helpen.

ABR. Dat zal ik wel niet kunnen, eer we zeker weten wie de schuldige is. Ik durf er niet zóó maar van te reppen bij de meisjes die ik bedoel. Wie weet of iemand anders uit het gezelschap dien ring niet van hem had gekregen als onderpand, en hem toen verloren heeft. Misschien had hij hem wel verpand bij het dobbelspel, of voor zijn bijdrage in het feest, of hij had een of andere verplichting aangegaan en zat in verlegenheid, en gaf hem toen af. Duizend dingen van dien aard plegen bij feesten voor te komen. En eer ik weet wie de schuldige is, wil ik dat meisje niet gaan zoeken, en niets van dit alles aan de groote klok hangen.

ON. Je hebt eigenlijk geen ongelijk. Wat moet er dan nu gebeuren?

ABR. Kijk eens, Onesimus. Er is me iets ingevallen. Als dat jou óók bevalt, dan zal ik me de zaak aantrekken. Ik neem dien ring en ga er mee naar binnen, — naar hèm daar...

ON. Zeg wat je bedoelt; ik vat het zoo wat.

ABR. Als hij me dien ring ziet aanhebben, zal hij me uithooren, hoe ik er aan gekomen ben. — „Op het Artemisfeest", zal ik zeggen: „toen ik nog een eerzaam meisje was"... Wat er met dat meisje gebeurd is, zal ik als van mijzelf vertellen. De hoofdzaak weet ik toch al.

ON. Allemenschelijk goed!

ABR. Heeft hij er dan mee te maken, dan zal hij er wel aanstonds op doorgaan, en alles zelf vertellen in zijn onbesuisdheid, dronken als hij is, en ik zal het bevestigen: — om zeker te zijn, dat ik me nergens in vergis, als ik er het eerst van spreek.

ON. Allervoortreffelijkst!

ABR. De gewone dingen zal ik er wel bij verzinnen, zonder me te verspreken: — „wat was je ruw en brutaal!"

ON. Goed zoo!

ABR. „En wat pakte je me ongemanierd beet!" zal ik zeggen. „En wat een mooie kleeren had ik arme stakkerd bedorven!" — Maar vooraf wil ik het kind in mijn armen nemen, als ik in huis kom, en er bij huilen, en het zoenen, en vragen hoe de vrouw die er nu voor zorgt er aan gekomen is.

ON. Te duivel!

ABR. En ten slotte zal ik zeggen: „welnu, je bent de vader van dit kind" — en zal hem den vondeling vertoonen.

ON. Listig en gewikst, Abrotonon!

ABR. Is alles dan uitgekomen, en blijkt hij de vader te zijn, dan zullen we op ons gemak het meisje gaan zoeken.

ON. Het mooiste van alles komt nog: dat jij vrij wordt. Als hij je voor de moeder van zijn kind houdt, zal hij je natuurlijk dadelijk vrij koopen.

ABR. Daar weet ik niets van, — maar ik wou dat het waar was!

ON. Kom, dat zou je niet weten! — Maar zeg eens, Abrotonon, krijg ik niets?

ABR. Wel wis en zeker; jou zal ik als den bewerker van alles beschouwen.

ON. Maar als je met opzet verzuimt, dat meisje op te sporen, en de zaak verder op haar beloop laat, na mij om den tuin te hebben geleid,... wat dan?

ABR. Foei! En waarom zou ik? Denk' je dat ik kinderen kan gebruiken? Als ik maar vrij word! Hemel, als ik er dien prijs mee kon verdienen!

ON. Ik hoop het voor je.

ABR. Jij vindt het dus óók goed?

ON. Ik vind het uitmuntend. Maar als je valsch doet, zal ik het je lastig maken; dat kan ik. — Vóór alle dingen moeten we nu zien of het zoo is als je denkt.

ABR. Dus je bent het er mee eens?

ON. Volkomen.

ABR. Gauw dien ring!

ON. Daar heb'je hem.

ABR. Gij overreding, wees mijn bondgenoot, en leer ter rechter tijd mij 't juiste woord. (*Naar binnen*).

ON. Een slim wijfje dat! Nu zij merkt dat zij met de liefde haar vrijheid niet kan winnen, en er niet verder mee komt, nu neemt zij haar draai. Maar ik zal mijn leven lang slaaf blijven, een domoor, van lotje getikt, heelemaal niet vindingrijk in zulke dingen. — Maar misschien krijg ik wel wat van haar, als zij slaagt; dat is ten minste niet meer dan billijk. — Och, wat praat ik toch! Woorden in den wind! Ik arme stakker, die me daar verbeeld, dat een vrouw zich dankbaar zal toonen. Als ik er maar geen nieuwe ellende bij krijg! — Voor mijn meesteres staat de zaak leelijk. Als dat kind van een burgerdochter blijkt te zijn, dan zal hij die nemen, en háár wegzenden. — Wat mij betreft, ik moet het zaakje maar liever overlaten aan wie het aangaat. Ik heb, dunkt me, mooi de kans ontdoken, dat alles door mijn toedoen aan den gang wordt gebracht. Van bemoeizucht heb ik genoeg. Als iemand mij er ooit weer op betrapt, dat ik me met andermans zaken bemoei of iets overbabbel, dan mag

hij mijn tong uit mijn mond snijden. — Wie is dat, die daar nadert? Smicrines komt uit de stad terug, — alweer met een opgestreken zeiltje. Zou hij bij den een of ander de ware redenen zijn te weten gekomen? — Ik maak me voor een poosje uit de voeten. Nog meer geharrewar heb ik heusch niet noodig. (*Af*).

Smicrines heeft te Athene nog allerlei over Charisius te hooren gekregen. — „Een gemeene doorbrenger is het; de heele stad spreekt er schande van. Hij heeft ons misleid, die ellendeling!"

Het ergste weet hij nog niet. Want over Pamphila's bedrog heeft Charisius met niemand gesproken: hij schaamde zich er veel te veel over; en wat Abrotonon zoo even ten aanhooren van al de gasten aan Charisius heeft verteld, is nog niet naar buiten gedrongen.

Dat krijgt Smicrines nu rauwelijks te hooren... van den kok. Deze komt uit het huis van Charisius naar buiten loopen, boos op dezen, boos op de gasten, boos op Onesimus. Hij wordt hier gehaast en voortgejaagd, tot hij niet meer weet wat hij doet, en in staat zou zijn de pekelharing te gaan inzouten. Men laat hem hier niet den noodigen tijd voor zijn beroepsplichten! Men heeft er geen eerbied voor zijn vak. — Want een Atheensche kok gevoelt zich tegenwoordig een persoon van gewicht en verdient grof geld. Vroeger was het anders; als er op het tooneel van Aristophanes zal worden feestgevierd, gaat burger Eerlijk of Wijnbouwer of Plannenmaker zelf zijn paling of zijn lijsters roosteren.

Woedend roept de spijskunstenaar: „dat is ééns, maar nooit weer! Als een van jelui me weer komt halen, omdat hij een kok noodig heeft, dan kan hij voor mijn part naar de maan .loopen. 't

Is me hier nog al een mooi huishouden ook! Een muziekjuffertje speelt er voor meesteres, en mijnheer schaamt zich niet bij die deern een kind te hebben en dat bij zijn wettige vrouw in huis te brengen"...

„Dat was dus wat Pamphila mij niet wilde zeggen", denkt Smicrines. „Zoo'n romantisch overspannen kind! Maar nu weet ik er dan alles van, en laat haar niet langer bij dien vent. Haar bruidschat verkwisten, en haar nog zóó beleedigen toe! ... Ik neem haar mee naar Athene."

Maar Pamphila laat zich niet meenemen. Het zachtzinnige en gedweeë meisje, dat Smicrines kende, blijkt in het ongeluk een vrouw van karakter, die slechts aan haar eigen geweten vraagt wat zij doen moet. Wat het is, dat Charisius eensklaps heeft doen omslaan als een blad aan een boom, kan zij haar vader niet zeggen. Hij heeft daar destijds gelukkig niets van gemerkt, en haar moeder is dood; alleen haar oude voedster Sophrone nam zij in haar vertrouwen, en die verklapt haar niet. Maar wat zij wèl kan zeggen, is: dat zij met haar man is getrouwd om lief en leed met hem te deelen. En dat meent zij van harte. Zou zij hem verlaten omdat ook hij... een verleden blijkt te hebben? Schijnt hij nu vergeten wat hij heeft beloofd, zij zal haar beloften niet schenden; en wordt hij ongelukkig, dan wil zij hem helpen het ongeluk te dragen.

SMICRINES. Je maakt je zelf rampzalig, Pamphila, als je hier blijft. Een fatsoenlijke vrouw kan tegen het andere soort niet op. Die zijn geslepener; die hebben meer ondervinding; die weten meer; die schamen zich nooit, en verstaan de kunst van vleien. Al je geld gaat er aan; die doorbrenger verdoet het, vandaag met die, morgen met die. Op één avond geeft hij meer uit dan jij in een heel jaar aan je

verschillende vrouwenfeestjes. Als hij zegt, dat hij in de stad blijft eten, geloof dan maar gerust, dat hij daar gaat brassen, en dat je verdriet zoudt hebben als je wist, met wie.

PAMPHILA. Neen, vader, Charisius is geen doorbrenger. Hij heeft een afschuw van zoo'n leven. En hij heeft een hoog gevoel van eer. Zoudt u me tegen mijn wil tot mijn welzijn willen dwingen hem te verlaten? Dan beschouwt u me niet als uw dochter, maar als uw eigendom.

SMICRINES. Maar er valt niet over te redeneeren, Pamphila! De zaak is zoo klaar als de dag; wat zullen wij er nog over praten om je over te halen? Moet ik je aantoonen, dat jij hem niet zult redden, maar dat hij jou met zich mee zal slepen in het verderf? Luister dan...

Maar Pamphila blijft onverzettelijk. Zij heeft Charisius liever dan ooit, nu zijn drift haar getoond heeft hoe hoog hij haar stelde. En Smicrines trekt voor de derde maal naar de stad, om de oude Sophrone te halen. Die moet het dwaze, eigenzinnige hoofdje dan maar recht zetten.

Pamphila gaat weder haars vaders landhuis binnen, en achter de deur der woning van Charisius, die gedurende het gesprek van vader en dochter op een kier heeft gestaan, zien de toeschouwers iemand verdwijnen. Was het niet Charisius zelf, die daar zichtbaar werd? — Dan wordt ook die deur gesloten, en het derde bedrijf is ten einde.

VIERDE BEDRIJF

Pamphila kan het daarbinnen niet uithouden. Zij heeft weder de vrije lucht opgezocht, en loopt weenend rond. Daar ziet zij uit de andere woning een jonge vrouw komen, met een kind in de armen.

PAMPHILA, ABROTONON met den zuigeling.

ABROTONON. Ik ga wat met hem rondloopen. Hij huilt al een heele poos. Het arme kind heeft zeker ergens hinder.

PAMPHILA. Is er dan geen godheid die deernis met me heeft!

ABR. O lieve kind, als dàt geen bestiering is!... Juist op het rechte oogenblik komt zij daar aan.

PAMPH. (*terugdeinzende*). Ik ga weg...

ABR. Wacht even, vrouw.

PAMPH. Roept ge mij?

ABR. Ja. Zie me eens aan, vrouw, of ge mij soms kent. — (*Ter zijde*:) Zij is het. Nu weet ik het zeker. — Goeden dag, lieve.

PAMPH. Wie zijt ge toch?

ABR. Geef me uw hand. — Zeg me, lieve: zijt gij verleden jaar ter gelegenheid van het Artemisfeest niet op een meisjesbijeenkomst geweest?

PAMPH. Vrouw!... Zeg me waar ge dat kind vandaan hebt.

ABR. Ziet ge een of ander aan hem, dat u bekend is, beste? — Ge moet niet bang voor me zijn, vrouw.

PAMPH. Hebt ge het niet zelf ter wereld gebracht?

ABR. Dat heb ik voorgewend, — niet om de echte moeder te benadeelen, maar om haar op mijn gemak te kunnen vinden. En nu hèb ik haar gevonden, want ik zie ú, die ik toen ook heb gezien.

PAMPH. Van welken vader is het dan?

ABR. Van Charisius.

PAMPH. Weet ge dat zeker, beste?

ABR. Of ik het weet! — Maar is het niet de jonge vrouw daar uit huis, die ik voor me zie?

PAMPH. Ja juist.

ABR. Gelukzalige vrouw, een godheid heeft deernis met u beiden gehad. — Er wordt hiernaast

getikt*): er komt iemand. Neem me mee naar uw eigen woning, dan kunt ge alles precies van me vernemen. (*Beiden af in het huis van Smicrines. — Uit de woning van Charisius komt Onesimus.*)

ONESIMUS alleen.

ONESIMUS. Er loopt een streep door! — Waarachtig, hij is gek! — Stapelgek is hij geworden, stellig. Gek, buiten kwestie. Mijn meester Charisius bedoel ik. Die heeft de zwarte gal of zoo iets; wat kan hij al anders gekregen hebben? — Daar straks stond hij een heele poos achter de voordeur weggedoken, die stakker. De vader van de jonge vrouw was geloof ik met haar aan het praten over het gebeurde. Wat hij toen telkens van kleur verschoot, mannen, dat is niet om te zeggen! — „O allerliefste", kreet hij: „dat je zóó iets nog zegt!"—en daarbij sloeg hij zich hard op zijn hoofd. En dan weer, na een oogenblik: „wat een vrouw had ik, rampzalige, en die heb ik nu verloren." — En ten slotte, toen hij blijkbaar alles had gehoord, ging hij eindelijk het huis in. Gebrul daar binnen; aan zijn haren rukken;... een heelen tijd buiten westen! — „Ik vervloekte ellendeling!" zei hij telkens en telkens weer: „zóó'n ding heb ik zelf uitgehaald, en ben vader geworden van een onecht kind, — en voor haar, die nèt zoo ongelukkig was geworden, had ik of toonde ik geen zier medelijden, — zoo'n ongevoelige barbaar!" — Hij scheldt geweldig op zichzelf, en kijkt woest om zich heen, met bloedig beloopen oogen. Ik heb er kippenvel van gekregen; mijn tong is als een houtje, zoo bang ben ik. Als hij me te zien krijgt, terwijl hij in die stemming is, mij, den aanbrenger, dan zal hij mij misschien

*) Wie een huis uitkomt, tikt van binnen eerst even op de deur, om wie er vóór mochten staan te waarschuwen.

wel vermoorden. Ik ben dan ook maar ongemerkt naar buiten geslopen. — En waar wil ik nu heen? En waartoe? Ik ben weg, verloren! — Hij heeft getikt, hij komt er uit... O groote goden, als er nog een kansje voor me is, redt me dan! (*Verschuilt zich bij de voordeur. — Charisius komt naar buiten.*)

CHARISIUS alleen.

CHARISIUS. Ik ben de man zonder feilen, die op zijn goeden naam gesteld is. Die eer en oneer voor oogen houdt: — heet het zoo niet? — zelf vlekkeloos; in zijn eigen leven onberispelijk. — De hemel heeft me wel ten volle mijn verdiende loon gegeven! Hij heeft het me goed aan mijn verstand gebracht! — Jij mensch, driedubbele dwaas, heb je nog inbeelding? Praat je nog? Met het onverdiende ongeluk van een vrouw heb je geen geduld, en zèlf ben je tot iets dergelijks vervallen. Ik zal je aan de kaak stellen. Dan zal dat vrouwtje je met zachtzinnigheid bejegenen, en jij, wat doe jij? Je versmaadt haar. Als je in je ongeluk bent geloopen, dan zal je eerst inzien, wat een domme, ruwe kerel je bent. Zij heeft nog al in jouw trant tot haar vader gesproken! — dat zij in haars mans huis was gekomen als zijn levensgezellin; dat zij niet van hem mocht wegloopen omdat hij in het ongeluk was. Maar jij, erg verheven en knappe en brave man, jij bent al spoedig ten toongesteld als een ellendige barbaar. — Groote lafaard, je dacht zoo verstandig met haar te handelen! Niemand zal nu verder om haar geven. Ten slotte zal de een of ander uit de buurt haar in zijn macht krijgen, en haar vader zal haar bruidschat opgebruiken. — Maar wat maal ik eigenlijk om een vader? Ik zal hem zeggen waar het op staat: „Smicrines, kom het me nu niet moeilijk maken.

Mijn vrouw laat me niet in den steek. Wat kwel'je Pamphila toch, en wat dring'je bij haar aan?" — (*Abrotonon komt uit het huis van Smicrines.*) Zie ik jou daar weer? (*Krijgt ook Onesimus in het oog.*)

CHARISIUS, ONESIMUS, ABROTONON.

ONESIMUS. O hemel, nu ga ik er aan! — Abrotonon, laat me niet aan mijn lot over, bid ik je.

CHAR. Zeg eens, jij daar, sta je me te beluisteren, galgebrok?

ON. Waarachtig niet!... Ik ben net naar buiten gekomen... Dat zou me een toer zijn, vlak bij u te staan zonder te worden opgemerkt! — Maar hoor nu eens naar me. Ik zal u alles uitleggen.

CHAR. Wat valt er nog uit te leggen?

ON. Toen ik u binnen zoo'n spektakel hoorde maken, ben ik u uit den weg gegaan...

CHAR. Spektakel?... Wacht, ik zal je... (*Snelt op hem toe. Abrotonon komt tusschen beiden.*)

ABROTONON. Eerst naar míj luisteren.

CHAR. Loop naar de maan! Laat me los!... Jij met je kind!

ABR. Het was mijn kind niet. Dat zei ik er maar om.

CHAR. Jouw kind niet? Praat toch niet!

ABR. Moet ik wegloopen? U zult er later berouw van hebben.

CHAR. Krijg een ongeluk mijnentwege, ellendig schepsel.

ABR. U verdiende, dat ik u aan uw lot overliet.

ON. Zij heeft het gezegd om u op de proef te stellen, mijnheer.

CHAR. Wat zeg je daar, Onesimus? Was jij ook in het komplot?

ON. Zij had me overgehaald, zoo waarachtig als god.

CHAR. (*tot Abrotonon*). Wat trek je me toch aan mijn arm, kanalje?

ABR. Niet slaan, aartsdomoor! — Dat kindje is van uw wettige vrouw; van niemand anders.

CHAR. Ja als dat eens waar was!

ABR. Ik zweer het u.

CHAR. Wat zeg je toch?

ABR. De zuivere waarheid.

CHAR. Van Pamphila? Dat kind zou van háár zijn?

ABR. Ja zeker, — en van u even goed.

CHAR. Van Pamphila?... Abrotonon, verheug me niet met een doode musch, bid ik je....

Maar Abrotonon helpt den verbluften jongen man nu spoedig heelemaal uit den droom. Dan gaat zij Pamphila roepen... Niet noodig; die stond al op den uitkijk, of het rechte oogenblik nog niet daar was, en nu treedt zij blozend en met een nieuwe, in het leed verworven waardigheid voor haar man, — dien lieven man, wiens toorn haar zoo heeft ontzet, toen zij hem weenend beleed, dat zij in het duister door een onbekende was overvallen, en dat zij gehoopt had, die rampzalige ervaring steeds voor hem geheim te kunnen houden; — wiens toorn haar toch zoo goed deed, omdat zij er door besefte hoe veel hij van haar hield.

Waartoe nog veel woorden? Zij valt hem om den hals, en schenkt hem met een kus vergeving voor alles wat hij haar heeft aangedaan, en het hereenigde paar gaat innig gelukkig naar binnen, — naar de wieg van hun jongen.

VIJFDE BEDRIJF

(*Onesimus, Abrotonon, Charisius komen naar buiten.*)

ONESIMUS, CHARISIUS.

ONESIMUS. Kijkt me eens aan! — Hier ziet jelui iemand die daarnet is vrijgelaten.

CHARISIUS. En hier geef ik je Abrotonon ten huwelijk, in tegenwoordigheid van getuigen*), en dat van harte. Zij moet nu verder maar zorgen, dat je bij Charisius blijft als zijn trouwe vriend, nadat je zoo lang zijn trouwe dienaar bent geweest; dat weet je. — Je krijgt geen deerntje van de straat tot vrouw; lang niet de eerste de beste. Zij gebruikt haar verstand, en heeft door haar overleg ons kindje opgespoord. Zij is nu óók vrij**); aan het verleden dus verder niet gedacht! Ga haar nu maar gauw kussen daarbinnen, en jij hem. Den kleinen lievert laat jelui verder aan òns over.

Zoo geschiedt.

Daar is Chaerestratus, de vader van Charisius, die elke maand de pacht van zijn op het land levende slaven komt innen, en juist heden — Syriscus zei het daar straks — hier werd verwacht. Hij heeft zijn schoondochter sinds verleden maand niet gezien, en zijn zoon niet sinds deze op reis is gegaan. Gelukkig komt hij eerst nu op bezoek, nadat de vrede in het gezin is teruggekeerd. Dat het jonge paar inmiddels een kindje is rijk geworden, verneemt hij met blijde verrassing; en wat er allemaal is gebeurd, behoeft hij niet te weten. Misschien verneemt hij het wel nooit, of anders later, veel later...

Hij wordt naar binnen geleid, om spoedig kennis te maken met zijn flinken kleinzoon.

Syriscus verschijnt ook weder, en ontvangt met zijn vrouw een welverdiende belooning. Ook zij zullen hun vrijheid krijgen, en de vrouw blijft natuurlijk bij Charisius en Pamphila in huis als min.

---

*) Het koor en het publiek.

**) Charisius heeft haar thans van haar meester vrijgekocht.

Of er ook voor Davus niet nog wat zal afvallen? Hij heeft toch...

Als Charisius na de overigen zijn woning binnengaat, zegt hij tot zichzelf:

„Het is maar goed, dat ik Onesimus met Abrotonon laat trouwen. Van dat lieve bekje zou hij anders toch niet àf kunnen blijven. — Ik zal niet naar haar talen! Ik heb mijn Pamphila terug".

Als het tooneel weer leeg is, komt Smicrines weder uit de stad. Nu zal hij zijn dochter dan toch met bruidschat en al weg halen van dien slechten man, die danseresjes in huis neemt, en kinderen heeft bij andere vrouwen. De oude Sophrone brengt hij mee. Schoorvoetend volgt zij hem, want zij weet welk drama haar voedsterkind Pamphila vóór haar huwelijk heeft doorleefd. Zij tracht hem nog van zijn voornemen terug te brengen; maar ja wel! Houd Smicrines maar eens tegen, als hij denkt dat zijn geldje gevaar loopt...

SMICRINES, SOPHRONE.

SMICRINES. Laat me gaan, Sophrone, of er gebeurt een ongeluk. Ik sla je je hersens in. Wil jij me nu óók al gaan kapittelen? Ben ik onbesuisd omdat ik mijn dochter terug haal, ellendig oud wijf? Moet ik soms wachten tot die lieve jongen de heele huwelijksgift heeft opgemaakt? Moet ik redenaties gaan houden over mijn eigen geld? Is dàt hetgeen je me aan mijn verstand wilt brengen? Neen, de koe meteen maar flink bij de horens gevat! Je zult een kwade aan me hebben, als je nog verder praat. Moet ik tegen Sophrone gaan pleiten? — Breng haar maar gauw tot andere gedachten, zoodra je haar ziet. Want dàt zeg ik je, Sophrone, als ik naar huis ga, — je hebt den vijver wel gezien in het voorbijgaan? — daar zal ik je

den heelen nacht instoppen, tot je meer dood dan levend bent. Ik zal je wel leeren te doen wat ik zeg, en geen praatjes te maken. — De deur is op slot; ik zal aankloppen. — Heidaar, jongens! — Jongetje! — Doet er eens een van allen open! — Jongens, hoort jelui dan niet?

(*Onesimus kijkt uit een bovenvenster.*)

De vorigen, ONESIMUS.

ONESIMUS. Wie klopt daar? O, het is Smicrines, de knorrepot. Die komt zeker om de huwelijksgift en om zijn dochter.

SMICR. Natuurlijk, driedubbele schavuit!

ON. Net zoo; heel verstandig! Altijd goed op je tellen passen, zeg ik maar. Gauw er bij zijn! Hoe eer hoe beter! Bewonderenswaardig flink aangepakt!

SMICR. Bij alle goden en daemonen...

ON. Denkt u dat de goden tijd hebben om dag aan dag iedereen goed en kwaad toe te deelen, Smicrines?

SMICR. Wat bedoel'je?

ON. Dat zal ik u eens precies uitleggen. Er zijn, alles saamgerekend, laten we zeggen duizend steden, en in elk daarvan wonen dertigduizend menschen. Worden die nu elk, stuk voor stuk, door de goden ongelukkig of gelukkig gemaakt? Dat kan immers niet? Wat zouden die goden dan zelf een moeilijk leven hebben!

SMICR. Bekommeren zij zich dan niet om ons? Dat zal je toch wel niet beweren!

ON. Zij hebben aan ieder zijn eigen karakter in de wereld meegegeven. Dat is als het ware de kommandant van de vesting: die houdt daar binnen voortdurend wacht, en maakt den één dood ongelukkig, als hij tegen beter weten in wordt misbruikt, een ander daarentegen helpt hij voort. Dàt is de god die ieders

voorspoed of tegenspoed veroorzaakt. Dien moet men genadig stemmen, door geen rare of domme dingen te doen; dan gaat het ons goed.

SMICR. Zoo, en míjn karakter, schavuit, doet dat dan nu bijgeval iets doms?

ON. Iets verschrikkelijk doms!

SMICR. Hoe durf'je het te wagen...

ON. Zijn eigen dochter van haar man weghalen, noemt u dat soms iets goeds?

SMICR. Wie praat er van goed? Het kàn niet anders.

ON. Zie nu toch eens aan! Iets slechts, dat kàn niet anders, zegt hij. Wie maakt hem nu ongelukkig, als het niet zijn eigen karakter is? — — Nu maar, terwijl u op zoo iets leelijks uit was, is het toeval u genadig geweest. U vindt hier verzoening, en uitredding uit alle ellende. Doe nu maar nooit weer zoo onbesuisd, Smicrines; u is gewaarschuwd. En thans moge genade voor recht gelden: ga uw kleinzoon daar binnen maar goeden dag zeggen.

SMICR. Mijn kleinzoon, kanalje?

ON. Och ja, 't is waar; u was óók al zoo'n rhinoceros, en u dacht nog al, dat u zoo verstandig was! Placht u zóó op een huwbaar meisje te passen? Wij zullen maar zeggen, dat er een mirakel is gebeurd; daar binnen zitten we met vijfmaandskinderen op schoot.

SMICR. Ik weet niet wat je bedoelt.

ON. Nu maar, de oude vrouw weet het dan des te beter, denk ik. De jonge mijnheer heeft indertijd op het Artemisfeest...

SMICR. Sophrone!

ON. — toen het meisje van de dansenden was afgeraakt... Begint u het te begrijpen?

SMICR. Ja...

ON. En nu heeft er een herkenning plaats gevonden, en alles is in orde.

SMICR. Wat zegt hij toch, ellendig oud wijf?

SOPHR. „Hier sprak natuur, die aan geen menschenwet zich stoort. Juist daartoe is de vrouw geschapen.”

SMICR. Wat?

SOPHR. Is u zoo onnoozel? Ik zal u een heele passage uit de Auge*) opzeggen, als u de rest niet vat.

SMICR. Jij brengt mijn gal in oproer met je gezwets. — Weet je nu zeker wat hij bedoelt?

SOPHR. Of ik het weet! Daar kunt u op aan.

ON. De oude vrouw heeft het het eerst begrepen.

SMICR. Maar wat je daar zegt is allerverschrikkelijkst!

SOPHR. Wel, er had niets gelukkigers kunnen gebeuren!

SMICR. Als dat dan de waarheid is, als dat kind van Pamphila en Charisius is, dan kan alles nog terecht komen...

En Onesimus komt Smicrines de deur opendoen. Deze gaat met Sophrone het huis in. Zoo is de heele familie daarbinnen vereenigd rondom den jonggeborene, — lange maanden Pamphila's smaad en gevaar, nu haar trots en haar schat, — en de arbitrage tusschen den kolenbrander en den geitenhoeder is de aanleiding geweest, waardoor alles in orde is gekomen.

Omstreeks den tijd, waarin het in den kelder van den egyptischen notaris gevonden exemplaar moet zijn geschreven, vergeleek te Clermont in Zuid-Frankrijk een letterlievende bisschop**) bij het onderwijzen van zijn zoon „het Scheidsgerecht”

*) Een tragedie van Euripides, ongeveer over hetzelfde onderwerp loopende als „het Scheidsgerecht”.
**) Sidonius Apollinaris.

van Menander met „de Schoonmoeder" van Terentius; in een zijner brieven staat dat te lezen. Thans zijn ook wij in de gelegenheid die twee stukken naast elkander te leggen, en de vergelijking is bijzonder leerrijk wegens hun onderlinge overeenkomst — en hun verschil. — „Naar Menander", staat er in het opschrift der Schoonmoeder van Terentius, evenals vóór vier andere van zijn zes blijspelen. Van elders blijkt intusschen, dat de Schoonmoeder aan een ànderen blijspeldichter, aan Apollonius, is ontleend. Ook deze had het gegeven behandeld van het uit een aanranding geboren kind en den in het duister verloren ring; het gegeven van de echtelingen die niet weten, dat zij vóór hun huwelijk reeds eenmaal zijn saamgetroffen, en van het aardige meisje door wie de zaak tot klaarheid komt. Wat is er nu op die wijze geworden van Menander's onderwerp? — een onderwerp, van ruwe zeden getuigend, zeker, maar voor de toeschouwers niet onwaarschijnlijker dan dat van de in een donkere officieren-kamer mishandelde jonge dame bij Henri Gréville, of dat van Dénise, het slachtoffertje uit den demimonde, bij Dumas fils. Bij Terentius komen de echtelingen op de volgende wijze te weten, dat het kind, waarvan de jonge vrouw heimelijk is bevallen, ook het kind is van haar man. Bacchis, een juffertje van geenszins twijfelachtige reputatie, maar een hartelijke, beste meid, die geen verdriet kan zien, heeft vernomen, dat de jonge man, dien zij vóór zijn huwelijk goed heeft gekend, door zijn vrouw verdacht wordt zich nog met haar op te houden. Zij komt nu nadrukkelijk verzekeren, dat daarvan niets aan is, en bij haar bezoek ziet de moeder der jonge vrouw aan haar vinger een ring, dien haar dochter vroeger placht te dragen. — „Hoe komt gij daaraan?" — Nu haalt het ééne woord

het andere uit, en Bacchis vertelt, dat Pamphilus eens midden in den nacht bij haar is komen binnenloopen, buiten adem, zonder begeleider, en erg onder den wijn. Toen had hij dien ring bij zich. — „Beste Pamphilus", zei zij, „wat heeft je zoo over stuur gebracht? En hoe kom je aan dien ring?" — Eerst wilde hij er niet voor uitkomen; maar ten slotte bekende hij, dat hij onderweg een onbekend meisje in het duister had aangerand en haar al worstelend dien ring had ontrukt. — Nu is alles spoedig genoeg opgehelderd, en straks is daarbinnen iedereen even blij, en vooral Pamphilus is den koning te rijk...

„O navolgers, — slavenpak!" roept Horatius eenmaal uit. Dacht hij aan dèrgelijke nabootsingen? — Menander's Pamphila kan haar man zonder wrok weder in de armen sluiten: wat zij hem heeft te verwijten is voor vergiffenis vatbaar, en hij is door zijn berouw die vergiffenis waard geworden; maar Philumena, de jonge vrouw bij Apollonius of Terentius, hoe kan zij Pamphilus nog aanzien, als gebleken is, dat hij met haar ring regelrecht naar zijn liefje is geloopen, en hem aan haar vinger heeft gestoken? Zijn we nog in beschaafden kring, of onder de straat-apachen?

Dat alles nu zou Menander op zijn kerfstok hebben gekregen, indien omtrent het voorbeeld der Schoonmoeder van Terentius niets was overgeleverd dan de mededeeling: „naar Menander". Hij heeft het inderdaad op zijn kerfstok gekregen bij wie deze, schijnbaar recht zakelijke mededeeling voor betrouwbaarder hielden dan hetgeen omtrent Apollonius wordt bericht. Thans weten wij beter.

Zou het mogelijk zijn, een treffender bewijs te vinden voor de stelling, dat Menander kennen uit Terentius, is: hem niet kennen?

GLYCERA

Personen:

GLYCERA.
POLEMON, Korinthische hoofdman.
MYRRHINA, aanzienlijke vrouw.
MOSCHION.
PATAECUS.
DWALING.
SOSIAS, dienaar van Polemon.
DORIS, dienares van Glycera.
DAVUS, dienaar van Myrrhina en Moschion.

„De van heure hairen beroofd wordende", zoo zou de naam van het tweede blijspel luiden in een ouderwetsche schooljongensvertaling. De Franschman heeft het ditmaal beter dan wij bij het overbrengen: „la belle aux boucles coupées", dat klinkt als een klok; maar hoe dat in onze taal te zeggen zonder den dichter, die ook voor dìt stuk een pakkenden titel heeft gekozen, in een ongunstig daglicht te stellen? „Het meisje met de"... neen, „zonder de"... neen, dat gaat óók niet. „De afgesneden lokken" dan? Nu ja, desnoods;... maar wij stellen ons toch maar liever tevreden met den kleurloozen en korten naam „Glycera".

Het stuk speelt te Korinthe, de rijke koopstad, die vele jaren, meer nog dan Athene, had te lijden onder den oorlogstoestand, nu eens in de handen van dezen, dan „bevrijd" door genen, dan weder bevrijd door een ander, en altijd weerloos tegenover de overmacht.

De achtergrond wordt ook ditmaal afgesloten door twee woningen. In de eene woont een hoofdofficier. Evenals de kok, is de krijgsman een nieuwigheid dezer tijden, — in de maatschappij

zoowel als op het tooneel. Kwam er eertijds bij Aristophanes een Vechtersbaas op de planken, hij was dat dan alleen gedurende zijn krijgstochten, overigens een burger als anderen. Thans is het vechten een beroep geworden.

Die officier dan, Polemon genaamd, woont samen met Glycera, zijn geliefde. In de poozen tusschen zijn oorlogsplichten leefden zij recht gelukkig met elkander. Maar gisteravond is er iets verschrikkelijks voorgevallen. Polemon kwam toen van een expeditie thuis, en wat ziet hij daar voor zijn deur? De zoon van zijn rijken buurman hield Glycera in zijn armen. In zijn drift trok hij aanstonds van leer; de kwajongen liep weg, maar zijn trouwelooze geliefde heeft hij... wel niet het hoofd afgesneden, — wij zijn in het blijspel! — maar, bijna even erg voor het mooie meisje, en gruwelijk vernederend, haar prachtige lange haar, als ware zij een slavin, de minste der minsten. Zoo, smadelijk mishandeld, ontoonbaar en beleedigd, is het meisje weenend naar binnen geloopen, en haar driftige minnaar gevoelt zich nu dood ongelukkig, want zij heeft gezegd dat hij haar niet zou terugzien.

EERSTE BEDRIJF

Polemon heeft eigenlijk al spijt, heel erg; maar dat wil hij niet weten, en hij gaat dus van morgen, als naar gewoonte, met zijn ordonnans Sosias naar de exerceerplaats buiten de stad. Zij verdient niet dat hij nog om haar geeft...

Dat schijnt inderdaad zoo. Maar wat is dat voor een gedaante, die daar aan komt zweven uit hooger sfeer? Het lijkt wel een overblijfsel uit de kunst van Aristophanes, op wiens tooneel vrouwengestalten als Verdrag of Heerschappij, Arbeid en Herfstzegen en Feestvreugde, zich ongedwongen plachten te bewegen. Dit bovenmenschelijke wezen

stamt echter veeleer uit de kunst van Euripides, die de toeschouwers vaak door een of anderen hemelling in een voorafspraak op de hoogte had laten brengen.

Het is de verpersoonlijkte Dwaling, die daar voor ons optreedt. Er valt hier een geheim te ontdekken; wat dat is, zal zij ons zeggen.

DWALING. Vele jaren geleden vond een vrouw uit het volk hier dicht bij de stad een tweetal pas geboren kinderen. Het meisje besloot zij zelf groot te brengen, maar het jongetje gaf zij aan een rijke dame, die een kindje wenschte te hebben en de zaak voor haar man geheim hield*). Na verloop van tijd, toen de oorlog maar niet ophield en de toestand hier in Korinthe hoe langer hoe erger werd, kreeg de oude vrouw het heel armoedig. Het meisje was volwassen, en toen zich nu een minnaar voor haar opdeed, namelijk die driftige jonge man van daar straks, een Korinthiër van afkomst, stond zij haar zoogenaamde dochter aan dezen af. Maar daar zij zich uitgeput gevoelde, en wel begreep dat zij het niet lang meer zou maken, hield zij hetgeen er indertijd gebeurd was niet voor zich. Zij zegt aan het meisje hoe zij haar als vondeling had opgenomen, en geeft haar tevens de kleertjes waarin. Ook licht zij haar in omtrent haar onbekenden broeder; want zij dacht aan de mogelijkheid dat er iets menschelijks zou gebeuren: voor het geval dat zij hulp noodig had, — omdat hij de eenige nabestaande was waarvan zij afwist, — en ook om te verhoeden dat hun door toedoen van mij, Dwaling, iets mocht overkomen dat zij niet bedoelden; want zij zag dat de jonge man rijk was en druk aan het pret maken, en zíj mooi en jong en toevertrouwd

*) Haar eigen kindje was dood geboren, en zij zou er wel geen meer krijgen. Haar man was toen juist op reis.

aan iemand bij wien zij weinig steun had. Nu, die vrouw ging dood, en kort daarna heeft de militair dat andere huis daar gekocht. Zij woont dus nu naast haar broeder; maar zij heeft de zaak niet uitgebracht, en wil hem, die voor het kind van rijke lieden doorgaat, niet storen in zijn geluk, maar hem laten genieten van wat het lot hem heeft geschonken. Toen hij haar nu eens had te zien gekregen, ging hij opzettelijk telkens naar het huis toe; — hij durft nog al wat, zooals ik al gezegd heb. Toevallig liet zij 's avonds een dienstbode uit om een boodschap te doen, en toen hij haar daar aan de deur zag staan, liep hij regelrecht op haar toe om haar te kussen. Hij nam haar in zijn armen, en omdat zij wist, dat het haar broeder was, ontweek zij hem niet. Daar komt Polemon op aan en ziet het. Het overige heeft hij al gezegd: hoe de jongen wegliep, en haar toeriep, dat hij haar nog wel eens op een rustiger oogenblik zou zien; en hoe zij stond te weenen en te weeklagen, omdat zij dat niet vrijuit mocht doen. — Heel die twist nu is ontvlamd terwille van de toekomst, ten einde den soldaat in woede te doen geraken. Ik was het die hem daartoe bracht, want van nature is hij niet zoo, ten einde het overige aan den dag te laten komen, zoodat zij ontdekken wie hun ouders zijn. Als dus iemand zich daarstraks heeft geërgerd, en het schandelijk heeft gevonden, laat hij dan van die meening terugkomen; want, dank zij de godheid, loopt ook wat er in de wereld verkeerds gebeurt, op iets goeds uit. — Houdt u flink, toeschouwers; schenkt ons uw gunst, en blijft ons ook verder steunen. (*Verdwijnt. — Sosias komt op*).

SOSIAS alleen, daarna DORIS en GLYCERA

SOSIAS. Onze driftkop van straks, onze held, die de vrouwen haar haren niet laat houden, ligt te huilen ! — Ik heb hem zoo even verlaten, terwijl

hij de manschappen voor hun ontbijt liet zorgen; hij had zijn kennissen allemaal te eten gevraagd, om hem zijn verdriet te helpen dragen. Maar omdat hij geen kans zag te weten te komen wat er hier gebeurt, heeft hij mij teruggestuurd, om een mantel voor hem te halen. Op een ergje. Hij heeft hem heelemaal niet noodig, maar hij wil mij wat laten heen en weer loopen. (*Doris en Glycera komen uit het huis van Polemon*).

DORIS. Ik zal eerst eens gaan kijken, meesteres.

SOSIAS. Doris, zoowaar! Wat is die knap geworden! En wat is zij opgewekt! Me dunkt ik kan gerust zeggen, dat de luidjes hier nog springlevend zijn. Dat zal ik gaan vertellen.

DORIS. Ik zal maar aankloppen; er is niemand van het gezin buiten. — Ongelukkig wie een soldaat tot man heeft! Onbeschoft zijn ze, allemaal, niets te vertrouwen! O meesteres, wat wordt u gemeen behandeld! — (*Klopt bij Myrrhina aan. — Glycera staat te weenen.*) Hei daar, jongens!

SOSIAS. Hij zal er in groeien, als hij van mij hoort, dat zij huilt. Dat is toch wat hij wou.

(*Een bediende van Myrrhina doet open*).

DORIS. Jongen, vraag eens aan je meesteres, of de mijne haar kan spreken.

Glycera is vast besloten niet langer bij den toornigen man te blijven, voor wien zij doodsbang is geworden, en die haar zoo grof beleedigd heeft. Zeker, er is veel dat tot zijn verontschuldiging strekt; zij gevoelt het best: de schijn is tegen haar. Wat moest hij wel van haar denken! Het behoeft haar slechts een paar woorden te kosten, dan staat zij ten volle gerechtvaardigd tegenover hem, en hij zal in den grond wenschen te zinken van schaamte. Maar die woorden wil zij niet spreken; zij kàn niet zeggen wie die jonge man is. Al heeft haar

onbesuisde broer haar in schromelijke moeilijkheden gebracht, zij zal hem er niet voor laten boeten. Eenmaal heeft zij zich voorgenomen, het geheim van zijn afkomst noch aan hemzelf, noch aan anderen mee te deelen, en aan dat voornemen zal zij getrouw blijven.

Dus weg van Polemon, — spoedig, eer hij thuis komt. Maar waarheen dan? Zij staat alleen in de wereld... Ha, er is toch ééne met wie zij openhartig kan spreken,... Myrrhina, de rijke buurvrouw, die ongetwijfeld op de hoogte is van wat er gisteravond is voorgevallen, en wel een zonderlingen indruk van haar moet hebben gekregen. Tot haar zal zij zich richten. Zij zal haar zeggen, dat zij haar geheim kent, en dat zij ongelukkig is geworden, omdat zij het niet heeft willen uitbrengen. Haar zal zij goeden raad vragen, omtrent hetgeen er verder moet geschieden.

Myrrhina komt zelf naar buiten, als de boodschap van Doris haar is overgebracht. Zij is benieuwd wat dat buurjuffertje, omtrent wie zij zoo'n fraai verhaal van haar dienstboden heeft gekregen, bij haar mag komen zoeken. Haar jongen? — Zij houdt zich eerst wat terug, maar al spoedig staat zij als van den donder getroffen, als het jonge meisje, dat zoo bescheiden optreedt, eenvoudig weg tot haar zegt: „ik weet dat Moschion uw kind niet is." En dan krijgt zij het geheele verhaal te hooren: — dat die vrouw indertijd niet slechts een knaapje had gevonden, maar ook een zusje; dat zíj dat meisje is; dat de vrouw niet lang geleden is gestorven, en vóór haar dood haar alles heeft verteld; maar dat zij haar lieven broeder niet wil benadeelen door het geheim van zijn afkomst aan den dag te brengen.

Myrrhina herademt. Allereerst laat zij Glycera zweren, dat zij er ook verder over zal zwijgen; en dan zegt zij tot het arme kind, met wie zij innig

meelijden heeft gekregen: „ga terstond met mij mede, en tracht daarbinnen wat tot u zelf te komen. Bij mij zijt ge veilig. Daarna zullen wij verder zien. Mijn man is juist op reis; dat treft goed. En Moschion heb ik nog niet terug gezien sinds gisteren avond. Hij heeft zeker bij vrienden in de stad zijn troost gezocht."

Daar komt de slaaf Davus aanloopen, voorzichtigjes, en zich zooveel mogelijk schuil houdend. Gisteravond was hij bij Moschion, toen deze van een vroolijke partij terugkeerde, en daarna heeft hij hem ook op zijn vlucht voor den woedenden officier vergezeld. Nu is hij door hem uitgezonden om poolshoogte te gaan nemen, hoe de zaken thuis... en bij de buren staan.

Juist komt er ook een troep jonge pretmakers aan, — Moschion's makkers, die hem, gelijk zoo dikwijls, komen afhalen voor een feestje. Zij zullen het koor vormen.

DAVUS. Jongens, daar komt een heele zwerm dronken jongelui. (*Ziet Myrrhina en Glycera, die samen de woning binnengaan*). Dàt vind ik allervoortreffelijkst ! Zij heeft het juffertje uitgenoodigd; je krijgt haar bij jelui in huis. Neen maar, dàt is nog eens een moeder ! — Ik moet den jongen mijnheer gaan roepen; mij dunkt, dat het de rechte tijd vóór hem is om thuis te komen, zou ik zoo zeggen. (*Gaat weder de stad in. — Myrrhina en Glycera naar binnen, door Doris gevolgd*).

TWEEDE BEDRIJF

(*Moschion en Davus komen hard aanloopen*).

MOSCHION, DAVUS.

MOSCHION. Davus, je bent me nu al zoo dikwijls met onware praatjes aangekomen, — goddelooze

opsnijder die je bent! — maar als je me nu weer misleidt...

DAVUS. Hang me dan maar aanstonds aan mijn handen op, als ik u misleid.

MOSCH. O, dàt noem ik een liefkoozing!

DAVUS. Maak dan kort recht met me, als met een vijand. — Maar als het waar is, en u vindt haar bij u binnen, wat ben ik dàn, — ik, die alles voor u in orde heb gebracht, — die haar heb bepraat hier te komen, — duizende woorden heb ik er voor noodig gehad! — en die uw moeder heb overgehaald haar in huis te nemen, en alles te doen wat u prettig vindt?

MOSCH. Wel, Davus, welk leventje zou je het best aanstaan?

DAVUS. Dat kan ik eerst zeggen, als ik alles heb nagegaan.

MOSCH. Zou je niet graag in een molen worden gezet?

DAVUS. Een molen!... Hij wil me er in laten loopen!...*)

MOSCH. Hei daar, een twee drie terugkomen!

DAVUS. Neen, neen!

MOSCH. Ik spreek van het molenaarsambacht. — Maar laat ik je dan liever tot een staatsbeambte, tot een leverancier voor het leger —

DAVUS. Houd op!

MOSCH. De manschappen zijn anders beste kerels; ze snijden je niet zoo gauw je hals af.

DAVUS. Op mijn gemak stelen, dàt wil ik!

MOSCH. Dat kun'je, als je intendant wordt. Dan steek je bij het rantsoenen uitdeelen al gauw zoo ongemerkt een talent of zeven in je zak.**)

---

*) „In den molen loopen", — schrikbeeld voor elken stadsslaaf.

**) „Een ton of wat", zou men nu zeggen. Zinspeling op pas voorgekomen feiten.

DAVUS. Kruidenier wil ik worden, Moschion, — of kaaskooper. Op de markt wil ik zitten. Als een rijk man te boek staan, daar geef ik niets om, — op mijn woord ! Zóó'n beroep lijkt me; dat bevalt me veel beter.

MOSCH. Een luiaard ben'je nooit geweest, dat weet ik. — Maar als je daarginds eens ruzie krijgt met zoo'n oude honingverkoopster ?

DAVUS. Wel, een vechtpartijtje mag ik wel. Ik verzeker u, dat ik tevree ben met wat ik u gezegd heb.

MOSCH. Des te dommer van je. Maar ga jij maar kaas verkoopen en armoede lijden !

DAVUS. Dank u. Dat zijn dan wenschen genoeg voor het oogenblik, want we zijn er. Maak u nu maar gauw de deur open.

MOSCH. Nu moet ik haar brutaal gaan troosten, en vroolijk den draak steken met dien beroerden hopman en zijn pluimhoed.

DAVUS. Precies.

MOSCH. Ga jij nu naar binnen, Davus, en neem daar alles eens op. Wat zij doet. Waar mijn moeder is. Of zij mij al zoo wat verwachten. — Maar zoo iets behoef ik je niet nauwkeurig te zeggen; je bent slim genoeg.

DAVUS. Ik ga er heen.

MOSCH. En ìk blijf wat rondloopen, terwijl ik op je wacht.

DAVUS. Waar dan ?

MOSCH. Hier voor de deur. (*Davus af*). — Zij liet al wel zoo iets merken, toen ik haar gisteren avond naderde. Toen ik op haar toeliep, ging zij niet op de vlucht, maar sloeg haar armen om mijn hals en trok mij naar zich toe. — Ik lijk toch niet onaardig te zijn om naar te zien en om kennis mee te maken, zou ik zoo zeggen. Om den drommel niet ! De meisjes houden van me. Altijd met allen eerbied en bescheidenheid gezegd... (*Davus komt terug.*)

DAVUS. Moschion, zij is in het bad geweest, en zit nu binnen.

MOSCH. Die lievert!

DAVUS. En uw moeder loopt rond, en brengt een en ander voor het huishouden in orde. Het twaalf-uurtje staat klaar, en uit allerlei maak ik op, dat zij op u wachten, — een heelen tijd lang al.

MOSCH. Zij vindt me dus niet onaardig! — Heb je gezegd dat ik thuis ben gekomen?

DAVUS. Waarachtig niet!

MOSCH. Ga het dan dadelijk zeggen.

DAVUS. U ziet het, ik maak al rechtsomkeert. (*Weer naar binnen*).

MOSCH. Als we nu binnenkomen, dan zal zij natuurlijk verlegen doen, en een doek over haar hoofd trekken; dat is zoo de manier. Maar mijn moeder moet ik gaan kussen zoodra ik binnenkom, — haar heelemaal voor me winnen. Ik moet er me voortaan op toeleggen, haar naar de oogen te zien, en heelemaal naar haar zin te leven. Want wat heeft zij dit ding allerliefst opgevat! — Er wordt getikt, er komt iemand. (*Davus komt terug.*) Wat beteekent dat, jongen? Wat kom'je schoorvoetend naar me toe, Davus!

DAVUS. Ja, ziet u... Allemachtig raar!... Toen ik binnenkom, en tegen uw moeder zeg, dat u er is, roept zij: „geen woord meer! Hoe heeft hij het gehoord? Heb jij hem soms verteld, dat het meisje in haar angst hier bij ons haar toevlucht heeft gezocht?" — Juist. — „Jouw ongeluk! Loop dan maar gauw naar hem toe en laat hij maken, dat hij weg komt. Van al de rest komt niemendal in." — Zij leek niet erg blij dat u terug was.

MOSCH. Galgebrok, je hebt het mooi met me gemaakt!

DAVUS. Onzin! Zeg liever, uw moeder!

MOSCH. Praat je nog? — Niet vrijwillig wegge-

loopen is ze, zeg je? of hoe zit het? — Je hadt me toch verteld, dat je haar om míjnentwil hadt overgehaald bij mij te komen?

DAVUS. Heb ìk u gezegd dat ik haar heb overgehaald te komen? Wis en waarachtig niet! — Denkt u dat ik u weer leugens heb opgedischt, mijnheer?

MOSCH. En zei je soms óók niet daarnet, dat je om míjnentwil mijn moeder hadt overgehaald haar in huis te nemen?

DAVUS. Ja, ziet u... Ze iik dat?... Ja, ik herinner het me...

MOSCH. En dat je dacht, dat ze dat om mijnentwil deed?

DAVUS. Dat kan ik niet zeggen; maar ìk heb mijn best gedaan om haar over te halen.

MOSCH. Zoo, kom dan eens met me mee.

DAVUS. Waarheen?

MOSCH. Dat zal'je wel spoedig merken.

DAVUS. Wat ik zeggen wou, Moschion... Daarstraks heb ik... Wacht nog even...

MOSCH. Sta'je tegen me te bazelen?

DAVUS. Om den dood niet!... Heelemaal niet, als u maar luistert... Misschien wil ze liever niet zoo klakkeloos... begrijpt u?... maar vindt zij dat zij eerst kennis met u behoort te maken, en wat naders omtrent u moet weten. — Ja zeker! Het is maar niet zoo'n fluitspeelster, of een ongelukkig deerntje, die u daar in huis hebt!

MOSCH. Je weet weer niet wat je zeggen zult, Davus.

DAVUS. Neemt u dan de proef! Daar gaat toch niets boven, dunkt me. — Zij heeft geen thuis meer! Dat is geen kleinigheid... Als u zich een dag of drie, vier hebt schuil gehouden, zal niemand er meer op letten... Dat zei ze me in vertrouwen... Neen maar, nu moet u luisteren...

MOSCH. Waar kan ik je vastbinden, dat je niet

wegloopt, Davus?... Je laat me hier maar in het oneindige rondloopen! Daarstraks heb je de waarheid niet gezegd, en nu wéér niet.

DAVUS. U maakt me ook zóó in de war, dat ik niet denken kan... U moet liever een andere houding aannemen en stilletjes naar binnengaan.

MOSCH. Dan kan jij wegloopen!

DAVUS. Wel zeker! Daar heb ik nog al het noodige reisgeld voor!

MOSCH. Precies. Ga nu maar met me mee; binnen kun'je me allicht in het een of ander van dienst zijn. Ik erken dat je gelijk hebt.

DAVUS (*ter zijde*). Verduiveld, mijn tong kleeft nu al aan mijn gehemelte van angst. Dat zaakje is daar binnen nog alles behalve in orde, zooals ik eerst dacht. (*Beiden naar binnen. — Sosias komt op, met een krijgsmantel en een zwaard bij zich.*)

SOSIAS alleen.

SOSIAS. Hij heeft me terug gestuurd met zijn krijgsmantel en zijn kaasmes. Ik moet zien wat ze doet, en het hem dan vertellen. — (*Moschion nastarende*:) Dat mankeert er nog maar aan! — Als ik hem ga zeggen, dat ik den minnaar bij ons heb gesnapt, komt hij hals over kop aanloopen. Maar ik heb veel te veel meelijden met hem, mijn meester, die nu zooveel verdriet heeft. — Ik droom toch niet: ik heb het met mijn eigen oogen gezien*).—O, wat een rampzalige thuiskomst uit het veld! (*Gaat het huis van Polemon binnen. — Uit het andere huis komt Doris.*)

DORIS, daarna SOSIAS.

DORIS. De huursoldaat is er weer. Dat ziet er al heel kwaad uit. Lieve hemel, wat moet er van

*) Hij heeft Moschion zoo even zijn woning zien binnengaan, en is overtuigd, dat hij uit het andere huis kwam.

worden ! En van het ergste spreek ik nog niet eens: mijn meester, als die vroeger dan hij van plan was van buiten terug komt, wat die dan aanstonds een spektakel zal maken. (*Sosias komt driftig terug*).

SOSIAS. Hebt jelui haar laten gaan, ellendige schaapskoppen die je bent? Hebt je haar de deur uit laten gaan?

DORIS (*ter zijde*). De vent komt boos terug. Ik houd me schuil!

SOSIAS. Natuurlijk is zij dadelijk naar haar buurman geloopen, — naar haar minnaar; en nu mogen wij verder naar haar fluiten, zoo hard we maar willen.

DORIS (*ter zijde*). De officier heeft bepaald geen rouwkoop aan hem: het is een waarzegger. Hij slaat den spijker net op den kop.

SOSIAS. Ik zal aankloppen. (*Klopt heftig bij Myrrhina aan. — Davus komt voor*).

De vorigen, DAVUS

DAVUS. Akelige kerel, wat wil'je? — Waar vlieg je naar toe?

SOSIAS. Hoor'je hier?

DAVUS. Misschien wel... Maar wat kom'je met zoo'n opgestreken zeiltje?

SOSIAS. Ben' jelui hier je verstand kwijt, voor den duivel? Een vrije vrouw opgesloten houden tegen den wil van wie over haar gesteld is! Hoe haalt jelui het in je hersens!

DORIS (*ter zijde*). O, wat ben je een leelijke lasteraar, dat je kwaad van haar spreekt!

SOSIAS. Denkt jelui, dat we geen gal in ons lijf hebben? Dat we geen manskerels zijn?

DAVUS. Mooie manskerels! Van een schelling per stuk*). Als een daalderskerel**) door zulk

---

*) Het daggeld van een gewoon soldaat.
**) Het daggeld van een hoofdofficier.

volk als jij moet worden bijgestaan, dan zullen we gemakkelijk genoeg met jelui afrekenen.

SOSIAS. Wel te duivel, wat een onbeschaamdheid! — Erkent jelui dat je haar hebt? Spreek op.

DAVUS. Loop heen, kerel!

SOSIAS. Hilarion! — Hij is er van door. Die is er getuige van geweest; die zegt dat jelui haar bij je hebt.

DAVUS. Wacht maar... Het huilen zal sommigen van jelui spoedig nader staan dan het lachen.

SOSIAS. Wien denkt jelui toch wel dat je voor den mal houdt? Wat voor een onzin is dit? Dat ongelukkige huisje van jelui zullen we zoo met één stormenderhand innemen! — Ga den minnaar maar wapenen.

DAVUS. Arme stakkert! Sta'je hier al dien tijd op haar te wachten? Dacht je dat ze bij òns was?

SOSIAS. Jongens, in het geweer! — Die zullen hier alles leegplunderen eer je tot drie kunt tellen. Noem ze maar schellingskerels!

DAVUS. Ik maakte een grapje. Jij bent ook zoo'n kribbebijter!

SOSIAS. In een geordenden staat wilt jelui —

DAVUS. Maar wij hèbben haar niet!

SOSIAS. Och wat, ik neem een speer.

DAVUS. Loop naar de maan! — Ik ga naar binnen, zoolang jij hier als een gek te keer gaat. (*Davus naar binnen. — Doris komt weer te voorschijn*).

DORIS. Sosias...

SOSIAS. Als jíj nog een stap nader komt, Doris, dan zal je het kwaad te verantwoorden hebben. Jíj hebt dat allemaal op je geweten.

DORIS. Neen maar, zeg!... Dat zij in haar angst ergens haar toevlucht heeft gezocht bij een vrouw?

SOSIAS. Bij een vrouw, in haar angst?

DORIS. Natuurlijk! Zij is naar Myrrhina gegaan, of ik mag zóó doodvallen.

SOSIAS. Je ziet waar ze naar toe is gegaan. Waar haar liefste is, dáár naar toe.

DORIS. Doe nu toch niets van wat je voornemens bent, Sosias.

SOSIAS. Ruk in, jij, ruk in! Al leugens genoeg! — Maar ik zal mijn meester zelf er bij halen; die moet ons dan maar verdere orders geven. (*Sosias af. Doris naar binnen*).

DERDE BEDRIJF

Polemon is op de hoogte gebracht. Hij zat aan de officierstafel, en ledigde beker op beker, om zijn verdriet te verzetten; want hij was bedroefd. Daar kwam Sosias binnenloopen met het bericht dat Glycera het huis uit was; dat zij naar haar jongen buurman was gevlucht. Driftig is hij opgesprongen, en met Sosias hierheen gesneld; ook de fluitspeelster van het drinkgelag is meegeloopen. Al zijn bedienden heeft hij gewapend, en het legertje staat nu voor Myrrhina's huis. Als Sosias zijn zin krijgt, wordt er zoo aanstonds tot den aanval overgegaan. Maar gelukkig is er een oudere vriend van Polemon aanwezig: Pataecus, de broeder van Myrrhina's man. Deze ziet in den onbedachtzamen jongen, door wien al deze opschudding veroorzaakt is, zijn neef; hij wil nu trachten ongelukken te voorkomen, en alles weer zoo goed mogelijk in orde te brengen.

SOSIAS, PATAECUS, POLEMON, Abrotonon de fluitspeelster, gewapende bedienden.

SOSIAS. Vertrouw hem niet, meester! Luister niet naar wat hij zegt. Hij heeft zich natuurlijk laten omkoopen. Hij verraadt u en het leger.

PATAECUS. Kerel, ga naar huis om je roes uit te slapen, en laat de vechterij maar aan òns over. Ik spreek tegen jou; je bent de minst dronkene van de twee.

SOSIAS. De minst dronkene? Ik heb hoogstens één glas genomen, omdat ik wel zag waar het op uit zou loopen. Ik heb me zelf gespaard voor hetgeen er te doen zou vallen.

PAT. Des te beter. Doe dan nu wat ik zeg.

POLEMON. En wat zeg'je nu dat ik doen moet?

PAT. Dat is een verstandige vraag. Kijk, dan kan ik met jou zelf redeneeren.

SOSIAS. Abrotonon, geef jij toch het sein tot aanvallen!

PAT. Stuur dien kerel eerst weg, en de jongens die hij aanvoert.

SOSIAS. Dat is geen oorlog voeren! Er wordt onderhandeld, in plaats van met kracht toe te slaan. Die Pataecus daar maakt me nog dol! Hij is toch de generaal niet!

POL. Kerel, ga nu in 's hemelsnaam weg!

SOSIAS. Ik ga. — Ik dacht anders dat u van plan was iets te doen! En jij, Abrotonon, was juist zoo bruikbaar voor een belegering. Je bent innemend genoeg, en goed van innemen ook; en wat plunderen is, dat weet je zoo goed als de beste. — Waar loop je nu naar toe, malle meid? Ben' je verlegen? wordt je boos? (*Abrotonon af. — Sosias en de gewapende bedienden trekken zich terug*).

PAT. Kijk eens, Polemon. Als het iets dergelijks was als jelui zegt, dat er gebeurd is, en het was dan je wettige vrouw, —

POL. Wat zeg je daar, Pataecus?

PAT. Dat is niet hetzelfde.

POL. Ik voor mij beschouw haar als mijn wettige vrouw.

PAT. Schreeuw nu zoo niet!... Wie heeft haar aan je gegeven?

POL. Wie haar... Wel, zij zelf!

PAT. Best. Nu, je hebt haar misschien een tijd lang bevallen, maar nu niet langer. Nu is zij weg

gegaan, omdat je haar niet als een fatsoenlijke vrouw behandelde.

POL. Wat zeg je? Niet als een fatsoenlijke vrouw? Wat je daar gezegd hebt, doet me nog het meeste verdriet van alles.

PAT. Je zult nog zelf erkennen, dat wat je nu doet dollemans werk is; dat weet ik zeker. Waar vlieg'je toch naar toe? Wien wil je gaan halen? Zij is haar eigen meesteres. Zoete broodjes bakken, dat is voor een teleurgestelden minnaar het eenige wat er op zit.

POL. En wie haar verleid heeft in mijn afwezigheid, is die mij geen rekenschap schuldig?

PAT. Rekenschap? Ja, in zoo verre, dat jij je beklagen kunt als je met hem in gesprek komt. Maar als je geweld gaat gebruiken, dan loop'je een vonnis op. Er staat geen straf op dat vergrijp; er is alleen maar een reden tot beklag.

POL. Zelfs nu geen straf?

PAT. Zelfs nu niet.

POL. Och god, ik weet niet meer wat ik zeggen zal. Ik moet me maar ophangen. — Heeft Glycera me verlaten? Heeft ze me verlaten, Pataecus? — Maar als je iets voor me over hebt, — je was immers met haar bekend, en hebt vroeger dikwijls met haar gepraat, — ga dan naar haar toe; spreek eens met haar. Wees mijn afgevaardigde. Ik smeek je erom.

PAT. Kijk, dat wil ik wel doen.

POL. Je kunt zeker goed je woord doen, Pataecus?

PAT. Zoo redelijk.

POL. Neen maar heusch, Pataecus, zóó moet het. Dat is de manier om de zaak in orde te brengen. Want als ik haar ooit eenig kwaad heb gedaan!... Als ik niet voortdurend alles voor haar over heb!... Je moest de kostbaarheden eens zien, die ik haar heb meegebracht!

PAT. Laat dat nu maar rusten.

POL. Och toe, Pataecus, bekijk ze eens even;

dan zul'je wel meer medelijden met me hebben dan nu.

PAT. Mijn hemel...

POL. Kom mee! Zulke prachtige kleederen! En wat ziet ze er lief uit, wanneer ze er een van aan heeft! Je hadt ze misschien nog niet gezien?

PAT. Ja wel.

POL. En haar figuur kwam er zoo mooi in uit! — Och, wat praat ik over haar figuur! Ik heb wel wat anders te bespreken!

PAT. Dàt is niets.

POL. Niet? Nu, maar je moet ze bepaald zien; kom mee; ga binnen.

PAT. Vooruit dan maar. (*Beiden de woning van Polemon in. — Uit het andere huis komt Moschion gewapend naar buiten*).

MOSCHION alleen.

MOSCHION. Wilt jelui wel eens gauw maken dat je weg komt? — Met speren zijn ze me daar de straat opgeloopen, en nog geen zwaluwnest kunnen zij veroveren, zooals zij daar staan, die lummels! — Maar ze hadden toch soldaten bij zich, zegt Davus. —Nu, die soldaten, waar hij het zoo druk over had, dat is die ééne Sosias daar. — Er zijn zoo nog al wat stakkerds in de wereld, — daar is tegenwoordig een mooie voorraad van, heel Griekenland door, om wat reden dan ook, — maar onder die allen leeft er geen één, die zoo'n stakkerd is als ik! — Zoodra ik thuis kwam, deed ik niet zooals ik ànders gewoon ben: ik ging niet bij mijn moeder binnen; ik riep niemand van het gezin; maar ik maakte mij uit de voeten naar mijn slaapkamer boven, en ging daar heel bedaard op bed liggen. Toen zend ik Davus naar beneden, om mijn moeder te melden dat ik er ben; enkel maar dàt, meer niet. Ja wel, — Davus'je bekommerde zich al heel weinig om

mij; die zag het ontbijt voor de huisgenooten klaar staan, en ging zich volstoppen. In dien tusschentijd lag ik bij mezelf te denken: „zoo aanstonds komt moeder met een boodschap van mijn liefste, op welke voorwaarden zij de mijne wil worden." Ik bedacht wat ik zelf zou zeggen, — maar er verscheen niemand. Eindelijk komt Davus opdagen, en die brengt het bericht dat beneden alles in rep en roer is: de straat vol volk, soldaten met speren, Polemon aan hun hoofd, met een groot zwaard, en woedend; dat zij het huis gaan bestormen... Ik heb me gauw gewapend en ben naar beneden gesneld. Glycera nergens te zien; mijn moeder evenmin. — Voor het oogenblik schijnt het hier nog al te schikken; maar die lui staan daar nog, en wat moet het nu verder? Wat heb ik toch aangericht !... En dat alles om een meisje dat niets van me weten wil... Voorloopig zal ik maar weer naar binnen gaan, en afwachten hoe het loopt. (*Naar binnen. — Sosias en de gewapende bedienden de andere woning in*).

VIERDE BEDRIJF

Pataecus heeft zich gevoegd naar den wensch van het groote kind dat Polemon heet, en daarbinnen „kunstbeschouwing" gehouden, recht dankbaar dat de opgewonden officier inmiddels wat tot bedaren kwam. Al het moois dat deze uit den vreemde voor zijn liefste had meegebracht, kreeg hij te zien; Glycera's kamer was er vol van. Maar in een hoekje... wat stond dáár? Die doos... niet mogelijk ! Maar het wàs toch zoo, — die kende hij uit lang vervlogen dagen. Hoe ter wereld kan dat meisje die doos in haar bezit hebben? — Dat moet hij te weten komen. Het onderwerp is hem geen oogenblik uit de gedachten. Hij gaat nu Polemon's opdracht vervullen en met Glycera spreken. Dan zal hij haar dat meteen vragen.

Glycera komt op zijn verzoek buiten. Maar zij blijkt volstrekt niet te beantwoorden aan de voorstelling, die hij zich van haar had gemaakt. Is dàt het lichtzinnige juffertje, dat het nu met dezen, dan met genen aanlegt, en liefst met meer dan een tegelijk? Die jonge vrouw, met haar lief bescheiden gelaat en haar open blik, zoo waardig in haar optreden, schuchter en toch zelfbewust?

Hij geraakt meer en meer van zijn stuk. Zijn weldoordachte toespraak, waarin hij haar eerst onder het oog wilde brengen hoe verkeerd, hoe grenzenloos lichtzinnig, hoe ondankbaar jegens Polemon zij had gehandeld; vervolgens, hoe zij haar toekomst in de waagschaal had gesteld; om haar dan ten slotte mee te deelen dat Polemon in zijn edelmoedigheid bereid was alles te vergeten en haar weer tot zich te nemen, — heel die woordenpraal blijft hem al spoedig in de keel steken, terwijl Glycera hem ernstig aanziet; en bij haar eerste woorden begrijpt hij dat hier een schromelijk misverstand moet hebben plaats gevonden. Dat meisje staat daar niet als een schuldige. — „Wat denkt ge toch van me?" vraagt ze...

GLYCERA, PATAECUS.

GLYCERA. Wat denkt ge toch van me, beste Pataecus? Als ik werkelijk een minnarijtje met dien jongen wilde aanvangen, zou ik dan hier in huis zijn gekomen? Wat kon ik er voor voordeel in zien, mij bij zijn moeder in te dringen? — In de hoop dat hij me tot zijn vrouw zou nemen? Hij is nog al van gelijken stand als ik! — Nu, dat dan niet, maar om zijn minnares te worden? Zou ik dan niet veel eer mijn best hebben gedaan alles geheim te houden, — ik schaam me dat ik het zeg! — en hij insgelijks? Zou hij me brutaal weg bij zijn vader in huis hebben gebracht? Zou ik dom genoeg zijn

geweest om daarin toe te stemmen, — om vijandschap te veroorzaken tusschen buren, — en hier den indruk achter te laten dat ik een onfatsoenlijk schepsel was, — een indruk, die met geen goud ooit weer is uit te wisschen? En u, Pataecus, hebt u zich dat alles laten wijs maken, en houdt u me voor zoo iemand?

PATAECUS. God geve dat het niet waar is! Moogt ge kunnen bewijzen dat het alles laster is. Ik voor mij geloof u. Maar ga in elk geval hier het huis uit.

GLYC. Laat hij voortaan àndere meisjes zoo mishandelen!

PAT. Dat is heel erg, zeker; maar het is niet met voordacht gedaan.

GLYC. Het is toch evengoed een schande, — iets wat men nog geen slavin zou aandoen! Van hem wil ik niets meer weten. Al zijn moois mag hij houden.

Pataecus ziet wel in, dat er voor het oogenblik bij Glycera niets voor Polemon valt te bereiken. Daarom beproeft hij een afleiding, en vraagt haar naar de doos, die zoozeer zijn belangstelling heeft opgewekt. — Die doos? Daarin zijn herinneringen aan Glycera's vader en moeder. Zij wordt er nu eerst aan herinnerd; toen zij van morgen wegliep, heeft zij er niet aan gedacht. Indertijd heeft zij die doos mee gekregen van haar pleegmoeder, met de vermaning ze altijd bij zich te houden en zorgvuldig te bewaren.

PATAECUS. En wat denkt gij er nu verder mee te doen?

GLYCERA. Ze terug laten halen.

PAT. Zijt ge dan nog stellig van plan den armen kerel aan zijn lot over te laten? Wat verlangt ge, lieve?

GLYC. Dat ik ze door uw bemiddeling terug krijg.

PAT. Daar zal ik voor zorgen. — Het is anders geen grap. Gij moogt alles wel vooraf overwegen.

GLYC. Ik weet zelf het best wat ik behoor te doen.

PAT. Dat is zoo. — Wie van de dienstmeisjes weet waar die dingen van u staan?

GLYC. Doris weet het.

PAT. Roept eens een van allen Doris hier. — Maar nogmaals, Glycera, laat uw voornemen toch in 's hemelsnaam varen! Ga naar hem terug op de voorwaarden die ik zeg, en vergeef het hem.

(*Doris komt op.*)

De vorigen, DORIS.

DORIS. Wat is er, meesteres? Welk onheil nu?

GLYC. Breng me die doos, Doris, waarin die kostbaarheden zitten, — je weet wel? —

DORIS. Ja zeker.

GLYC. Die ik je te bewaren heb gegeven. Waarom ween je, arme meid?

Doris is in tranen, omdat zij begrijpt dat haar lieve juffrouw nu voor goed weggaat. Zij zal haar natuurlijk niet kunnen volgen, want zij is Polemon's eigendom.

Zij brengt de verlangde doos, en Glycera toont Pataecus, op zijn verzoek, wat er in is. Zij verwondert zich wel over dien wensch, maar hij verzekert haar dat hij er een ernstige reden voor heeft; — dat hij die doos meer onder de oogen heeft gehad; — dat ze van zijn vrouw is geweest... En Glycera vindt hier een ongezochte en welkome aanleiding om hem te bewijzen dat zij maar niet de eerste de beste is; dat zij deftige lieden tot ouders moet hebben gehad.

Het eerste wat zij uit de doos te voorschijn haalt, is een borstspeld met gesneden steen.

PATAECUS. Dien ken ik! — Staat er niet een jongelingsfiguur op?

GLYCERA. Juist.

PAT. Ik weet het nog van vroeger. En naast hem, staat daar niet een bok, of een rund, of een dergelijk dier?

GLYC. Een hert, beste. Het heeft geen bokshorens.

PAT. Het is stellig dezelfde borstspeld!

GLYC. En er staat ook een gevleugeld paard op*).

PAT. Het zijn de kostbaarheden van mijn vrouw, — mijn arme overleden vrouw!...

Terwijl Pataecus de speld al weenende beziet, komt Moschion naar buiten, in gesprek met Davus, en zonder door Glycera of Pataecus te worden opgemerkt. Davus heeft in huis allerlei afgeluisterd, en is gaan vermoeden dat Glycera Moschion's zuster moet zijn. Dat is hij nu bezig zijn jongen meester te betoogen, — bemoeial die hij is, — om zijn onware praatjes van heden ochtend goed te maken en weder in de gunst te komen. — Het meisje zou dus een dochter van Myrrhina zijn?... Daarom heeft deze haar zoo liefderijk opgenomen... Maar hoe kan dat dan?... Moschion loopt er over te tobben.

De vorigen, MOSCHION, Davus.

MOSCHION. Dat lijkt me toch iets onmogelijks, Davus, hoe meer ik er over denk. Mijn eigen moeder, die me ter wereld heeft gebracht, zou haar dochtertje zoo maar hebben weggedaan?... Maar àls het eens werkelijk zoo gebeurd is?... Als dàt mijn zuster is?... Dan ben ik rampzalig! Dan ben ik een bedorven man!

---

*) Pegasus, in de sagen van Korinthe vermaard, en vaak afgebeeld.

PATAECUS. Wat is er nog meer van het mijne over?

GLYCERA. Zeg me maar wat ge weten wilt.

PAT. Maar hoe zijt ge aan dat alles gekomen? Spreek toch!

GLYC. Dat had ik aan, toen ik als klein kind ben gevonden.

MOSCH. (*de beiden opmerkende, tot Davus*). Ga jij eens wat ter zijde. (*Davus af*). — Als door een blinden maalstroom meegesleept, ben ik aan een keerpunt van mijn leven gekomen. (*Luistert*).

PAT. En waart ge alléén te vondeling gelegd? Dat moet ik weten.

GLYC. Zeker niet; tegelijk met mij lei men ook een broertje neder.

MOSCH. Dat is één van de dingen die ik weten wilde.

PAT. Maar hoe zijt ge dan van elkander afgeraakt?

GLYC. Ik zou het u alles kunnen zeggen, want het is mij meegedeeld; maar vraag liever naar mijn eigen aangelegenheden; die mag ik vertellen. Dat andere heb ik haar gezworen, niet te zullen zeggen.

MOSCH. Ook wat zij daar gezegd heeft is een duidelijk bewijs. Ze heeft mijn moeder gezworen! 't Is of ik door den grond zink!

PAT. En degeen die u aangenomen en groot gebracht heeft, wie was dat?

GLYC. Een vrouw, die me zag liggen, heeft mij opgevoed.

PAT. En heeft zij u ook eenige aanduiding van de plaats gegeven?

GLYC. Ja, zij sprak van een bron en een belommerde plek.

PAT. Dezelfde waarvan degeen die ze had weggebracht míj heeft gesproken.

GLYC. En wie was dat? Als het geen geheim is, zeg het me dan.

PAT. Die ze wegbracht was een bediende, maar

degeen die er tegen op zag ze groot te brengen, dat was ik. (*Sluit haar in zijn armen. Eenige oogenblikken stil spel*).

GLYC. Maar vader, waarom hebt u ons toch te vondeling gelegd?

PAT. Kindje, er gebeurt zoo veel in het leven, dat men nooit zou hebben geloofd. Je moeder was overleden, terstond nadat zij u beiden ter wereld had gebracht. En één dag vroeger, kind...

GLYC. Wat gebeurde er toen? — Heb medelijden met me... u ziet hoe ik beef.

PAT. — toen was ik arm geworden. Tot dusverre had ik het noodige gehad om van te leven.

GLYC. Van den éénen dag op den anderen? Hoe kon dat? Och god, wat een ellende!

PAT. Ik kreeg bericht dat het schip, waarvan wij leefden, door een storm in een stortzee was bedolven.

GLYC. O wat een rampzalig samentreffen!

PAT. Ik zei toen tot mijzelf, dat het voor een bedelaar als ik heelemaal onzin was, een nasleep van kinderen te hebben. — En toch, kinderen zijn een grooter schat dan geld en goed! (*Nieuwe omarming*).

MOSCH. Nu weet ik eigenlijk nog niets. Zou er nog meer aan den dag komen?

GLYC. Er waren ook halssieraden bij, en eenig gedreven werk, als herkenningsteekenen voor de vondelingen.

PAT. Laten we dat óók eens bekijken.

GLYC. Ja maar, dat is er niet meer.

PAT. Wat zegt ge?

GLYC. Mijn broeder heeft natuurlijk het overige gekregen.

MOSCH. Maar dat moet mijn vader zijn!

PAT. Kunt ge mij soms zeggen wat het was?

GLYC. Er was een purperen ceintuur bij.

PAT. Ja, dat is zoo.

GLYC. Daarop was een reidans van meisjes voorgesteld, — hebt u het goed verstaan? — en verder een kleedje van doorschijnende stof, en een gouden hoofdband. — Nu heb ik het allemaal opgenoemd.

PAT. Lieve, ik behoef je hier niet langer te laten staan.

MOSCH. Maar ik kan haar toch niet laten weggaan! — (*Nader komend, luide:*) Daar ben ìk. En ik wil alles precies weten...

En nu komen vader en zoon in gesprek. De laatste sluier valt weg. Myrrhina is dus Moschion's moeder niet. En Glycera, het soldatenliefje, met wie hij gedacht had een aardigheidje uit te halen, dat is zijn zuster. De kalver-verliefdheid van den jongen spring-in-'t-veld*) is al lang vervlogen: sinds hij de speren heeft zien blinken, heeft hij er meer dan genoeg van gekregen; — maar de schande!... Geen rijkelui's kind derhalve, maar uit genade groot gebracht. — En weet zijn vader... neen, wien hij zoolang voor zijn vader heeft gehouden, weet die daar dan óók van af?...

Maar Pataecus heeft ook wel wat goeds aan zijn teruggevonden jongen mee te deelen. Is Moschion bij zijn oom en tante opgegroeid, zonder dat zijn afkomst hun of hem zelf bekend was, voortaan zal hij kunnen optreden als de zoon van Pataecus, — den rijken Pataecus. Want de dagen waarin deze geen kans zag een paar kinderen te voeden, liggen lang achter hem. Hij heeft veel rond gezworven, is ook met Polemon samen in den oorlog geweest, en nu is zijn fortuin gemaakt. En over Glycera mag Moschion niet geringschattend spreken. Dat brave, edelmoedige meisje heeft zich niets te verwijten. Moschion mag haar wel innig dank-

*) „Moschion", tooneelnaam voor jongelieden, die nog in hun vlegeljaren zijn. Letterlijk „Kalverling". Men moge het onmogelijke woord verontschuldigen.

baar zijn en als een trouwe zuster liefhebben....

Zoo is Myrrhina's goed bedoeld bedrog, dat zij eertijds in jeugdige onbedachtzaamheid heeft gepleegd, aan den zoon van haars mans broeder ten goede gekomen, die anders in armoede zou zijn verworden. Als haar echtgenoot straks van zijn reis terugkomt, wordt hij door Pataecus op de hoogte gebracht. Het zal hem niet al te moeilijk vallen Moschion aan broeder Pataecus af te staan: het zal dan hun beider zoon zijn. Maar de jongen moet niet langer rondloopen zonder bezigheid; en hij moet trouwen. Hoe eer hoe beter.

Moschion, onder een hoedje te vangen na de ervaringen van heden, stemt er in toe, en weet zelfs een meisje te noemen, dat hij wel tot vrouw zou willen hebben: — de dochter van Philínus...

Best. Pataecus zal er aanstonds werk van maken.

En de verwanten gaan gezamenlijk de woning van Myrrhina binnen. Het huis daarnaast ligt stil en gesloten; daarbinnen is Polemon en weent...

VIJFDE BEDRIJF

Polemon is radeloos. Zijn afgevaardigde Pataecus heeft hem blijkbaar in den steek gelaten; hij is althans niet teruggekomen. En buiten hem om krijgt hij telkens allerlei nieuwtjes te hooren, — het ééne al erger dan het andere... Glycera heeft de doos met haar kostbaarheden laten halen; zij is dus niet van plan terug te komen... En Pataecus zou haar vader zijn... En Moschion haar broeder... Haar broeder ! Die liefdesintrige achter zijn rug, die hem zoo woedend heeft gemaakt, bestond dus alleen in zijn eigen verbeelding... En nu is zij een erfdochter, die met geen officier behoeft voor lief te nemen, en zeker spoedig een veel betere partij zal doen... Ach, hij kan het niet langer uithouden,...

zekerheid, zekerheid! — Hij zendt Doris naar het andere huis; zij moet hem naar waarheid bericht brengen; hij wil weten waar het op staat. Als hij Glycera inderdaad verloren heeft, blijft hij niet leven. Hij heeft haar miskend en mishandeld, — zij kan nooit weer goed op hem worden, — en hij heeft haar liever dan ooit, nu hij haar edel karakter heeft leeren kennen.

Daar komt Doris terug... Wat zal zij brengen?

POLEMON, DORIS.

POLEMON. Zwijg maar Doris, ik weet het al. Zij wil niets meer met me te maken hebben.

DORIS. Nu moet u eens bedaard luisteren.

POL. Luisteren? Waartoe nog? Ik ga me maar ophangen.

DORIS. Houd toch op.

POL. Maar wat moet ik dan doen, Doris? Hoe kan ik zonder haar leven, ik driedubbel ongelukkige!

DORIS. Zij komt bij u terug, —

POL. Goede god, wat zeg'je daar?

DORIS. — altijd als u zich voorneemt niet weer zoo leelijk te doen.

POL. Ik zal zeker in niets te kort schieten, daar kun'je op rekenen. Je hebt groot gelijk. Morgen geef ik je de vrijheid, Doris. Ga maar spoedig zeggen. — (*Doris op een drafje weg*). Maar hoor dan toch eerst wat je zeggen moet!... Zij is al naar binnen. — O drift, drift, wat heb je me met blindheid geslagen! Zij kuste een broer, geen minnaar; en ik dolleman, ik jaloersche kerel, in plaats van onderzoek te doen, ging ik dadelijk als een dronken lap te keer. Als ik me ophang, heb ik mijn verdiende loon. — (*Doris terug*). Hoe staat het, beste Doris?

DORIS. Best! Zij komt zoo aanstonds bij u.

POL. Lach'je me uit?

DORIS. Wis en zeker niet! Ze deed haar mantel om. Haar vader stond haar nog allerlei te vragen. — Nu moest u maar spoedig een feest geven ter eere van de blijde tijding. Het is toch maar een buitenkansje voor haar, dat zij zoo gelukkig is geworden.

POL. Ja waarachtig, daar heb je gelijk in. — De kok van de markt is al in de keuken. Zeg hem dat hij het varken moet slachten.

DORIS. En waar kan ik een offerkorf vinden, en wat er verder noodig is?

POL. Dien korf zal hij later wel klaarmaken; laat hij het beest maar eerst slachten. Of weet je wat, ik ga zelf naar binnen om een krans op te zetten.

DORIS. Des te meer indruk zult u maken.

POL. Ga Glycera maar gauw afhalen.

DORIS. Wel, zij was juist op het punt de deur uit te komen; haar vader ook.

POL. Haar vader ook? O wat begin ik! (*Snelt zijn huis in*).

DORIS. Dwaze man, wat doet u? — Hij is weggeloopen. Was dàt zoo erg, dat er op een deur werd getikt? — Ik ga zelf ook maar naar binnen; dan kan ik een handje helpen bij wat er te doen valt. (*Doris insgelijks het huis in. Pataecus en Glycera komen uit de andere woning*).

PATAECUS, GLYCERA, daarna POLEMON.

PATAECUS. Dat vind ik heel aardig van je, Glycera, wat je daar gezegd hebt; dat „ik zal vrede met hem maken". — Thans, nu het je goed gaat, de hand tot verzoening uitsteken, dat is goed-grieksche manier. — Gaat jelui eens een van allen Polemon roepen, gauw. (*Polemon komt zijn voordeur uit*).

POLEMON. Daar kom ik al uit mijzelf... (*Verlegen:*) Ik wilde een offer brengen naar aanleiding van de gelukkige gebeurtenis... Ik heb vernomen dat Glycera gevonden heeft wie zij wenschte...

PAT. Dat zeg je goed. En hoor nu eens wat ìk te zeggen heb. Goed luisteren !... Deze geef ik je ten huwelijk om wettige kinderen bij te verwekken.

POL. Ik aanvaard haar.*)

PAT. En drie talenten als huwelijksgift.

POL. Hartelijk dank.

PAT. Vergeet nu maar verder dat je een krijgsman bent, en neem je voor, heelemaal niets onbesuisds meer te doen jegens wie je het naast zijn.

POL. Heere beware ! Ik, die al nagenoeg in het ongeluk was gestort, ik zou daar nog méér onbesuisdheden begaan ? — Ik zal Glycera zelfs nooit meer knorrig aankijken ! — Als je maar vrede met me maakt, liefste.

GLYC. Zoo is die dolle bui van je het begin van ons geluk geweest.

POL... Dat zeg je terecht, lieve.

GLYC. Daarom heb ik het je dan ook vergeven. (*Omarming*).

POL. Blijf nu bij ons feestvieren, Pataecus.

PAT. Ik moet nòg een huwelijk in orde brengen. Mijn zoon trouwt met de dochter van Philínus.

POL. Wel lieve hemel ! Een zoon en een dochter gevonden op één dag, en allebei op dien zelfden dag uitgehuwelijkt ! Dat noem ik zaken doen! Geen wonder dat je rijk bent geworden,... schoonvader ! — Nu, tot morgen dan.

(*Polemon en Glycera naar binnen. Pataecus de stad in*).

---

*) Door het uitspreken dezer beide vaste formules is de burgerlijke stand in orde gebracht. Nu Glycera een burgerdochter is gebleken, kan zij een regelmatig huwelijk aangaan.

HET MEISJE UIT SAMOS

Personen:

DEMEAS, van middelbaren leeftijd.
CHRYSIS, jonge vrouw uit Samos.
MOSCHION.
NICERATUS.
PARMENON, bediende van Demeas.
Een kok en zijn bediende.

Reeds in de dagen van Polycrates, wiens nagedachtenis — dank zij zijn ring — nog niet is vergeten, was het eiland Samos een twistappel tusschen Europa en Azië, en dat is het gebleven tot heden. Bij het leven van Aristophanes ging het voor de Atheners verloren; ruim twintig jaar vóór Menander's geboorte werd het door hen heroverd, en de grond aan tweeduizend hunner burgers toegedeeld; toen Menander zijn dichterloopbaan begon, waren die volkplanters met hun gezinnen juist weer verjaagd en door de vroegere bevolking vervangen. Vijf jaar later kreeg Athene Samos terug...

Wat er onder dat alles van welvaart en familieverhoudingen werd, kan men zich wel denken. Telkens moest nu dit, dan dat ras een goed heenkomen zoeken, en van geordende toestanden kon wel niet veel sprake zijn.

Een jonge vrouw uit dat eiland der Onrust is een der beide hoofdpersonen van het drama, dat wij thans gaan beschouwen. Uit het gegeven zelf, zoowel als uit de vermelding van Chaerephon*), kan waarschijnlijk worden opgemaakt, dat het een van de eerste stukken des dichters is geweest.

---

*) Men zie de aanteekening op bladz. 80.

Het speelt te Athene. Een tweetal woningen vormt den achtergrond.

Demeas, een welvarend koopman, sinds vele jaren weduwnaar, is gisteren van een zeereis thuis gekomen met zijn stuurman Niceratus, die naast hem woont. Zij waren bijna verongelukt, maar Niceratus heeft door zijn zeemanschap het schip en de opvarenden gered. Toen heeft Demeas zijn dankbaarheid willen toonen, en hem beloofd, dat als zij aan wal kwamen, zijn zoon Moschion met de dochter van Niceratus zou trouwen. Naar een huwelijksgift zou niet worden gevraagd.

Aanstonds is Demeas naar huis gesneld. Daar wachtte hem een verrassing. Toen hij op reis ging, was Chrysis, de jonge vrouw met wie hij samenleeft, in verwachting. Hij had haar gezegd, dat hij geen wiegen meer in zijn woning wilde zien; als haar kind geboren was, moest zij het te vondeling leggen.*) En nu was het eerste wat hij onder de oogen kreeg... een zuigeling! — Hij was echt verontwaardigd. Zóó zijn bevel in den wind te slaan! Maar Chrysis was zoo hartelijk,... hij had haar in zoo lang niet gezien,... zij smeekte hem zoo beweeglijk, dat lieve kind toch niet van zich te doen... Hij heeft ten slotte toegegeven. Moschion ging nu toch trouwen; dan zou het stil worden in het groote huis... Hij gevoelde zich weer jong worden, en heeft het kind aan zijn hart gedrukt.

EERSTE BEDRIJF

Demeas heeft Moschion hedenmorgen van het nieuwe plan gesproken. Hij dacht dat de wildzang wel bezwaren zou hebben; maar — nieuwe ver-

*) Een recht der vaders, waarvan in Menander's tijd — een kwaden tijd! — blijkbaar veel gebruik werd gemaakt. Demeas vond een klein kind te lastig, Pataecus (in „Glycera"), wist met zijn tweelingen geen raad...

rassing ! — de jongen was er over opgetogen. Meer nog, hij drong op den meest mogelijken spoed aan, als kon hij geen dag wachten. Hij zei, dat hij zijn buurmeisje Plangon al lang kende, en haar liefhad, maar niet gedacht had, dat vader het zou goedvinden als hij haar ten huwelijk vroeg.

Alles liep dus op rolletjes, en de bruiloft kon worden gevierd. Met Niceratus heeft hij nu daar straks het noodige besproken, en nog heden zou het huwelijk worden gesloten. Niceratus is er op uitgegaan, om een schaap te koopen voor het bruiloftsoffer, Demeas heeft Parmenon naar de markt gestuurd, om een kok te huren en allerlei inkoopen te doen; de gasten — zij zullen het koor vormen — zijn genoodigd; hij heeft ook Chrysis gezegd te zorgen, dat alles voor het feestmaal in orde kwam, is zelf wijn gaan uitzetten...

En toen heeft hij een schok gekregen, als ware hij door den donder getroffen. Hij is nog geheel onder den verschen indruk; hij loopt er over in zichzelf te praten, en neemt toeschouwers en koor in zijn vertrouwen. Daarmede vangt het tweede bedrijf aan.

TWEEDE BEDRIJF

DEMEAS alleen

DEMEAS. Ik liep in huis rond, om te zorgen, dat alles voor de bruiloft zoo vlug mogelijk in orde kwam. Ik vertelde de bedienden met een woord of wat hetgeen er aan de hand was, en zei hun, dat zij al het noodige moesten klaar maken. Er moest worden gepoetst; er moest allerlei te vuur worden gezet; er moest een offerkorf gereed staan. Alles werd gewillig genoeg gedaan; maar omdat het zoo in allerijl moest gebeuren, heerschte er een beetje verwarring, zooals niet meer dan natuurlijk was. Het kind was op een bed gegooid, waar het uit

de voeten was; daar lag het te schreeuwen, en de lieden riepen door elkaar: „ik moet meel hebben, — water, — olie, — brandhout"... Zelf gaf ik een en ander uit, en hielp een handje mee, en was daarvoor de provisiekamer binnen gegaan; en omdat er nog allerlei moest worden te voorschijn gehaald, en moest worden nagezien, kwam ik er niet zoo dadelijk weer uit. Terwijl ik nu daarbinnen was, in dienzelfden tijd, kwam een der vrouwen van de bovenverdieping naar beneden, naar de kamer die naast de provisiekamer ligt. Dat is namelijk de weefkamer; de trap komt daarin uit, en de provisiekamer is er tegenaan. Het was een vrouw op leeftijd, de voedster van Moschion; die is hier in huis als slavin geboren, maar heeft haar vrijheid gekregen. Die ziet hoe het kind daar ligt te schreeuwen, zonder dat iemand zich er om bekommert, — zij wist natuurlijk niet, dat ik daar binnen was, — en denkt dat zij veilig praten kan. Zij gaat er naar toe, en zegt van die gewone dingen: „zoo'n schatje ! En waar is maatje?" — Zij zoende het; zij liep er mee rond; en toen het ophield met huilen, zei ze bij zichzelf: „'t Is toch wat te zeggen ! Indertijd, toen Moschion zoo'n klein kindje was, gaf ik hem de borst, en paste op hem; maar nu hij zelf een jongetje heeft, nu moeten anderen daarvoor zorgen. Hoe die er voor zorgen, dat zien we !" — Juist kwam er een meisje uit de keuken aanloopen. — „Wascht jelui dat kind toch, sukkel !" riep ze haar toe: „wat beteekent dat? Laat jelui dat kleine wurm aan zijn lot over op den trouwdag van zijn vader?" — De ander aanstonds: „mensch, praat toch niet zoo luid ! Mijnheer is binnen." — „Toch immers niet waar? Waar dan?" — „In de provisiekamer," — en meteen gaf zij aan het gesprek een andere wending: „de juffrouw roept je, voedster; ga er maar gauw naar toe... Hij heeft niets gehoord

... dat is een geluk". — De andere maakte dat zij wegkwam, en zei nog: „dat ik mijn mond ook niet kan houden!" — Toen kwam ik voor den dag, net zoo als ik daar even naar buiten ben gekomen, — heel bedaard, alsof ik niets had gehoord en van niets afwist. In het voorbijgaan zag ik de Samische met het kind in haar armen; zij gaf het zelf de borst. Het is dus van haar; zóóveel is zeker. Maar wie de vader is, ik of — — mannen, ik zèg het niet, tegen ulieden niet, en ik denk het niet ook. Ik deel u alleen mee wat er gebeurd is, en wat ik zelf heb gehoord. Ik maak er me nog volstrekt niet boos over. — Ik weet dat die jongen vroeger altijd fatsoenlijk is geweest; waarachtig, dat ìs zoo. En jegens mij was hij altijd zoo eerbiedig als maar mogelijk is. — Aan den anderen kant, als ik bedenk, dat het zijn vroegere min is, die het gezegd heeft, en verder, dat ze dat zei zonder dat ik er bij was; — en als ik dan verder in aanmerking neem hoe die andere het liefkoost, en hoe zij heeft doorgezet, dat zij het groot zou brengen, ofschoon ìk er tegen was, — dan raak ik heelemaal buiten mijzelf. — (*Parmenon en een kok met zijn bediende komen op, hij met een gevulden korf, de beide anderen met vaatwerk beladen.*) Daar komt Parmenon van de markt terug. Goed dat ik hem zie. Maar ik moet hem eerst met die twee naar binnen laten gaan. (*Verschuilt zich.*)

DEMEAS, PARMENON, KOK met bediende.

PARMENON. Ben je nu nog al niet uitgepraat, kok? Ik begrijp niet dat je nog messen meeneemt! Met je tong alleen kun'je alles wel af.

KOK. Houdt je me voor den gek, jij leek in het vak?

PARM. Ik?

KOK. Dat dunkt me zoo nog al! — Als ik

weten wil hoeveel tafels jelui van plan bent te maken, — hoeveel dames er zijn, — hoelaat het diner zal zijn, — of ik er een dienstknecht bij moet nemen, — of jelui genoeg vaatwerk in huis hebt, — of de keuken overdakt is, — of verder alles aanwezig is, —

PARM. Juist, dan maak'je pap van mijn hersens, beste vriend. Je merkt het zoo niet, maar ik word moes; heelemaal moes.

KOK. Stik.

PARM. Van 's gelijke, en hartelijk gegund. — Gaat jelui nu maar naar binnen. (*Kok en bediende het huis in.*)

DEMEAS. Parmenon!

PARM. Roept iemand me?

DEM. Ja zeker!

PARM. Dag meester!

DEM. Zet die mand binnen weg, en kom dan hier terug.

PARM. Met genoegen. (*Naar binnen.*)

DEM. Die is op de hoogte van alles wat er hier in huis omgaat; daar kan ik op aan. Het is een bemoeial van het eerste water. — Hij tikt; hij komt naar buiten. (*Parmenon terug.*)

PARM. (*naar binnen roepend.*) Chrysis zorg dat de kok alles krijgt wat hij noodig heeft. En houdt jelui de oude vrouw van de wijnkruiken af.

DEM. Vervloekt...

PARM. Wat moet er gebeuren, meester?

DEM. Wat er gebeuren moet?... Kom eens hier, — van de deur van daan. — Nog een beetje.

PARM. Zie zoo.

DEM. Luister eens, Parmenon. Geeselen, neen, waarachtig, dat wil ik je niet, — om allerlei redenen.

PARM. Geeselen? — Wat heb ik dan gedaan?

DEM. Je helpt iets voor me geheim houden. Ik heb het gemerkt.

PARM. Dat is niet waar, — bij Dionysus, — bij Apollo, — bij den heilbrengenden Zeus, — bij Asclepius!

DEM. Houd op, geen eeden!

PARM. Ja maar, u vergist u! Of ik mag nooit weer —

DEM. Kijk me aan, jij.

PARM. Nu?...

DEM. Zeg op: van wien is dat kind?

PARM. Hè?

DEM. Van wien dat kind is vraag ik.

PARM. Van Chrysis!

DEM. En wie is de vader?

PARM. Wel, u, meester!

DEM. Je bent verloren: je komt me met apenkool aan.

PARM. Ik?

DEM. Ik weet alles precies. Ik heb het allang gemerkt. Dat het van Moschion is. Dat jij er van af weet. Dat zij het om zijnentwil groot brengt.

PARM. Wie zegt dat?

DEM. Ik heb het gemerkt. Komaan, geef antwoord: is dat zoo?

PARM. Ja meester, het is zoo; maar om het stil te houden —

DEM. Stil houden?... Jongens, geeft eens een van allen een riem hier voor dien schurk!

PARM. Neen, neen, in 's hemels naam niet!

DEM. Merken zal ik je, zoo zeker als ik hier voor je sta.

PARM. Merken?

DEM. En gauw ook.

PARM. Ik ben een verloren man...

DEM. Waar ga je naar toe, jij? Waar naar toe, galgebrok? Pak hem... (*Parmenon ontsnapt.*) — O burcht op Cecrops heilgen grond!*) O wijdgewelfde hemel!

---

*) De burcht (acropolis) van Athene. Cecrops, stamvader der Atheners.

O — — Wat schreeuw je, Demeas? Wat schreeuw je, dwaas? Houd je in; bedwing je! Moschion heeft geen schuld jegens je. — Een stout woord misschien, mannen, maar een waar woord. — Had hij dat gedaan, omdat hij zelf zoo wilde, buiten zichzelf van verliefdheid, of omdat hij een hekel aan me had, dan zou hij ook nu zoo gezind zijn als toen, en zich tegen mij kanten. Maar nú is hij in mijn oogen verontschuldigd; want toen zich een huwelijk voor hem opdeed, had hij er aanstonds ooren naar. Het was niet uit verliefdheid, zooals ik eerst dacht, dat hij zoo'n haast maakte, maar omdat hij het huis uit wilde, om maar van mijn Helena*) af te komen. Die is de oorzaak van wat er gebeurd is. Zij heeft hem natuurlijk overrompeld op een keer, dat hij dronken was, — toen hij zijn zinnen niet bij mekaar had; de wijn en de jeugd hebben zoo dikwijls die uitwerking, als er gelegenheid toe is! — Nooit had hij iemand anders verongelijkt. Het wil er heelemaal niet bij mij in, dat die jongen, die jegens ieder ander zoo fatsoenlijk en bescheiden is, jegens mij zóó zou hebben gedaan, — al is hij tienmaal een aangenomen kind, niet mijn eigen zoon. Dàt is niet hetgeen, waaraan ik hecht, maar zijn karakter. Maar een slet van een wijf, een kanalje — — Kom, het geeft immers niets! Je moet een man zijn, Demeas. Leg je hart het zwijgen op, — laat het uit zijn met je liefde, en houd wat er nu eenmaal toe ligt, zooveel maar eenigszins mogelijk is geheim, — terwille van je zoon. Maar smijt die ellendige Samische hals over kop je huis uit. Laat ze naar de weerga loopen. Je hebt een voorwendsel: dat zij het kind heeft gehouden. Verder moet je haar in 't geheel geen uitleg geven,

*) Helena, om wie de trojaansche oorlog is gestreden, was in de oogen van later geslachten de typische echtbreekster.

maar je in stilte verbijten. Houd je in, als een fatsoenlijk man.

(*De kok komt weer buiten.*)

DEMEAS, KOK, daarna CHRYSIS.

KOK. Maar is Parmenon er nu niet? Niet hier voor het huis? — Jongen! Parmenon! — Die kerel heeft me in den steek gelaten zonder me — neen ook maar zóóveel te helpen.

DEMEAS. Uit den weg, jij daar! (*Snelt het huis in*).

KOK. Heere beware, wat is dàt? — Jongen! — Een razende oude man is daar naar binnen gerend, of wat was het eigenlijk voor een schepsel? — Maar wat kan het me ook schelen? — Jongen! — (*Geschreeuw van Demeas binnenshuis. Ook vrouwenkreten.*) Waarachtig, ik geloof dat hij gek is. Hij schreeuwt ten minste huizen hoog. — Een mooi ding, als hij mijn schotels kapot maakt, die ik daarbinnen klaar heb staan, den heelen boel tegelijk. — Hij heeft getikt. Ik wou dat je voor goed een ongeluk kreegt, Parmenon, jij die me hier hebt gebracht. Ik zal maar wat op zij gaan. (*Verschuilt zich. — Demeas en Chrysis komen naar buiten.*)

DEM. Hoor'je me niet? Ga weg.

CHRYSIS. Maar waar ter wereld moet ik dan naar toe?

DEM. Voor mijn part naar de weerga.

CHRYSIS (*snikkend*). Ik ongelukkige.

DEM. Ja, ja,... erg ongelukkig, niet waar? Och, hoe beklagelijk, die tranen!... Ik zal je leeren, daar kun'je op aan, om...

CHRYSIS. Om wat?

DEM. Niets... Je hebt het kind, de oude vrouw: hoepel nu maar op.

CHRYSIS. Omdat ik dat tot me heb genomen, moet ik daarom dan nu —

DEM. Praat je van „dan nu"? — Ja, dáárom.

CHRYSIS. Was dat dan zoo erg? Ik begrijp er niets van!

DEM. Je kon de weelde niet dragen.

CHRYSIS. Niet dragen? Wat bedoel'je toch?

DEM. Ofschoon, toen je hier bij me kwam, Chrysis, — weet je nog wel? — toen hadt je een heel kaal katoentje aan.

CHRYSIS. En wat zou dat?

DEM. Toen was ìk je alles, — toen je er slecht aan toe was.

CHRYSIS. En wie dan nu?

DEM. Praat me niet. Je hebt het jouwe: ik voeg je twee dienstboden toe... Chrysis, ga mijn huis uit.

KOK. Het is bepaald een aanval van razernij. Ik moet er naar toe gaan. — Beste vriend, kijk eens...

DEM. Wat praat jij tegen me?

KOK. Niet bijten!

DEM. Een andere zal het hier wel goed genoeg vinden, Chrysis, en den hemel nog danken toe.

CHRYSIS. Wat is er toch?

DEM. Maar jij, — je houdt er een zoon op na. Je hebt je zin.

KOK. Bijten doet hij nog wel niet, maar anders...

DEM. Je hersens zal ik je inslaan, vent, als je tegen me spreekt.

KOK. Daar heb'je gelijk in... Kijk maar, ik ga al naar binnen. (*IJlings het huis in.*)

DEM. Een mooie madam! — In de stad zul'je wel precies merken, wat je bent. Zulke juffertjes als jij, Chrysis, die vragen een paar rijksdaalders, en daarvoor komen ze op diners, en drinken zwaren wijn, tot zij er van krepeeren. Als zij dat niet vlug en bij tijds doen, dan kunnen zij honger lijden. Dat zul'je ervaren, zoo goed als iemand; daar

kun'je zeker van zijn. Dan zul'je inzien wat je bent, en wat je gedaan hebt. — Staan blijven! (*Snelt het huis in en werpt de deur dicht.*)

CHRYSIS alleen, daarna NICERATUS.

CHRYSIS. Wat moet ik in 's hemels naam beginnen!

(*Niceratus komt uit de stad met een bediende, die een broodmager schaap aan een touw voortleidt.*)

NICERATUS. Als dat schaapje geslacht is, zal het behoorlijk zijn plicht doen jegens goden en godinnen. Bloed heeft het; — gal genoeg; — flinke botten; — een groote milt; kortom alles waar de Olympiërs om geven. En aan de vrienden zal ik een stukje vacht sturen om van te proeven*); dat is het eenige wat ik overhoud. (*De slaaf brengt het schaap bij Niceratus in huis.*) — Maar mijn hemel, wat is dàt? Staat Chrysis daar voor haar deur te huilen? — Al zijn leven, niemand anders. Wat mag er gebeurd zijn?

CHRYSIS. Ja, wat zou er gebeurd zijn... Hij heeft me weggejaagd, die mooie vriend van je.

NIC. Heere beware! Wie? Demeas?

CHRYSIS. Ja!

NIC. Waarom?

CHRYSIS. Om het kind!

NIC. Ja ik heb al van de vrouwen gehoord, dat je zoo dom bent geweest een kind te houden, en dat je van plan bent het groot te brengen. — Maar hij is zoo'n goeierd!

CHRYSIS. Hij werd ook niet dadelijk boos, maar

---

*) En om zóódoende deel te hebben aan de plechtigheid. Zóó de zakjes bruidsuiker en de jongens- en meisjesmuisjes van later tijden. — Van een offerdier dat niet, zooals dit, vel over been was, bleef verreweg het meeste vleesch — bijna alles — ter beschikking van de offerenden.

eerst na eenigen tijd, daar net. Hij had me nog wel gezegd, dat ik alles klaar moest maken voor de bruiloft, — en daar komt hij me nu als een dolleman het huis in stormen! Hij heeft me buiten gesloten.

NIC. Demeas? Is hij gek?

Ja dat moeten zij beiden wel denken, evenals de kok: — Niceratus, die daar straks nog met Demeas heeft gesproken en toen was er geen wolkje aan de lucht, en Chrysis, die van al zijn grievende verwijten geen woord heeft begrepen, en zich in 't geheel van geen schuld bewust is. Hij moet waanzinnig zijn geworden. Zij kan niet boos worden om alles wat hij in zijn drift gezegd heeft. Maar wat in 's hemels naam nu verder? En wat wordt er van het huwelijksfeest? Zóó iets juist op Moschion's bruiloftsdag! Nu alles voor den goeden jongen zoo prachtig in orde ging komen,... zoo van zelf...

Voorloopig neemt Niceratus haar mee in zijn woning.

DERDE BEDRIJF

Chrysis zich van geen schuld bewust? Maar wat heeft Parmenon dan daar straks gezegd? Hij heeft toch erkend, dat het kind van Moschion is, en dat Chrysis het om zíjnentwil heeft gehouden, — juist datgene wat Demeas zoo buiten zichzelf heeft gebracht, omdat hij zich onbeschaamd bedrogen zag, gekrenkt in het beste wat hij had... Want dat meisje uit Samos, dat hij in kommerlijke omstandigheden heeft gevonden en tot zich genomen, had hij lief, zóó als de rijpere man lief heeft na jaren van eenzaamheid. Hij had haar alles gegeven. Hij vertrouwde haar. Zij was zijn vrouw, al was er dan geen regelmatig huwelijk gesloten,

omdat haar afkomst onzeker was en zij geen nabestaanden had, die haar konden uithuwelijken... Alléén was zij, en arm; toen is hij gekomen en heeft haar onttrokken aan ellende en erger... en zóó heeft zij het hem vergolden!

En Chrysis zich van geen schuld bewust?...

Moschion is al spoedig te weten gekomen wat er gaande is. Heel het huishouden weet er van. De verschrikte kok heeft verteld wat hij had bijgewoond, — Chrysis is het huis uit, — Parmenon is nergens te vinden... De jonge man gevoelt zich dood ongelukkig. Waarom ook heeft hij heden morgen het rechte oogenblik verzuimd om zijn vader in te lichten! Toen deze hem, volkomen onverwacht, boven hopen en denken, kwam zeggen, dat hij maar met Plangon moest trouwen, waarom heeft hij toen niet verteld wat er te vertellen viel? — Omdat hij zich schaamde. Omdat hij overbluft was. Omdat hij dacht dat alles nu verder wel van zelf terecht zou komen. Omdat hij liever niets nieuws ter sprake wilde brengen eer dat huwelijk goed en wel zou zijn gesloten. Omdat...

Ja, omdat wij altijd wel voorwendsels tot uitstel hebben, als wij iets liever niet doen. En nu is het te laat...

Te laat toch nog niet, gelukkig. Chrysis is voorloopig door Niceratus in huis genomen; het kind is bij haar... Maar nu mag Moschion niet langer zwijgen; Chrysis heeft het waarlijk niet aan hem verdiend, dat hij haar in den steek zou laten...

Hij zegt zijn vader wat hij te zeggen heeft. Demeas wil eerst niets hooren; hij heeft zich stellig voorgenomen, dat onderwerp nooit met zijn jongen of met wien ook aan te roeren. Maar Moschion houdt vol. — „Vader", roept hij, „er is een verschrikkelijk misverstand. Dat kind is niet van Chrysis, maar van Plangon en mij. Ik durfde er van

morgen niet voor uitkomen. Toen het jongetje was geboren, heb ik mijn lieve Plangon een duren eed gezworen, dat ik haar niet aan haar lot zou overlaten, en dat wij samen ons kind zouden groot brengen. Haar moeder was in ons vertrouwen; zij had beloofd ons te helpen. Daar kregen we bericht, dat u en Niceratus thuis kwaamt, — vroeger dan we gedacht hadden. Wat nu begonnen! U weet hoe Niceratus kan opvliegen... In mijn angst vroeg ik Chrysis om raad. Die goede Chrysis, wat was ze met ons begaan! — Breng het lieve kind hier, zei ze: ik heb dezer dagen zelf een dood kindje gekregen, zooals je weet; ik zal het voor het mijne laten doorgaan. — Later zouden we het u wel gezegd hebben, ... aan u en aan Niceratus. En nu is het zóó geloopen, en u hebt die arme Chrysis weggejaagd....

Demeas is diep ontroerd, — en innig gelukkig. Veel te gelukkig om Moschion nog hard te vallen. Maar wat schaamt hij zich tegenover Chrysis! Hij wil het ten spoedigste gaan goed maken...

Daar komt Niceratus. Die zal hem de les eens lezen. — „Niet noodig", roept Demeas: „ik weet al dat het kind niet van Chrysis maar van je dochter Plangon is, en"—

„Van Plangon"? — Niceratus luistert niet verder en rent weg.

DEMEAS, NICERATUS.

DEMEAS. Kom toch hier! Hoor toch, — eventjes maar, kerel!

NICERATUS. Alles uit! Allemaal mis! Alles onderstboven! (*Naar binnen.*)

DEM. Ja, als hij hoort hoe de zaak in mekaar zit, zal hij waarachtig wel boos zijn! Hij zal een keel opzetten! Het is een ruwe vent, een brompot, door en door eigenzinnig. — Dat ik toch zóó iets

in mijn hoofd gehaald had! Ik verdiende waarachtig dat ik een kop kleiner werd gemaakt, ellendige kerel die ik ben! — (*Niceratus brult binnenshuis.*) Heere beware, wat schreeuwt hij! — Hè? Roept hij om vuur? — Hij zegt dat hij het kind verbranden zal. Wat gaat me nu overkomen? Zal ik een kleinzoon zien roosteren? — Opgepast, hij heeft getikt. (*Niceratus weer naar buiten.*) Dat is geen mensch! Dat is een wervelwind, — een bliksemstraal!

NIC. Demeas, Chrysis stookt mijn huisgenooten tegen me op. Ze gedraagt zich allerschandelijkst.

DEM. Wat zeg'je?

NIC. Mijn vrouw heeft ze bepraat niemendal te bekennen, en die meid evenzeer. En het kind houdt ze met alle geweld vast, en zegt, dat ze het niet wil afgeven. Zoodat je je niet behoeft te verwonderen als ik mijn eigen vrouw kapot maak.

DEM. Kapot?

NIC. Ja, die is in het komplot.

DEM. Maar Niceratus, wees toch wijzer!

NIC. Jou heb ik het vooraf willen zeggen. (*Weer zijn huis in.*)

DEM. Die daar is gek!... Hij is naar binnen gestormd... Wat moeten we nu met die geschiedenis beginnen? Ik weet niet dat ik ooit zoo'n verwarring heb gezien. Neen, waarachtig niet. Het is maar verreweg het beste, hem precies te vertellen wat er gebeurd is. — Maar mijn hemel, de deur gaat alweer! (*Chrysis vliegt het huis van Niceratus uit, met het kind in de armen. Niceratus haar achterna, met een stok gewapend.*)

DEMEAS, NICERATUS, CHRYSIS.

CHRYSIS. Ik ongelukkige, wat moet ik doen? Waar kan ik heenvluchten! Hij zal me het kind afnemen!

DEM. Chrysis, hierheen!

CHRYSIS. Wie roept me?

DEM. Gauw naar binnen.

NIC. Waar moet dat heen? Waar vlucht je naar toe?

DEM. Waarachtig, ik lijk wel een vechtpartij te krijgen. — Wat wil'je? Wien dreig'je?

NIC. Uit den weg daar, Demeas! Hinder me niet... Als ik dat kind maar eenmaal te pakken heb, zal ik van de vrouwen wel te weten komen wat er aan de hand is.

DEM. Hij is razend! — Maar wou je me dan slaan?

NIC. Ja zeker, als je niet gauw maakt dat je weg komt.

DEM. Nu, ik jou dan ook! (*Worsteling.*) Vlucht, Chrysis! Hij is de sterkste.

(*Chrysis ontkomt met het kind in het huis van Demeas.*)

NIC. Je hebt me het eerst aangegrepen. Ik neem iedereen tot getuige.

DEM. En jij heft je stok op tegen een vrije vrouw, en valt haar aan.

NIC. Je bent een ruziemaker.

DEM. Jij ook.

NIC. Zij wil mij het kind ook niet geven!

DEM. Onzin, — míjn kind!

NIC. Maar het is niet van je!

DEM. Wacht... (*Wordt door Niceratus weggestooten.*)

NIC. Schreeuw maar toe! Ik ga mijn vrouw kapot maken. (*Wendt zich naar zijn eigen woning.*)

DEM. Wat moet ik toch beginnen! Dàt is al even erg. Ik kan hem zijn gang toch niet laten gaan. (*Stelt zich Niceratus weer in den weg.*) Waar naar toe? Blijf nu toch hier!

NIC. Je komt niet met je handen aan mijn lijf!

DEM. Houd je toch bedaard!

NIC. Je doet gemeen tegen me, Demeas. Ik heb je in de gaten: je weet van het heele ding af.

DEM. Wel, als dat dan zoo is, vraag het míj dan, en val je vrouw niet lastig.

NIC. Heeft jou jongen me dus zóó in de luren gelegd?

DEM. Je zanikt. Het meisje zal hij wel krijgen. Het is niets van dien aard. — Loop hier eens een eindje met me rond.

NIC. Rondloopen?

DEM. Dan kom je wat tot je zelf. — Zeg me eens, Niceratus, heb'je in den schouwburg wel eens hooren vertellen, hoe Zeus indertijd in goud is veranderd, en door een dak is heengevloeid, en een opgesloten meisje tot zijn liefje heeft gemaakt?*

NIC. En wat zou dat?

DEM. Je dient op alles verdacht te zijn. Ga eens na of je dak soms ergens doorlekt.

NIC. O, de grootste helft! Maar wat heeft dàt er nu mee te maken?

DEM. Zeus verandert zich den eenen keer in gouden tientjes**), den anderen in regenwater. Die heeft het gedaan. Wat hebben we het gauw gevonden!

NIC. Neem'je soms een loopje met me?

DEM. Wel wis en waarachtig niet! Je bent toch geen zier minder dan Acrisius? Als hij dàt meisje zijner waardig heeft gekeurd, dan zal hij jouw dochter —

NIC. Och wat, scheid maar uit... Moschion heeft me om den tuin geleid.

DEM. Hij krijgt haar! Wees maar niet bang.

---

*) De sage van Danaë, de dochter van koning Acrisius.
**) De dichter en zijn oneerbiedige tijdgenooten hebben van den gouden regen der sage een goudregen gemaakt, — als op Titiaan's vermaarde schilderij.

Maar dat kind is van goddelijken oorsprong: ik ben er zeker van. Duizenden kan ik je noemen, die er onder ons rondloopen, en die godenkinderen zijn. Vindt je dat zoo raar, wat er gebeurd is? Die Chaerephon bijvoorbeeld, wien ze gratis den kost geven*), lijkt je dat geen god toe?

NIC. Dat doet hij; ik kan niet anders zeggen. Ik zal je niet tegenspreken tegen beter weten in.

DEM. Nu gebruik'je je verstand, Niceratus. — En Androcles dan? Die leeft nu al zóó veel jaren, en hij loopt en springt maar, en verdient goed geld. Hij wandelt overal rond met een gebruind gelaat; — bleek zal hij niet sterven, al snijdt men hem zijn keel af**): — is dat geen god? Komaan, geloof maar, dat alles wel terecht zal komen. Ga een reukoffer brengen; mijn zoon komt zijn meisje straks afhalen. Alles is zoo goed mogelijk in gereedheid gebracht. Gebruik je verstand, en als hij indertijd een brooddronken streek heeft uitgehaald, maak je daar dan nu maar niet meer druk over. Zorg dat bij je thuis alles klaar is.

NIC. Ik zal het doen.

DEM. Ik zal geen spaak in het wiel steken.

NIC. Je bent een beste kerel. Ik ben toch zóó blij, dat er niets áán is van wat ik eerst dacht! (*Elk zijn eigen huis in.*)

VIERDE BEDRIJF

(*Moschion komt uit de woning van Demeas.*)

MOSCHION alleen.

MOSCHION. Toen ik daarstraks van die verdenking, die op mij rustte, eindelijk af was, kijk,

---

*) Een bekende grappenmaker en tafelschuimer uit Menander's eersten tijd.

**) Zijn bruine tint is niet aan zon en jeugd te danken, maar er op geverfd.

toen was ik heel blij. Ik vond dat ik wàt in mijn schik mocht zijn! Maar nu ik wat meer tot nadenken kom, en er mij rekenschap van geef, nu ben ik heelemaal buiten mezelf, en ben heel verontwaardigd, dat mijn vader zóó iets van me heeft kunnen denken. Als mijn meisje niet zoo in zorgen zat, en er niet zooveel tegen was, — mijn eed, mijn liefde, de tijd, de gewoonte, waardoor ik aan banden ben gelegd, — dan zou ik niet wachten tot hij me wéér eens zoo iets voor de voeten wierp, maar ik pakte mijn biezen en maakte, dat ik de stad uitkwam, — ergens naar Bactrië of naar Carië, en daar ging ik dan dienst nemen. Dat zou flink zijn; maar om uwentwil, liefste Plangon, zal ik het niet doen. Het mag niet; de liefde is meester over mijn wil en staat het niet toe. Ondertusschen zal ik de zaak toch niet zoo echt nederig en lamlendig op haar beloop laten. Voor de leus ten minste, als het daar dan bij blijven moet, wil ik hem een schrik opjagen. Ik zal zeggen, dat ik er van door ga. Dan zal hij voortaan wel oppassen, dat hij zich niet weer zulken onzin over me in het hoofd haalt, als hij ziet, dat ik het niet zoo maar als een kleinigheid opvat. (*Parmenon komt op.*) Kijk, die komt net van pas. Hem moet ik juist hebben.

MOSCHION, PARMENON.

PARMENON. Groote hemel, hoe onverstandig en bespottelijk toch, wat ik uitgehaald heb! Ik had niets op mijn geweten, en toch ben ik bang geworden, en ben voor mijn meester op de vlucht gegaan. Waar was dat goed voor? Wat had hij dan gedaan? — Laten we het eens punt voor punt precies nagaan. De jonge mijnheer heeft zich misdragen met een burgerdochter... Daar heeft Parmenon natuurlijk heelemaal geen schuld aan.

Dat meisje heeft een kind gekregen... Parmenon kan het niet helpen. Het wicht is bij ons in huis gekomen... Híj heeft het er gebracht, ìk niet. Een van de huisgenooten heeft de zaak verklapt... Wat zou dat? Wat heeft Parmenon daar verkeerds aan gedaan? Niets. — Waarom ben je dan weggeloopen, flauwe stommert? — Ja maar, dat is onzin; iemand heeft me gedreigd, dat hij me zou merken. — Nu ja, in zijn onverstand! — Maar dat maakt geen zier verschil, of je zoo iets onverdiend ondergaat, dan wel verdiend. Het is in elk geval geen aardigheid!

MOSCHION. Hei daar!

PARM. (*Moschion opmerkende.*) Hoe maakt u het?

MOSCH. Loop daar niet te zaniken, en ga gauw naar binnen.

PARM. Om wat te doen?

MOSCH. Breng mij een soldatenmantel en een slakkensteker.

PARM. Een slakkensteker? Voor u?

MOSCH. En vlug wat.

PARM. Waarvoor?

MOSCH. Vooruit en doe wat ik je gezegd heb, zonder te praten.

PARM. Maar wat is er dan aan de hand?

MOSCH. Als ik een riem krijg...

PARM. Neen, neen, ik ga al.

MOSCH. Wat talm'je dan? (*Parmenon naar binnen. — Tot zichzelf:*) Nu zal mijn vader naar buiten komen. Hij zal me natuurlijk verzoeken hier te blijven. Een poosje zal ik hem laten aanpraten; dat is noodig. Als ik dan denk, dat het genoeg is, laat ik me overhalen. Hij moet het alleen maar gelooven; want doen kan ik het waarachtig niet. — Daar is hij. Hij komt! Hij heeft op de deur getikt. (*Parmenon terug.*)

PARM. U schijnt heelemaal niet op de hoogte te zijn van het geval. U weet het rechte niet en hebt niets gehoord, en nu maakt u zich overstuur voor niemendal. Gaat u maar naar binnen, en denk maar niet verder over uw plan.

MOSCH. Breng'je het niet?

PARM. Zij zijn immers bezig met uw bruiloft! Er wordt wijn gemengd; „de wierook geurt; de gretige offervlam verslindt het bakwerk".

MOSCH. Zeg eens, breng'je het niet?

PARM. Zij wachten immers al lang op u. Talmt u nog, het meisje te gaan afhalen? U is een gelukkig man. Er is geen enkel bezwaar. Gerust. Wat wilt u meer?

MOSCH. Sta'je me daar lessen te geven, jou galgebrok? (*Geeft hem een klap.*)

PARM. Wat doet u! — Moschion!

MOSCH. Wil'je nu wel eens aanstonds halen wat ik zeg?

PARM. (*Huilend*). Mijn gezicht is kort en klein!

MOSCH. Nòg praatjes, jij?

PARM. Ik ga! — (*Bij zichzelf:*) Jelui hebt waarachtig wat moois uitgevonden!

MOSCH. Talm'je?

PARM. Ze zijn met uw bruiloft bezig! Heusch!

MOSCH. Vooruit, rep je; breng me nader bericht. (*Parmenon weer naar binnen. — Tot zichzelf:*) Nu zal hij komen. — Maar als hij me nu niet verzoekt te blijven, maar driftig wordt en me weg laat gaan? Dat heb ik zoo even niet bedacht. Wat moet ik dàn doen? — Ja maar, dat zal hij natuurlijk niet doen. — Maar als hij het nu wèl doet? Alles is toch mogelijk! Dan zal ik me belachelijk hebben gemaakt. Ja zeker. Want dan moet ik weer bijdraaien.

En nu komt Demeas dan inderdaad buiten,

haastig en driftig. — „Maar Moschion, wat is dàt nu? Waarom talm'je zoo? En wat heb'je Parmenon toch opgedragen?"

De jonge man gaat het komedietje spelen, dat hij zoo netjes heeft uitgedacht om vader te straffen. Hij doet erg verontwaardigd. „Zijn eigen bloed van zóó iets te verdenken! Ik ga weg. Ik wil u niet meer zien"...

Wat de oudere man in stilte heeft doorgemaakt, daarvan heeft hij geen besef. Hij is er te jong voor, — te zelfzuchtig in zijn eigen gedachtenkringetje gevangen.

En dàt is dus de vergelding van Demeas, die dien jongen heeft gespaard, toen hij zich gruwelijk door hem beleedigd waande, — wel wanen moest!...

„Als je werkelijk mijn eigen bloed was, zou je zoo niet spreken", krijt hij, in zijn heiligste gevoelens gekrenkt.

„Wat?" vraagt Moschion verbaasd.

Het is Demeas ontsnapt, wat hij altijd voor zijn jongen en voor iedereen geheim heeft gehouden. De smart heeft het hem afgeperst, het woord dat hij nimmer had willen spreken.

En nu moet hij wel meer zeggen. Moschion wil alles weten. Dat is toch ook zijn recht.

„Toen mijn overleden vrouw een dood kindje had gekregen, en er geen uitzicht meer was op nakomelingschap, toen hebben wij een vondelingetje aangenomen. Wij hebben de zaak geheim gehouden; het jongetje zou opgroeien als ons eigen kind. En dat ben'je ons geworden. Je hebt een gelukkige, onbezorgde jeugd gehad. Je wist dat ik je liefhad... Ga nu maar heen. Ik heb geen zoon meer."

De kille mantel van zelfgenoegzaamheid valt weg van Moschion's schouders. Hij ziet zichzelf

in zijn ware gedaante. En hij ziet zijn vader, zooals hij hem nooit heeft gezien,... dien vader, die zijn vader niet is.

„O, vergeef het me !" smeekt hij: „dat alles hebt u voor me over gehad, — zóóveel hebt u voor me uit den weg geruimd, zonder er woorden over te verliezen, — en nu u het slachtoffer was geworden van een misverstand, nu zou ik... Misverstand? Neen, het slachtoffer van mijn eigen lichtzinnigheid. Waarom heb ik u niet meer vertrouwd ! Waarom heb ik allerlei listjes bedacht, en ben niet bij u gekomen met de woorden: vader, ik heb verkeerd gedaan; help me, zooals u me altijd hebt geholpen !"...

„Ik heb mijn jongen terug !", roept Demeas: „ik heb hem terug, en nu voor goed", — en hij sluit den berouwvolle in zijn armen.

Hij geeft hem nu ook een zegelring, en vertelt hem, dat die indertijd bij het wichtje is gevonden.

Chrysis is al spoedig op de hoogte gebracht, en uiterst verbaasd. Maar zij verheugt zich hartelijk over de volkomen verzoening van vader en zoon.

En die ring?... „Die is van mijn overleden broeder geweest !!" roept de oom van Chrysis, die juist van pas in Athene gekomen, nasporingen heeft gedaan naar zijn, in de troebelen der laatste jaren uit Samos verdwenen nichtje, en nu zijn handelsvriend Demeas bezoekt.

Zoo wordt alles opgehelderd wat nog duister was. Chrysis en Moschion zijn broeder en zuster, en de rijke oom kan aan de dubbele bruiloft deelnemen. Dubbele? Ja zeker. Demeas wil niets liever dan aan Chrysis weder — en nu eerst recht — de plaats geven die haar toekomt. De plechtige woorden, waarmee zij aan hem wordt uitgehuwe-

lijkt, zijn spoedig door haars vaders broeder gesproken.

— „Tot het verwekken van wettige kinderen"*) ... Demeas en Chrysis gaan blijmoedig de toekomst tegemoet.

*) Men zie de aanteekening op bladz. 62.

DE BESCHERMGEEST

Personen:

MYRRHINA, vrouw van middelbaren leeftijd.
LACHES, haar man.
DAVUS, zijn huisslaaf.
De Huisgeest.
PHIDIAS, gegoede jonge man.
GETA, diens slaaf.
GORGIAS, jonge geitenhoeder.

Het stuk speelt op het dorp Ptelea in Attica, vóór de landhuizen van Laches en Phidias.

EERSTE BEDRIJF

GETA, DAVUS.

GETA. Wat heb'je toch uitgevoerd, Davus? Zeker iets heel ergs. Dàn sla'je op je hoofd, en dàn trek'je aan je haren, en daarbij zucht je zóó erbarmelijk! Ben'je bang dat je stukjes zullen uitkomen? Denk'je dat je naar den molen zult worden gestuurd*) en voetboeien aan zult krijgen?

DAVUS. Och hemel!

GETA. Is het dan zoo héél erg, wat je gedaan hebt, arme stakker? — Zeg, als je soms wat spaarduitjes hebt, zou je die dan maar niet zoo lang aan míj geven, tot je uit de moeilijkheden uit bent? Vertrouw me maar gerust; het spijt me, als er wat voor je op zit.

DAVUS. Och wat leuter'je toch? Ik ben in een allerellendigste zaak verwikkeld. Ik ben dood ongelukkig, Geta.

GETA. Zeg dan toch wat je hebt, lummel.

---

*) Men zie de aanteekening op bladz. 40.

DAVUS. Ga me nu in 's hemels naam niet nog uitschelden toe, omdat ik verliefd ben!

GETA. Wat zeg'je? Verliefd?

DAVUS. Ja, verliefd.

GETA. Ik geloof dat je te veel eet, Davus. Krijg'je soms extra porties van je meester? Dat is erg ongezond.

DAVUS. Jij met je eten! — Hier in mijn hart zit het. Ik houd van een meisje dat met me samen dient. Een meisje waar geen kwaad haar aan is. Die net bij me past.

GETA. Een slavin?

DAVUS. Hola, zoetjes aan... Dat is al naar je het nemen wilt. Er was hier in Ptelea indertijd een herder, met name Tibéüs. In zijn jeugd was hij slaaf geweest. Die had twee kinderen, tweelingen; dat heb ik hem zelf wel hooren zeggen. Vooreerst Plangon, het meisje waarop ik verliefd ben, —

GETA. Nu begin ik het te vatten.

DAVUS. — en dan de jonge Gorgias.

GETA. Gorgias, die hier op het dorp tegenwoordig voor het vee zorgt?

DAVUS. Juist. — Toen die Tibéüs, hun vader, op jaren is gekomen, neemt hij van mijn meester Laches wat geld op, om zijn kinderen den kost te kunnen geven; en later — want er was hongersnood — nog eens weer. En toen ging hij er om koud.

GETA. Zeker omdat je heer hem niet voor de derde maal geld wou geven.

DAVUS. Dat kan wel. Nu, toen die oude man dan gestorven was, kreeg Gorgias nog een kleinigheid, en daarvan heeft hij hem begraven. Na de begrafenis is de jongen hier bij ons gekomen, en hij heeft zijn zuster meegebracht. Nu is hij bezig die schuld in te verdienen.

GETA. En de zuster?

DAVUS. Die is bij mijn meesteres in dienst. Zij

werkt op de linnenkamer, en bedient aan tafel.

GETA. Een vrij meisje dus?

DAVUS. O Geta, zoo'n... Lach je me uit?

GETA. Waarachtig niet!

DAVUS. Zoo'n fatsoenlijk meisje, Geta! En zoo lief!

GETA. En wat wil'je nu eigenlijk? Wat heb'je voor bezwaren?

DAVUS. In het geheim ook maar een vinger naar haar uitsteken, waarachtig, dat is niet in me opgekomen! Maar ik heb er mijnheer over gesproken, en die heeft me beloofd dat hij met haar broer zou spreken, en zou zorgen dat ik haar tot vrouw kreeg.

GETA. Maar dan ben'je het heertje!

DAVUS. Het heertje! Het mocht wat! Al drie maanden is hij voor zaken naar Lemnos, en wij kunnen niet langer wachten.

GETA. Wel, wel, heb je zoo'n haast, man?

Maar er zit heel iets anders achter. Plangon moet bevallen.

— „En jij, die niet naar haar zoudt talen!"

Neen, Geta begrijpt er nog niets van. Davus kan het niet helpen. Buurman Phidias heeft de arme meid indertijd overvallen. Zij heeft het Davus weenend bekend in haar angst, en nu wacht zij elken dag haar kindje... De meesteres heeft het daar straks gemerkt, en toen heeft Davus maar gezegd dat hij de schuldige was. Maar de meesteres is zóó verschrikkelijk boos geworden!... Als de meester toch maar thuis kwam! Mevrouw wil van een huwelijk tusschen Davus en Plangon geen woord hooren.

Waarom eigenlijk niet?

Myrrhina heeft een verleden, dat niemand kent. Het is haar eertijds evenzoo gegaan als nu Plangon, — als Pamphila in „het Scheidsgerecht". Toen zij

nog bij haar ouders in de stad woonde, is zij in het duister door een onbekende aangerand, en zij is moeder geworden van tweelingen. Haar ouders hebben de zaak geheim gehouden; de slaaf Tibéüs nam de kinderen tot zich, en kreeg tot belooning daarvoor zijn vrijheid. Hij kreeg ook wat geld, en ging op het land wonen. Myrrhina is daarna getrouwd, en van verre hield zij het oog op de arme twee, die zij nooit haar kinderen zou kunnen of willen noemen. Andere kinderen heeft zij niet gekregen. Haar man Laches heeft Tibéüs een paar maal voortgeholpen, — zij had een goed woordje gedaan voor den gewezen dienaar uit haar ouderlijk huis, — maar nu is Tibéüs dood, haar jongen is hier dorpsherder geworden, haar dochter heeft zij in huis genomen als kamenier... En nu dìt !... Het afschuwelijke verleden leeft weer op !...

Davus is dus met zijn edelmoedige leugen aan een verkeerd adres gekomen.

Maar daar is Laches van de reis terug, en het drama ontwikkelt zich. Na een verschrikkelijk tooneel tusschen de beide echtgenooten, — want Laches is de halve waarheid te weten gekomen, en denkt dat Myrrhina als meisje een liefdesverhouding met haars vaders slaaf Tibéüs heeft gehad, — blijkt ten slotte dat Laches zelf de onbekende uit Myrrhina's verleden is. Gorgias wordt dus van een armen herdersjongen de zoon van welgestelde burgers, Plangon krijgt een behoorlijken bruidschat, en haar al te voortvarende buurman Phidias wil niets liever dan haar tot zijn vrouw nemen, nu blijkt dat het aardige buurmeisje een deftige burgerdochter is.

Zoo ziet de Beschermgeest, naar wien het blijspel is benoemd, en die na het inleidend gesprek van Geta en Davus de toeschouwers nader is komen inlichten, — zooals Dwaling in „Glycera", — aan

het einde van het stuk twee gelukkige paren: de oudere echtelingen, die elkander eerst heden werkelijk hebben gevonden, — die hun verleden niet langer met schaamte voor elkander behoeven te verbergen, en nu een flinken zoon en een knappe dochter, straks ook een kleinkind rijk zijn, — en de jongeren, die een blijde toekomst tegemoet gaan.

En Davus? Hij ontvangt zijn vrijheid. Die heeft hij zeker dubbel en dwars verdiend. Hij zal dan niet Plangon's man worden, zooals hij zich maanden lang heeft voorgesteld, maar hij zal voortaan althans een mensch zijn, — een mensch met een hart, waarvan het de moeite loont de roerselen na te gaan; — een mensch, geen stuk levende koopwaar; en hij zal een menschwaardig, schoon nederig bestaan kunnen leiden, als dorpsherder, of hoe dan ook.

Wèl is het een nieuwere tijd, dien wij op Menander's tooneel zien aanbreken! Een tijd, waarin het zieleleven van een slaaf, „Davus", den Daciër, — een uit dien volkstam in het verre Scythië*), die vroeger in Griekenland zelfs niet genoemd werd, — op het Atheensche tooneel een liefdevol uitvoerige behandeling kon vinden, en aan een anderen slaaf**) de wijsbegeerte van Epicúrus kon worden in den mond gelegd. Langzaam malen de molens der goden, maar zij malen fijn. De heroënwereld maakt plaats voor die der kleine lieden. Veracht den dag der kleine dingen niet: de grondslagen van den slavenstaat zinken ongemerkt ineen.

Slechts de hoofdlijnen van het stuk zijn hierboven aangegeven. Meer is niet mogelijk. De klerk van den notaris heeft te veel pakpapier noodig gehad.

„Och, maar die hoofdlijnen konden we eigenlijk

---

*) In het tegenwoordige Walachije.
**) Onesimus aan het einde van „het Scheidsgerecht".

óók wel missen. Het is alles koekoek één zang! Pamphila en Charisius, — Myrrhina en Laches, — wij weten het nu wel. En zes vondelingen in vier stukken, dat is rijkelijk genoeg"... Misschien zet een lezer, die zich herinnert dat Menander meer dan honderd blijspelen heeft geschreven, wel een regel van drieën op...

Hij zou zich onjuiste voorstellingen vormen. Menander heeft het niet dertig jaar lang altijd maar over vondelingen en aanrandingen gehad. Van bijna al zijn stukken zijn althans de namen bekend, en van zeer vele blijkt duidelijk dat zij over geheel andere onderwerpen liepen. Van verscheidene zijn ook gaandeweg een paar bladzijden bekend geworden: van den Landbouwer, van den Muziekmeester, van den Pluimstrijker, van den Scheerlingbeker, van de Verschijning, van nog twee stukken, wier naam onbekend is, — alles alleraardigst. Dat zijn intusschen slechts fragmenten, minder geschikt voor het doel van dit geschrift. Laat ons hopen, dat wie na ons komen, ook die stukken — en menig ander — zullen kunnen genieten. Waarom niet! Het land der pyramiden bergt ongetwijfeld nog vele schatten.

Maar van waar dan die overgroote gelijkenis in den opzet van het ons bekend geworden viertal?

Het antwoord op deze vraag is uiterst eenvoudig. De volgorde van Menander's stukken naar de jaren van opvoering was eertijds wel bekend, maar daar die stukken niet — zooals die van Aristophanes — verband hielden met de gebeurtenissen van den dag, heeft men later aan hun tijdrekenkundige volgorde geen waarde gehecht, en de stukken gegroepeerd volgens den inhoud. In het zoo deerlijk gehavende boek waren vier of vijf „vondelingdrama's" vereenigd.

Jammer, — in zekeren zin. Toch ook wel leerrijk.

Omdat nu blijkt hoe de dichter een gegeven herhaaldelijk — maar natuurlijk telkens met eenige jaren tusschenruimte — zóó heeft weten te behandelen, dat het altijd weer nieuw werd. Het punt van uitgang mocht hetzelfde blijven, vandaar uit werd telkens een ander doel bereikt, en steeds langs nieuwe paden.

INHOUD